

UNIVERSITETET
I OSLO

”RETT-HJEM-PAPPA”

En kvalitativ studie av farskap blant menn med etnisk
minoritetsbakgrunn i Norge

Humanistisk Prosjektsemester
Vår 2008

Emilie Joner Andbo, Marte Knutsson, Anja Emilie Kruse,
Kjetil N. Stenvik og Frida Tømmerdal

refo[♂]rm

RESSURSENTER FOR MENN

”RETT-HJEM-PAPPA”

**En kvalitativ studie av farskap blant menn med etnisk minoritetsbakgrunn
i Norge**

Skrevet av:

Emilie Jøner Andbo
Marte Knutsson
Anja Emilie Kruse
Kjetil N. Stenvik
Frida Tømmerdal

Forsidebilde: Kjetil N. Stenvik, © 2008.

Forord

Dette er en rapport gjennomført ved Humanistisk Prosjektsemester på Universitetet i Oslo våren 2008 på oppdrag fra Reform – ressursenter for menn.

Gjennom prosjektets gang har vi fått mye god hjelp fra ulike hold. Først og fremst vil vi takke alle våre informanter som har vist stor samarbeidsvilje og engasjement ved å stille opp til intervju. Uten dem ville ikke denne rapporten eksistert. Vi vil også gjerne takke alle som har hjulpet oss med å komme i kontakt med informantene.

Forsidens pene utforming må krediteres de vakre modellene, som gladelig stilte opp på kort varsel.

Vi takker Elise, Ulf, Ole, Bjørn, Trine og Bjørn Ole for å ha tatt oss inn i varmen, tildelt oss et supert kontor og gitt oss daglig, deilig lunsj med mengder av hjemmelaget plommesyltetøy. Reform har gitt oss gode råd og inspirasjon som har vært til stor nytte for oss.

Prosjektkoordinator Kari Andersen og prosjektleder Maria Zackariasson skal ha honnør for opplysende undervisning og bekymret (?) oppfølging.

Vår skarpsynte veileder Thomas Walle, som vi med mye kjærlighet har gitt tilnavnet Thomas DampveiWalle, har bidratt med verdifulle tilbakemeldinger underveis i prosessen. Han har hjulpet oss med viktige beslutninger for prosjektet, og det er grunn til å tro at vi hadde tråkket i plommesyltetøyet uten bistand fra den kanten.

Oslo, juni 2008

Emilie Joner Andbo

Marte Knutsson

Anja Emilie Kruse

Kjetil N. Stenvik

Frida Tømmerdal

Sammendrag

På oppdrag fra Reform – ressurscenter for menn har vi ved Humanistisk Prosjektsemester (UiO) utført en kvalitativ studie om ni fedre med ikke-vestlig minoritetsbakgrunn sitt forhold til farskap og foreldrepermisjon. Problemstillingen vår er:

Hvilke idealer og praksiser for farskap og delt foreldrepermisjon kan menn med ikke-vestlig minoritetsbakgrunn i en norsk kontekst fortelle om? Hvordan tilrettelegger myndighetene for deltakende farskap blant småbarnsfedre i denne gruppen?

Vi har i denne rapporten lagt stor vekt på fedrenes egne fortellinger om farskap og deres bruk av fedrekvote. Temaene vi løfter frem i presentasjonen av våre funn er fedrekvote, farskap, omsorg, maskulinitet og komplementært foreldreskap. I tillegg har vi analysert offentlige dokumenter som gjelder familiepolitiske vurderinger ut fra et manns- og minoritetsperspektiv. Vi ser temaene opp mot myndighetenes likestillingsmål og tilrettelegging for deltakende farskap.

Hovedfunnet i vår studie er at idealet om forsørging lever side om side med idealet om å være en nærværende far blant våre informanter. Arbeidslivet er således en sentral arena for konstruksjon av maskulinitet. Men også farskapet tilbyr viktige rammer for hvordan maskulinitet utformes. En god far er en som bruker mye tid sammen med barna, og som gir trygghet og kjærlighet. Omsorgsbegrepet tillegges en kjønnbetødning hos de mennene vi har snakket med. Vi tolker deres forståelser av omsorg dit hen at mor har spisskompetansen på feltet, og far plasserer seg tilsynelatende under mor i et omsorgshierarki.

Et viktig funn hos oss er at kanalene for informasjon om permisjonsrettigheter for fedre ikke fungerer optimalt. Det fremstår som vilkårlig hvem som mottar slik informasjon, enten de er utenfor eller innenfor målgruppen for fedrekvote. Rapporten munner ut i en diskusjon om hvilke virkemidler som kan tas i bruk for å legge forholdene for deltakende farskap bedre til rette for menn med ikke-vestlig minoritetsbakgrunn i en norsk kontekst.

Innhold

1.0 Innledning.....	11
1.1 Presentasjon av oppdragsgiver.....	11
1.2 Formål.....	12
1.3 Problemstilling.....	13
1.4 Begrepsavklaring.....	13
1.4.1 Omsorgspermisjon.....	13
1.4.2 Omsorg.....	14
1.4.3 Menn med etnisk minoritetsbakgrunn.....	14
1.4.4 Deltakende farskap.....	15
1.4.5 Diskurs.....	15
1.4.6 Ideal og praksis.....	15
1.4.7 Kjønn.....	16
1.4.8 Maskulinitet.....	16
1.4.9 Likestilling.....	16
1.4.10 Kultur.....	17
1.4.11 Rapportens oppbygging.....	17
2.0 Metode og etikk.....	19
2.1 Valg av metoder.....	19
2.2 Metoder for analyse.....	20
2.2.1 Analysemodeller.....	20
2.3 Intervju og intervjuguide.....	21
2.4 Utvalg av informanter.....	22
2.5 Etikk.....	23
2.5.1 Informert samtykke og konfidensialitet.....	23
2.5.2 Troverdighet og bekræftbarhet.....	25
2.5.3 Vår rolle som ”forskere”.....	25
3.0 Presentasjon av våre funn – fedrekvote.....	27
3.1 Våre informanter.....	28
3.2 Fedrekvote – betraktninger om permisjonsordningene.....	29
3.2.1 Thanujan – permisjon for slitne mødre.....	30
3.2.2 George – vil ha permisjon alene.....	31
3.2.3 Erfan – likestilt foreldreskap som selvfølge.....	33
3.2.4 Majid – mistet fedrekvoten.....	33
3.2.5 Leo – følelsen av farskap.....	34

3.2.6 ”De andre” – Khalid, Sheraz, Sajid og Abshir kjente ikke til fedrekvoten	35
4.0 Presentasjon av våre funn – farskap og omsorg	37
4.1 Farskap – praksiser, idealer og forståelser	37
4.1.1 Farskap som identitet.....	37
4.1.2 Farskap kjennes på kroppen	38
4.1.3 Båndet mellom far og barn.....	39
4.1.4 Tid – alene med barna og ”kvalitetstid”	39
4.1.5 Omgivelsenes forventninger.....	41
4.1.6 Forholdet til egen far	42
4.2 Omsorg og fedring	44
4.2.1 Omsorg assosieres med noe ”kvinnelig”	45
4.2.2 Omsorgspraksiser	46
4.2.3 Behovsorientert omsorgspraksis.....	48
4.2.4 Å skape egne omsorgspraksiser.....	49
4.3 Maskuliniteter.....	50
4.3.1 Å bli far er å bli mer mann	50
4.3.2 Familiemannen – en ekte mann.....	51
4.3.3 Forsørging	53
4.3.4 Kvinners yrkesaktivitet er ikke et hinder for forsørging	55
4.3.5 Nærvær og forsørging – motsetninger eller idealer som lever side og side?.....	55
4.3.6 Strategier for opprettholdelse av maskulinitet som nærværende far	57
4.4 Komplementært foreldreskap.....	58
4.4.1 Biologiserende argumenter.....	59
4.4.1.1 Mødres biologiske fortrinn – far blir far først når barnet kommer ut.....	59
4.4.1.2 Barnas beste og den ammende mor.....	60
4.4.1.3. Mors avlaster	61
4.4.2. Komplementaritet eller flertydighet?	62
4.5 Avsluttende betraktninger	63
5.0 Rammeverk	66
5.1 Velferdsstaten.....	66
5.1.1 Fødselspengeordningen	67
5.1.2 Fedrekvoten.....	67
5.2 Kvantitativt materiale	68
5.2.1 Omsorgspermisjon i et minoritetsperspektiv	68
5.3 Familiepolitiske reguleringer: En kritikk	70
5.3.1 Synet på kjønn som kommer til uttrykk gjennom lovverket	71

5.3.2 Likestilling som et grunnleggende rettslig prinsipp og sentral samfunnsnorm.....	72
5.3.3 Likestilling som likhet og kjønn som forskjell: Forsørging, omsorg og foreldreskap.	73
5.3.4 Far til et barn eller mann til en mor?	75
5.3.5 Fars forhandlingsmuligheter.....	77
5.3.6 ”Barnets beste”	78
5.4 Oppsummering	79
6.0 Oppsummering og vurdering av virkemidler	81
6.1 Oppsummering av funn i kapittel 3 og 4.....	81
6.1.1 Fedrekvote	81
6.1.2 Farskap	82
6.1.3 Omsorg	82
6.1.4 Maskulinitet.....	83
6.1.5 Komplementært foreldreskap	84
6.1.6 Omgivelsenes forventninger.....	85
6.2 Hva forteller funnene?.....	86
6.3 Mulige virkemidler.....	89
7.0 Litteraturliste	93
7.1 Referanser.....	93
7.2 Supplerende litteratur	96

Vedlegg:

- 1) Prosjektbeskrivelse**
- 2) Kontrakt mellom Reform og UiO**
- 3) Intervjuguide**
- 4) Informasjonsskriv til informanter**
- 5) Informert samtykke**
- 6) Matrise**

1.0 Innledning

Denne rapporten handler om fedre med etnisk minoritetsbakgrunn fra ikke-vestlige land som lever sine liv i Norge. Utgangspunktet for dokumentet er et behov for å samle og systematisere kunnskap om farskap og uttak av fedrekvote i denne gruppen. Vi har spurt våre informanter om de har benyttet seg av permisjonsordningen, hvilke synspunkter de har på den og hvilke idealer for farskap de forholder seg til. Den norske velferdsstaten tilbyr sine statsborgere et spekter av sosiale rettigheter, men det stilles ofte vilkår for at disse skal kunne oppnås. Historisk har slike ordninger basert seg på en antakelse om at nordmenn flest har sammenfallende behov gjennom ulike faser av livsløpet. Men i et samfunn som stadig endrer seg i retning av et økende kulturelt mangfold med stor variasjon i organiseringen av livspraksiser kan velferdsordninger få andre konsekvenser enn intendert. Vi har forsøkt å finne ut av hvordan dette bildet ser ut i forhold til småbarnsfedres lovfestede rett til seks ukers permisjon blant ni menn med flerkulturell bakgrunn. Gjennom dybdeintervjuer har våre informanter gitt oss sine fortellinger om farskap.

Det har først og fremst vært viktig for oss å formidle informantenes egne syn på de temaene vi har snakket med dem om. Samtidig har vi ønsket å ivareta et kjønnsperspektiv på problemstillingen for å undersøke nærmere hvordan farskap kjønnnes og hvilke forståelser av maskulinitet som er med på å forme identiteten til fedrene vi har snakket med. Våre samtaler med informantene har gitt oss et interessant utgangspunkt for å drøfte problemstillinger som befinner seg på politisk og normativt nivå. Men det viktigste i denne rapporten er likevel de individuelle fortellingene.

1.1 Presentasjon av oppdragsgiver

Reform – ressurscenter for menn er Norges første mannscenter. Formålet med Reformers arbeid er å jobbe for likestilling og mot diskriminering på grunnlag av kjønn, samt synliggjøre menn som kjønn i samfunnet. Reformers arbeid er basert på en ideologi som har likestilling som mål for samfunnet som helhet. Reform skal være en samfunnsaktør, et kunnskapsmiljø og et mannscenter. Senterets virksomhet foregår på flere nivåer. Reform tilbyr direkte hjelp til menn i vanskelige livssituasjoner gjennom rådgivningstjenester og kursvirksomhet. Reform er videre en aktør som deltar aktivt i den offentlige likestillingsdebatten med mål om å ivareta et mannsperspektiv. I tillegg arbeider Reform for å dokumentere og formidle kunnskap om menns liv. Reform finansieres over Statsbudsjettet med støtte fra Barne- og

likestillingsdepartementet (BLD) og delvis gjennom ulike prosjektmidler. Senteret har i dag sju ansatte og daglig leder er Ulf Rikter-Svendsen.

1.2 Formål

I 2007 har Reform satt søkelys på menn med etnisk minoritetsbakgrunn i Norge. Senterets arbeid har vist at det er store kunnskapshull på dette feltet. Reform planlegger gjennomføringen av et større prosjekt som har til hensikt å kartlegge farskap og tilrettelegging for deltakende farskap i Norge. På bakgrunn av og som en del av dette større arbeidet, skulle studentprosjektet vårt med arbeidstittelen ”Farskap og foreldrepermisjon blant menn med etnisk minoritetsbakgrunn i Norge” gjennomføres.

Ifølge prosjektbeskrivelsen fra Reform ønsket senteret at vårt arbeid i første hånd skulle være ”en berikelse av Reformers kunnskapsarbeid”. Senteret foreslo at vi innlemmet følgende to deler i rapporten:

1. En kvantitativ del – Hvor mange menn med etnisk minoritetsbakgrunn benytter seg av foreldrepermisjon?
2. En kvalitativ del – Hvilke oppfatninger har menn med etnisk minoritetsbakgrunn av foreldrepermisjon og hva er deres tanker om farskap, både blant menn som har og som ikke har benyttet seg av denne ordningen?

Reform la vekt på at det var opp til oss å definere innholdet i rapporten nærmere. På bakgrunn av prosjektbeskrivelsen diskuterte vi oss frem til hvordan vi mente det ville være mest hensiktsmessig å løse oppdraget. Vi ble tidlig enige om at vi ønsket å legge hovedvekten av arbeidet på den kvalitative delen, og at vi ville bruke kvantitativ informasjon som et bakteppe for det vi så på som hovedfokuset: Menns historier. Antagelsen om at få eller ingen tall eksisterte på feltet var sterk hos Reform, og den skulle vise seg å korrespondere med virkeligheten. Derfor er funnene våre i all hovedsak basert på den informasjonen vi samlet inn gjennom kvalitative dybdeintervjuer. Vi har imidlertid problematisert mangelen på kvantitative data i kapittel 5. Bakgrunnen for valget av intervju som metode for datainnsamling er redegjort for i kapittel 2.

1.3 Problemstilling

I arbeidet med å formulere en problemstilling var det flere vurderinger som måtte gjøres. Når Reform benyttet formuleringen ”menn med etnisk minoritetsbakgrunn” siktet de til menn som hadde en tilknytning til ikke-vestlige land. Vi ønsket å høre informantene fortelle om hvordan de praktiserte farskap, enten de hadde tatt ut foreldrepermisjon eller ei. Videre var vi opptatt av at funnene våre måtte settes i sammenheng med den konteksten målgruppen opererte innenfor. Vi mente at i tillegg til hvordan disse mennene selv beskrev sine situasjoner var det nødvendig å ta i betraktning det rammeverket som gjennom lovreguleringer tilbød dem muligheter eller påla dem begrensninger. Og vi var opptatt av å skille mellom informantenes fortellinger om ideelle forestillinger av farskap og deres fortellinger om sin praksis. Dermed endte vi opp med denne formuleringen av problemstillingen:

Hvilke idealer og praksiser for farskap og delt foreldrepermisjon kan menn med ikke-vestlig minoritetsbakgrunn i en norsk kontekst fortelle om? Hvordan tilrettelegger myndighetene for deltakende farskap blant småbarnsfedre i denne gruppen?

1.4 Begrepsavklaring

Vi har benyttet en rekke begreper i denne rapporten hvis innhold krever en definisjon. Dette gjelder særlig de sentrale kategoriene i analysen som *permisjon, omsorg, diskurs, ideal, praksis, menn med etnisk minoritetsbakgrunn* og *deltakende farskap*. I tillegg ønsker vi å vise hvordan vi forholder oss til noen andre begreper som rapporten ikke kan unngå. Det gjelder *kjønn, likestilling, maskulinitet* og *kultur*.

1.4.1 Omsorgspermisjon

Når Reform i prosjektbeskrivelsen benyttet ordet foreldrepermisjon var det særlig fedrekvoten de ønsket å sette fokus på. Denne fremstillingen er basert på begrepene slik de benyttes av Berit Brandth og Elin Kvande i studien *Fleksible fedre* (2003). Omsorgspermisjon er samlebetegnelsen på alle former for permisjon med lønnskompensasjon som er knyttet til barnefødsler. Den totale mengden permisjon foreldre kan ta ut er 44 eller 54 uker med henholdsvis 100 eller 80 prosent lønnskompensasjon. Foreldrepermisjon er den delen av permisjonstiden som kan deles mellom mor og far. Foreldrene velger selv om de ønsker å ta ut til sammen 29 eller 39 uker. I tillegg kommer seks uker som er forbeholdt far, den såkalte ”fedrekvoten”. Dette er en lovfestet rett som ble innført i 1993. Det stilles noen vilkår som

fedrene og deres partnere må oppfylle for at denne permisjonstiden skal kunne benyttes. Fedrekvoten blir overført til mor dersom far ikke har krav på rettigheten. Den overføres kun unntaksvis til mor dersom kravene er tilfredsstillende og far ikke ønsker eller har mulighet til å ta ut fedrekvoten. Vi har redegjort nærmere for permisjon generelt og fedrekvote spesielt i kapittel 5 og satt fenomenet inn i en større sammenheng som er knyttet til det norske offentlige velferdstilbudet. I tillegg til fedrekvoten har nybakte fedre rett til to ukers permisjon rett etter fødselen, vanligvis uten lønn. Etter modell fra Brandth og Kvande vil vi referere til denne formen for permisjon som pappapermisjon (Brandth og Kvande 2003:65).

1.4.2 Omsorg

Selv om omsorgsbegrepet ikke er nevnt eksplisitt i vår problemstilling står det helt sentralt i dette prosjektet. Foreldreskap, og herunder farskap, handler om omsorgsutøvelse overfor barn. Fedrekvoten representerer et likestillingspolitisk virkemiddel med mål om blant annet å legge til rette for at menn skal ta større del i omsorgen for barnet i dets første leveår. I tillegg skal ordningen stimulere til at flere fedre skal ta permisjon utover de seks lovfestede ukene.

Når det gjelder den mer teoretiske forståelsen av omsorgsbegrepet støtter vi oss til definisjonen vi finner hos Brandth og Kvande. Her påpeker de at ordet ”omsorgsevne” ofte brukes for å beskrive en egenskap som kvinner især besitter. Brandth og Kvande hevder imidlertid at omsorgsevnen ikke er kjønns spesifikk, men tvert i mot et potensial som kan utvikles hos de aller fleste, og læres (Brandth og Kvande 2003:103f). For å understreke dette har vi i rapporten valgt å benytte ordet *omsorgskompetanse*. Det er i kapitlene 5 og 6 at en slik definisjon av omsorgsbegrepet er relevant. I selve presentasjonen av våre funn, kapitlene 3 og 4, har vi imidlertid vært opptatt av å finne ut både hvordan våre informanter praktiserer omsorg, hvordan de selv definerer begrepet og hvordan fedrekvote står i relasjon til deres forståelse av omsorg.

1.4.3 Menn med etnisk minoritetsbakgrunn

Målgruppen for prosjektet var definert av Reform. Når reform benyttet betegnelsen ”Menn med etnisk minoritetsbakgrunn” forsto vi det slik at de siktet til ”menn med ikke-vestlig minoritetsbakgrunn”. Vi hadde en oppfatning av at vi kunne komme til å finne andre uttrykk for farskap blant ikke-vestlige minoritetsfedre enn de vi trodde vi kjente fra majoritetsbefolkningen. Oppmerksomheten rundt ”det flerkulturelle Norge”, både i media og

på politisk nivå, som ofte fremhever forskjeller i levesett og verdisyn mellom majoritet og minoritet, ”oss og dem”, er nok en medvirkende faktor til at vi hadde denne oppfatningen. Populærkulturelle og stereotype bilder av ”Innvandrer mannen” fremtrådte i vår bevissthet. Det var et klart mål for oss fra begynnelsen å etterstrebe en nyansert fremstilling av våre informanter, og la dem slippe til med sine unike selvrepresentasjoner. I metodekapittelet har vi drøftet mer inngående hvilke valg vi tok når vi skulle avgrense informantsøket.

1.4.4 Deltakende farskap

”Deltakende farskap” er et begrep Reform bruker i prosjektbeskrivelsen, og det uttrykker en av intensjonene bak fedrekvoten. Gjennom et minimum av permisjonstid er målet at fedre skal ta større del i omsorgsarbeidet i løpet av barnets første leveår. ”Større del” forstår vi som at fedrene skal utvikle et selvstendig omsorgsbidrag der handlingene ikke er dirigert og kontrollert av mor.

1.4.5 Diskurs

Diskursbegrepet blir benyttet i presentasjon av våre funn fordi vi delvis har foretatt diskursanalytiske tilnærminger til materialet¹. Diskurser kan betegnes som rammer eller forståelseshorisonter for å danne meningssammenhenger og kommer til uttrykk gjennom måten å snakke om og forstå fenomener på (Brandth og Kvande 2003:41). Vi mener dette er nyttig å se på når vi skal forsøke å forstå hvordan våre informanter konstruerer sin selvforståelse gjennom diskurser om maskulinitet og farskap.

1.4.6 Ideal og praksis

Vi skiller i problemstillingen mellom informantenes fortellinger om sine idealer og praksiser. Med idealer sikter vi til hvilke forestillinger de har om hva for eksempel farskap og omsorg *bør* inneholde. Praksis knytter seg til hvordan informantene *gjør* farskap. Ideal er ikke identisk med diskurs. De to begrepene skiller seg på den måten at diskurser kan sies å være formative fordi de bidrar til endring, både av forståelser og praksiser. Det er imidlertid et dialektisk forhold mellom diskurs og praksis, noe som innebærer at handlinger også er med på å forme og endre innholdet i diskursene (Brandth og Kvande 2003:41ff).

¹ Diskursanalyse som metode er beskrevet i kapittel 2.

1.4.7 Kjønn

Kjønn er et strukturerende prinsipp i menneskers sosiale organisering. Det er derfor et grunnleggende begrep som hele denne rapporten kretser rundt. Synet på kjønn er ofte underliggende og uuttalt, enten det gjelder politiske dokumenter vi har sett på eller informantenes personlige forståelser. Vi ser kjønn først og fremst som praksis. Kjønn *gjøres* (Brandth og Kvande 2003:37). At kjønn er noe vi gjør kan ses i motsetning til kjønn som en gitt størrelse eller egenskap – noe vi *har*. Kjønn brukes således i denne rapporten som et relasjonelt begrep med varierende betydning fra kontekst til kontekst. Vi snakker om handlinger og forståelser som er *kjønne*. Men det mener vi nettopp at praksis gir fenomener en ”kjønnsbetydning” uten at fenomenene per se er kjønne. Dette gjelder for eksempel, som vi har sett, omsorg.

1.4.8 Maskulinitet

”Begrepet maskulinitet dekker over de forestillinger og normer, som er forbundet med det at være mand” (Jensen og Liversage 2007:7). Vi kan si at maskulinitet handler om kjønne uttrykk for en mannlig identitet og konstrueres i sosiale og historiske sammenhenger. Dermed kan ikke maskulinitet betraktes som en individuell egenskap (Brandth og Kvande 2003:37f). Innholdet vil variere fra kontekst til kontekst, og variasjonene i maskulinitetsuttrykk er store. Det er derfor vanlig å snakke om maskuliniteter i flertall. Arbeidslivet anses for å være en viktig arena for maskulinitetskonstruksjon. I denne rapporten undersøkes også farskap som et sentralt område for konstruksjon av maskulinitet.

1.4.9 Likestilling

Likestilling handler om rettferdighet mellom grupper i samfunnet. I vår sammenheng er begrepet koblet til kjønn og mulighetsbildet til menn og kvinner som sosiale grupper. Vi kan skille mellom to forståelser av likestilling. I en forstand av ordet betyr det å gi menn og kvinner lik tilgang til de samme rettighetene og etterstrebe en lik fordeling av makt, innflytelse og ressurser (Mühleisen 2006:185). Slik er målet å motvirke at kjønn i seg selv skal utgjøre et privilegium eller en begrensning på forskjellige samfunnsområder som utdanning, arbeids- og familieliv. Likestilling har dermed som mål å oppnå *likhet* mellom menn og kvinner. I en annen forstand kan likestilling bety *likeverd*. Denne forståelsen innebærer en oppfatning av at menn og kvinner har ulike interesser, ønsker og behov. Målet er at menn og kvinners valg og praksis skal verdsettes i lik grad, selv om valgene ikke er like.

Etter vår oppfatning har norsk likestillingspolitikk ofte en målsetting om likestilling mellom kjønnene forstått som likhet. Det er denne forståelsen vi lener oss på når vi i kapittel 6 skal drøfte funnene våre i et likestillingsperspektiv.

1.4.10 Kultur

Vi har bevisst forsøkt å unngå utstrakt bruk av kulturbegrepet i denne rapporten. Vi finner det ikke hensiktsmessig fordi vi mener at det kan føre til essensialiserende forklaringer av fenomener på individnivå. Å begrunne informanternes farskapspraksiser med deres ”kultur” kan lett virke reduksjonistisk. Det vil kunne komme til å undergrave den kompleksiteten som preger feltet, selv dersom vi tiller begrepet et dynamisk og ikke statisk innhold som er en vanlig presisering (Gressgård og Jacobsen 2002:194). Vi behandler imidlertid fenomener som vi hevder at ”historisk og kulturelt” har blitt gitt en viss betydning. Eksempler på dette kan være meningsinnholdet i omsorgsbegrepet og kjønnete oppfatninger om foreldreskap. I slike tilfeller sikter vi til generelle strømninger på samfunnsnivå og ikke til praksiser på individnivå. Med andre ord henviser vi til verdibaserte oppfatninger som har høy grad av legitimitet i samfunnet.

1.4.11 Rapportens oppbygging

Rapporten inneholder syv kapitler. Innledningen etterfølges av et metode- og etikkapittel der vi har greid ut om metodiske og etiske valg og avveininger vi har stått overfor gjennom prosjektets gang. Vi har redegjort for vanlige utfordringer i kvalitativ metode og knyttet disse til vårt eget prosjekt. Det samme gjelder forskningsetiske hensyn som er viktige å ta i forbindelse med kvalitativ forskning.

Presentasjonen av våre funn blir gitt i kapittel 3 og 4. Vi går gjennom våre informanternes forhold til fedrekvote i kapittel 3. I kapittel 4 presenterer vi hvilke idealer og praksiser de forteller at gjelder for deres farskap. I tillegg ser vi på hvilke diskurser for maskulinitet, omsorg og foreldreskap de synes å forholde seg til, og hvilke arenaer de benytter for å konstruere sin maskulinitet.

Vårt femte kapittel har fått tittelen ”Rammeverk”. Her har vi forsøkt å plassere Omsorgspermisjonsordningen i en historisk og familiepolitisk kontekst. Vi har problematisert mangelen på kvantitativt materiale vedrørende uttak av fedrekvote blant

minoritetsbefolkningen. Videre har vi, ut fra et mannsperspektiv, kastet et kritisk blikk på hvilke syn på kjønn og omsorg som kommer til uttrykk gjennom familiepolitiske beslutninger og i lovverk som omhandler relasjonen mellom foreldre og barn. Dette har vi knyttet til fedrekvoten og funnene i vårt empiriske materiale.

I kapittel 6 oppsummerer vi våre funn i kapittel 3 og 4 og drøfter noen problematiske forhold som vi mener funnene vedrører. De er særlig knyttet til generelle problemstillinger om likestilling. På bakgrunn av diskusjonene presenterer vi våre anbefalinger som etter vårt skjønn bør gjennomføres for å oppnå de endringene vi mener må til for at retten til fedrekvote skal bli mer tilgjengelig for menn i Norge med etnisk minoritetsbakgrunn som av ulike årsaker faller utenfor ordningen.

I det siste kapittelet finner leseren kildehenvisninger. I 7.1 finnes den komplette litteraturlisten for rapporten. Vi har i tillegg listet opp all litteratur vi har lest i forbindelse med prosjektet i 7.2. I tillegg kommer vedleggene som vi mener bidrar til kvalitetssikring og er et ledd i kravet om etterprøvbarhet. De består av prosjektbeskrivelsen fra Reform (vedlegg 1), kontrakten mellom Reform og UiO (vedlegg 2), intervjuguiden (vedlegg 3), informasjonsskrivet til våre informanter (vedlegg 4), skrivet om informert samtykke (vedlegg 5) og en matrise som sammenfatter grunnleggende opplysninger om våre informanter (vedlegg 6).

2.0 Metode og etikk

Vi skal i det følgende gjøre rede for valg av metoder og fremgangsmåte for analyse og tolkning av våre data. Videre vil vi også vise hvilke etiske utfordringer vi har tatt hensyn til i dette prosjektet.

2.1 Valg av metoder

Ettersom vårt prosjekt har bestått i å samle informasjon fra et felt som det ikke eksisterte mye systematisert kunnskap om fra før, var kvalitativ metodebruk mest nærliggende å benytte. Kvalitative metoder er velegnede nettopp i arbeidet med å utforske forhold som er mangelfullt belyst. De kan peke i retning av ukjente sammenhenger, frembringe ny kunnskap og rette oppmerksomheten mot viktige problemstillinger som i vårt tilfelle gjelder spørsmål av samfunnsmessig betydning.

Vi har i all hovedsak basert datainnsamlingen på dybdeintervjuer. Vi var interessert i informantenes personlige tanker om farskap og deres erfaring og kunnskap om omsorgspermisjon generelt og fedrekvote spesielt. Vi ønsket at informantene så fritt som mulig skulle formidle sine historier uten å være begrenset av tid eller kravet om å svare på bestemte spørsmål i en bestemt rekkefølge.

I tillegg til dette arbeidet har vi forsøkt å finne kvantitative data i form av statistikk eller anslag over hvor mange i målgruppen som faktisk benytter fedrekvoten. Vi oppdaget et påfallende fravær av slike tall. I kapittel 5 har vi problematisert denne mangelen. Opprinnelig ønsket vi å bruke kvantitativ informasjon som et bakteppe for den kvalitative delen av prosjektet, men det lot seg altså vanskelig gjøre.

I kapittel 5 har vi også benyttet dokumentanalyse for å gi en kritisk vurdering av noen offentlige dokumenter som vedrører fedrekvoten. Fremstillingene i kapittel 5 består derfor først og fremst av vår vurdering og tolkning av myndighetenes rammeverk for en del familiepolitiske reguleringer. Våre konklusjoner i dette kapitlet utgjør dermed en del av rapportens funn.

2.2 Metoder for analyse

Det var hovedsakelig to metoder som ble relevante i analysen av datamaterialet, nemlig personsentrert analyse på den ene siden og en diskursanalytisk tilnærming på den andre. I kapittel 3 og 4, der vi har formidlet våre funn, har vi hovedsakelig holdt oss til en fremstilling av informantenes egne meningssammenhenger. Vi supplerer med diskursanalytiske tolkninger der vi finner det relevant, og det gjelder i større grad for kapittel 4 enn for kapittel 3. Derfor er ikke den personsentrerte analysen og den diskursbaserte forståelsesmodellen skarpt atskilt i kapittel 4, men presenteres vekselvis. Det vi imidlertid har vært nøye med å skille mellom er informantenes forklaringer, våre tolkninger av dem og vår kobling av forklaringene til det diskursive feltet.

2.2.1 Analysemodeller

Personsentrerte analyser fokuserer på meningsinnholdet i tekster (Thagaard 2003:131). Vi leste intervjuene med et særlig blikk på å trekke ut essensen av informantenes synspunkt på fedrekvote, omsorg og farskap. Målet er å formidle hvordan informantene selv fyller slike begreper med mening. Vi har bestrebet oss på å ikke løsrive uttalelsene fra sin kontekst, men bevare et helhetlig perspektiv på informantenes fremstillinger (ibid). Vi har også sammenlignet utsagn ulike informanter har om de samme temaene. Derfor kan det diskuteres om vi også benytter en temabasert analyse eller en blanding mellom de to tilnærmingene. Vi mener at begge metodene kan bidra til å oppnå målet for analysen, nemlig å dokumentere kunnskap på et felt hvor det eksisterer svært lite systematisert informasjon fra før.

Diskursanalyse kan defineres som studier av de premissene eller reglene som styrer hvordan personene uttrykker seg om de temaene samtalen dreier seg om. Diskursanalysen bidrar til å tydeliggjøre at det er personers oppfatninger av sosiale fenomener som representeres i en samtale (Thagaard 2003:111).

Målet vårt med å benytte en diskursanalytisk tilnærming var å si noe om hvordan informantene konstruerer sine selvforståelser gjennom diskurser om maskulinitet og foreldreskap. Vi har brukt metoden på et individorientert nivå og sett på hvordan hver enkelt informant beveger seg innenfor de diskursive rammene.

Som nevnt under punkt 2.1 har en del av analysearbeidet bestått av dokumentanalyse. Dokumentanalyse er arbeid med tekster som ikke er produsert i forbindelse med et forskningsprosjekt (Thagaard 2003:59). Slike tekster kan være brev og dagbøker eller offentlige dokumenter. Vi fant denne metoden hensiktsmessig å benytte i kapittel 5 for å

forstå hvilke forestillinger som synes å ligge bak familiepolitiske vurderinger. Vi har altså sett nærmere på noen offentlige, politiske dokumenter. Dokumentanalysen har ikke hatt den mest sentrale plassen i vårt arbeid, men er å betrakte som et supplement for å beskrive kontekstuelle forhold vedrørende fedrekvoten.

2.3 Intervju og intervjuguide

Vi har intervjuet informantene våre på ulike steder. Vi har møtt dem på arbeidsplassen, hjemme hos dem, på kafé, på idrettsarenaer eller i Reforms lokaler. Det har vært to stykker fra prosjektgruppen til stede under hvert intervju og samtalene har blitt tatt opp på bånd for at all relevant informasjon skulle komme med. Den ene har ledet intervjuet mens den andre har observert og tatt notater for å sikre bevaring av viktig informasjon dersom båndopptakeren ikke skulle virke. Noen av intervjuene hadde en varighet på under en time mens andre overskred to timer.

Vi gjennomførte ni dybdeintervjuer. Vi foretok datainnsamlingen ved hjelp av den intervjumodellen som kalles semistrukturert intervju, eller det kvalitative forskningsintervju (Thagaard 2003: 85f). Vi konstruerte en intervjuguide med fastlagte temaer og delspørsmål som intervjueren ikke trengte å følges slavisk. Guidens viktigste funksjon skulle være å utgjøre et hjelpemiddel underveis i intervjuene som dermed fikk mer karakter av å være samtaler enn intervjuer. Mange spørsmål ble besvart uten at vi trengte å stille dem. Denne fremgangsmåten er nyttig all den tid stor grad av fleksibilitet gir innsyn i relevante temaer og problemstillinger vi selv ikke har tenkt på og som kan tilføre prosjektet uforutsette dimensjoner.

Det viktigste for oss har vært å få informasjon om de temaene som er relevante for vårt prosjekt. Samtidig ønsket vi altså å være åpne for temaer vi på forhånd ikke hadde planlagt å ta opp, men som kunne være nyttige for å kaste lys over problemstillingen. Det var viktig at alle intervjuene berørte de samme temaene for å danne et best mulig sammenligningsgrunnlag mellom informantene. Vi hadde til sammen ni hovedtemaer i vår intervjuguide. Disse var:

- Grunnleggende opplysninger (alder, sivil status, etc.)
- Familielivspraksiser
- Arbeidslivssituasjon

- Arbeid i relasjon til familielivet
- Foreldrepermisjon og fedrekvote
- Farskap
- Farskap i forhold til moderskap
- Omsorg og maskulinitet
- Likestilling og farskap

For oss var det viktig å forsøke å etablere en fortrolig tone med informantene. Vi innledet intervjuene med nøytrale emner for å bygge tillit og for å skape trygghet i intervjusituasjon. Vi gikk gradvis over til mer personlige og følelsesmessige tema. Mot slutten vendte vi tilbake til nøytrale emner igjen slik at intervjuet ikke skulle avbrytes brått, men avsluttes på en forsvarlig og naturlig måte. Thagaard beskriver ulike modeller for utforming av intervjuguide. Vårt opplegg er inspirert av ”tre-med-grener-modellen” som er vanlig å benytte når forskeren har en klar formening om hvilke temaer hun ønsker å berøre i løpet av intervjuet (Thagaard 2003:94). Her utgjør grunnstammen hovedtemaet for intervjuet og grenene er deltemaer.

2.4 Utvalg av informanter

Tidlig i prosessen drøftet vi hvorvidt prosjektet ville være tjent med at vi valgte en relativt homogen informantgruppe eller om det ville være mer hensiktsmessig å komme i kontakt med informanter som hadde ulike bakgrunner. Vi valgte det siste og begrunnelsene for dette var flere. Vi ville blant annet begrense muligheten til å falle for fristelsen av å foreta feilaktige generaliseringer om at ”slik *er* menn med denne bestemte bakgrunnen”. Ved å ha et bredt sammensatt utvalg antok vi at det ville være rom både for å finne likheter på tvers av landbakgrunn og samtidig vise mangfold og variasjon i farskapspraksiser og idealer for farskap. Vi hadde et klart mål om en individorientert tilnærming til problemstillingen, men samtidig ønsket vi å se hvert individs erfaringer og valg opp mot de muligheter, forventninger og krav samfunnet stiller.

Vårt utvalg er et strategisk tilgjengelighetsutvalg. Det er strategisk fordi informantene har kvalifikasjoner som er relevante for problemstillingen og tilgjengelig fordi vi har selektert deltakerne ut fra hvem som var villige til å stille opp. Det finnes ulemper med denne typen utvalg. Personer som går med på å la seg intervjuer føler kanskje i større grad at de mestrer sin livssituasjon enn andre som er mer reserverte i forhold til å dele personlige tanker og

erfaringer. Dermed kan det oppstå en skjevhet i hvilken type informasjon vi mottar (Thagaard 2003: 53f). Vårt utvalg er ikke representativt, og vi har ikke til hensikt å generalisere funnene. I vår sammenheng mener vi derfor at strategisk tilgjengelighetsutvalg er en løsning som fungerer for formålet. Vi valgte en pragmatisk linje og stilte ingen absolutte krav til informantenes landbakgrunn. De ni informantene vi snakket med hadde bakgrunn fra Pakistan, Sri Lanka, Iran, Brasil, Kenya, Somalia og Marokko. Det eneste kravet vi stilte til informantene var at de måtte være far til minst ett barn i alderen null til fem år.

For å komme i kontakt med informantene sendte vi ut informasjonsskriv til utallige barnehager og helsestasjoner, men uten hell. Etter hvert bestemte vi oss for å oppsøke potensielle informanter personlig, og dette lyktes vi med. Vi dro til barnehager og skoler, stilte opp på idrettsarrangementer, religiøse møteplasser og benyttet kontakter via organisasjoner og private nettverk. Et særlig større omfang enn ni informanter ville vært lite realistisk å gjennomføre på den tiden vi hadde til rådighet. Mange vi spurte syntes tidsomfanget ble for stort og takket nei på grunn av det. Enkelte som hadde sagt seg villig til å bli intervjuet trakk seg underveis. Men de aller fleste informantene viste stor interesse for prosjektet og var mer enn villige til å stille opp.

2.5 Etikk

Forskerens etiske ansvar kan i kvalitativ forskning knyttes til tre hovedområder: informert samtykke, konfidensialitet og prinsippet om at deltakere ikke skal ta skade av å delta i et forskningsprosjekt (Thagaard 2003:26ff). Videre er det viktig at forskeren tenker over sin egen rolle og posisjon som forsker i forhold til informantene og i forhold til de resultater som kommer frem av prosjektet. For oss har det vært spesielt viktig å ivareta etiske retningslinjer fordi vi har behandlet sensitiv informasjon som etnisitet og religiøs tilhørighet.

2.5.1 Informert samtykke og konfidensialitet

NESH² har nedfelt noen helt sentrale forskningsetiske prinsipper. Informert samtykke er et av dem. Informanter som deltar i forskningsprosjekt har krav på så fullstendig informasjon som mulig om hva som er hensikten med forskningen og hva funnene skal brukes til (Thagaard 2003:23). I vårt prosjekt har vi formulert både et informert samtykke (vedlegg 4) og et informasjonsskriv (vedlegg 3). Det har vært en forutsetning at informantene har signert

² Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsfag og humaniora

førstnevnte dokument for at vi skulle kunne gjennomføre intervjuene. Derfor har vi vært nøye med å forklare hensikten med prosjektet, og vi har understreket at deltakerne når som helst i prosessen står fritt til å trekke seg eller endre uttalelser. Vi opplevde ved ett tilfelle at en informant vegret seg mot å skrive under på det informerte samtykket slik vi opprinnelig hadde formulert det. Vi imøtekom hans krav til endringer og omformulerte deler av skrivet.

Noen ganger er det problematisk å gi informanter full informasjon om et prosjekt fordi det i enkelte tilfeller kan påvirke informantens atferd (Thagaard 2003:23f). Fleksibiliteten i et kvalitativt forskningsopplegg kan også føre til at prosjektets hensikt endres underveis. Vi har imidlertid ikke opplevd dette som et problem i vårt prosjekt ettersom problemstillingen har gjennomgått minimale endringer i løpet av prosessen. Opprinnelig skulle vi se på ”hvilke idealer og praksiser som gjelder” for våre informanter. Men mot slutten av prosessen valgte vi å endre formuleringen for å tydeliggjøre at vi bare får tilgang til informantenes praksis gjennom deres *fortellinger om sin praksis*. Uten observasjonsdata kan vi ikke slå fast hvordan farskapspraksisene til våre informanter virkelig ser ut.

Konfidensialitet er et annet, helt sentralt, forskningsetisk krav.

De som gjøres til gjenstand for forskning, har krav på at all informasjon de gir, blir behandlet konfidensielt. Forskeren må hindre bruk og formidling av informasjon som kan skade enkeltpersoner det forskes på (NESH 1993 gjengitt i Thagaard 2003:24).

For å etterkomme dette kravet har vi vært svært nøye på å oppbevare data slik at de er utilgjengelige for andre. Videre har vi ikke oppbevart informasjon om informantenes identitet sammen med de transkriberte intervjuene. Vi har bestrebet oss på å fremstille resultatene på en måte som vil være akseptabel for informantene, men som samtidig ikke hindrer oss fra å gi våre vurderinger i et faglig perspektiv.

Viktigst for å etterkomme kravet om konfidensialitet har likevel vært å bevare informantenes anonymitet i formidlingen av funnene våre. Det er avgjørende for å kunne beskytte deltakernes privatliv. Vi har utelatt konkret informasjon om informantenes yrke, bosted og alder i rapporten. I stedet har vi benyttet fiktive navn og vi har unnlatt å gjengi detaljert informasjon vedrørende deres familie, venner eller bekjente som har blitt nevnt i løpet av intervjuets gang. Vi har også vurdert, der vi fant det nødvendig, å redigere sitater hvor ord og uttrykk kunne bidra til identifikasjon, men uten at det skulle gå på bekostning av tekstens

meningsinnhold. I tillegg til dette har vi utvist stor forsiktighet med å gjengi sitater fra uformelle situasjoner eller deler av intervjuet som ikke er tatt opp på bånd.

Fordi vi gjør bruk av en personsentrert analysemodell og fordi utvalget bare har bestått av ni informanter tror vi informantene lett vil kunne avsløre egen identitet i kapittel 3 og 4. Vi mener at dette ikke er problematisk. På denne måten ansvarliggjøres vi som ”forskere” for fremstillingene av informantenes fortellinger. Vi har forsøkt å ivareta en sterk bevissthet omkring vårt ansvar med mål om å bevare analysen sterkt forankret i fortellingene vi har fått og å unngå å løsrive sitater fra sin sammenheng.

2.5.2 Troverdighet og bekreftbarhet

”Troverdighet er knyttet til at forskningen utføres på en tillitvekkende måte” (Thagaard 2003:178). I kvalitativ metode har ikke forskerne objektive kriterier å måle graden av troverdighet ut fra. Ifølge Thagaard blir det derfor viktig at forskerne kan argumentere for troverdigheten ved å redegjøre for hvordan data har blitt til. Vi har forsøkt å skille nøye mellom gjengivelser av informantenes meninger og våre vurderinger av dem. Vi har diskutert tolkningene våre med hverandre og i samråd kommet frem til hva vi finner det hensiktsmessig å legge vekt på.

Mens troverdighet er knyttet til fremgangsmåter for utvikling av data, er *bekreftbarhet knyttet til tolkningen av resultatene*. Bekreftbarhet innebærer både at forskeren forholder seg kritisk til egne tolkninger og at prosjektets resultater kan bekreftes av annen forskning [original utheving] (Thagaard 2003:179f).

Vi har brukt store deler av analyseprosessen på å diskutere ulike tolkningsmuligheter som vi har stått overfor i materialet. Valg og avveininger har blitt grundig drøftet innad i gruppen. Slik har vi forsøkt å ivareta kravet om bekreftbarhet.

2.5.3 Vår rolle som ”forskere”

Tidlig i prosessen startet vi med diskusjoner om hvilke utfordringer vi kunne komme til å støte på som ”forskere” i møtene med våre informanter. Vi visste at vi var på vei inn i et politisert felt og forsøkte derfor å tenke ut mulige dilemmaer som kunne påvirke resultatene negativt. Vi erkjente muligheten for at noen menn kanskje automatisk ville opptre defensivt dersom de opplevde at vi, som representanter fra majoritetsbefolkningen, møtte dem med fordommer og anklager. Vi diskuterte også om fire av oss, som kvinner, ville oppleve

intervjusituasjonen annerledes enn den ene mannen blant oss. Derfor jobbet vi lenge og grundig med å utforme spørsmål i intervjuguiden som i minst mulig grad ville utfordre informantenes kunnskap, eller på andre måter virke provoserende. Vi kan ikke vite i hvilken grad vi har lyktes med dette, men vi har reflektert rundt forholdet gjennom alle delene av prosessen.

Erfaringen vår etter intervjuene er at et overveiende flertall hadde glede og interesse av å snakke med oss. En av informantene uttrykte sågar at det var som terapi å kunne gi utløp for sine tanker omkring de ulike temaene vi tok opp. Det er selvsagt en viss mulighet for at noen tilpasset svarene i forhold til det de trodde vi ønsket å høre. Men vi opplever altså i overveiende grad at informantene har vist oss stor tillit og åpenhet.

3.0 Presentasjon av våre funn – fedrekvote

Vi har valgt å benytte både personsentrert analyse og en diskursanalytisk tilnærming til vårt materiale. Personsentrert analyse fokuserer på meningsinnholdet i tekster. Denne tilnærmingen har vært den viktigste for oss i analysearbeidet. Vi var opptatt av å få vite hvordan våre informanter forholdt seg til de temaene vi anså som viktige i vårt prosjekt og hvilken mening de la i dem. Det er tre temaer som har vært sentrale for å komme nærmere et svar på problemstillingen vi formulerte tidlig i prosessen og som ser slik ut:

Hvilke idealer og praksiser for farskap og delt foreldrepermisjon kan menn med ikke-vestlig minoritetsbakgrunn i en norsk kontekst fortelle om? Hvordan tilrettelegger myndighetene for deltakende farskap blant småbarnsfedre i denne gruppen?

Temaene er fedrekvote, omsorgspraksiser og farskap. I analysearbeidet nærleste vi intervjuene med et særlig fokus på disse forholdene. Vi har trukket ut de hovedtendensene som viste seg å være felles for mange av våre informanter. Men vi har også løftet frem informantenes ulike svar på mange av spørsmålene, for å fremheve den kompleksiteten som ikke bare kjennetegner feltet menn og omsorg generelt og i majoritetsbefolkningen, men som også gjør seg gjeldende blant menn med minoritetsbakgrunn.

I tillegg mente vi at det var relevant å analysere våre data med en diskursanalytisk tilnæringsmåte. Slike analyseverktøy kan si noe om forholdet mellom struktur og individ. Dette mener vi er viktig fordi det alltid er et samspill mellom de to. Aktørens valg forholder seg på en eller annen måte til strukturelle rammer. Slike rammer kan være konkrete rettighetsreguleringer, men det kan også være forståelsesmodeller og logikker hos den enkelte mann.

Vi tror at de to tilnærmingene dessuten gir en god innfallsvinkel til å få øye på både mangfoldet i utvalget og finne fellestrekk mellom fedrenes individuelle fortellinger. Vi søkte altså å balansere vår analyse mellom å fremheve informantenes egne opplevelser og forståelser av temaene skissert ovenfor, samtidig som vi ønsket å finne krysningspunkter der fortellingene kunne settes inn i en bredere forståelsesramme av virkeligheten for fedre med minoritetsbakgrunn i en norsk kontekst.

Vi har funnet det mest hensiktsmessig å dele opp analysen og tolkningen av vårt materiale i to atskilte kapitler. Det første kapitlet, kapittel 3, handler om fedrekvote, og her presenterer vi våre informanter og deres syn på kvoten og andre permisjonsordninger for småbarnsforeldre. Noen generelle betraktninger kommer vi også inn på her, men disse blir videreutviklet og diskutert først i det etterfølgende kapitlet. I kapittel 3 vil personsentrert analyse være vårt viktigste analyseverktøy. I kapittel 4 bygger vi videre på våre resonnementer, som delvis tar utgangspunkt i funnene presentert i kapittel 3. I det fjerde kapitlet tar vi i større grad i bruk diskursanalytiske verktøyer for analyse, og forsøker å trekke opp noen forståelsesrammer og forklaringsmodeller som våre informanter benytter seg av. Vi forsøker også avslutningsvis å sette dette inn i en større, sosiokulturell ramme, der vi forsøker å si noe om vilkårene for utøvelse av farskap og maskulinitet for menn med minoritetsbakgrunn i Norge.

Vi har brukt Brandth og Kvandes bok *Fleksible fedre* som hovedreferanse i begge kapitler. Dette er fordi boken er det nyeste store studiet på området i Norge, og fordi vi mener at to av aksene Brandth og Kvande bruker i analysen av sitt materiale også er relevante i vår analyse av fedrenes fortellinger. De to aksene er *nærvær/fravær* og *omsorg/forsørging*.

Vi har vektlagt hvordan informantene snakker om fedrekvote spesielt og omsorgspermisjon generelt. Vi har sett på hvilke meningsunivers de beveger seg innenfor og hvilke logikker som er med på å tilføre mening til deres praksiser.

I det følgende vil vi kort presentere våre informanter før vi går over på funnene i materialet. Vi holder hovedfokus på den personsentrerte fremstillingen, men supplerer med det diskursive perspektivet der vi finner det hensiktsmessig.

3.1 Våre informanter

Vi gjennomførte ni dybdeintervjuer med småbarnsfedre som har ikke-vestlig minoritetsbakgrunn³. Av disse hadde tre stykker pakistansk opprinnelse, en var født i Marokko, en kom fra Iran, en fra Sri Lanka, en var kenyansk, en somalisk og den siste brasiliansk. Felles for alle med pakistansk opprinnelse var at arbeidsinnvandring på 70-tallet var årsaken til at de bosatte seg i Norge. Fedrene kom først, og etter noen år fulgte resten av familiene. Samtlige av disse var 2. generasjons innvandrere. En av dem var født i Norge, de to

³ For en skjematisk oversikt over opplysningene vi redegjør for her, se vedlegg 5.

andre kom som småbarn. Blant de øvrige informantene var det både asylsøkere og politiske flyktninger. En kom også til Norge gjennom utveksling mellom organisasjoner og et par kom i forbindelse med familiegjenforening.

Tre av småbarnsfedrene vi snakket med hadde etnisk norske partnere. En av dem var gift, de to andre samboere. De øvrige informantene hadde partnere med samme bakgrunn som seg selv. To av mennene med pakistansk opprinnelse var gift med kvinner som kom fra Pakistan til Norge i voksen alder. Den tredje med pakistansk bakgrunn var gift med en kvinne fra en familie med tilsvarende historie som hans egen. Hun var altså oppvokst i Norge. Vår informant fra Marokko kom til landet for å gifte seg med en marokkansk-norsk kvinne som var oppvokst i Norge. Kona til vår informant fra Somalia kom selv til Norge som flyktning og de møttes her. Nå er de imidlertid separert, og kona har hovedomsorgen for de seks barna mellom to og tretten år. Thanujan fra Sri Lanka inngikk i 1996 ekteskap i hjemlandet med en kvinne som kom til Norge to år senere. Alle var fedre til minst ett barn mellom null og fem år, og antall barn varierte fra ett til seks stykker. Tre av fedrene hadde spedbarn, og to av disse hadde blitt far for første gang.

Utdanningsnivået blant våre informanter var varierende. To av dem, Sajid fra Pakistan og Erfan fra Iran, hadde høye akademiske utdannelse og fremstod som særlig karrierebevisste. Khalid fra Pakistan var regnskapsfører og brukte, i likhet med de to andre, svært mye tid på jobben. Majid fra Marokko og George fra Kenya hadde faglærte yrker i helsesektoren. De fire øvrige hadde ufaglærte jobber, men en av dem var under høgskoleutdanning innen datafag. Vi lurte på om det ville vise seg å være en sammenheng mellom utdanningsnivå og permisjon. Antagelsen vår var at det blant informantene med høyere utdanning var flere som hadde yrkesaktive koner og mulighet til å ta ut permisjon. Blant våre informanter synes imidlertid utdanningsnivået å være irrelevant i forhold til uttak av fedrekvote.

3.2 Fedrekvote – betraktninger om permisjonsordningene

Blant våre informanter var det fem stykker som hadde kjennskap til fedrekvoten. To hadde benyttet seg av den en eller flere ganger. To var spedbarnsfedre som skulle gjøre det i nær fremtid. Den siste hadde fylt vilkårene for uttak, men var ikke informert om ordningen. Felles for disse informantene var at de hadde yrkesaktive partnere. Tre av partnerne var etnisk norske og to hadde minoritetsbakgrunn. De resterende fire informantene hadde vag eller ingen

kjennskap til ordningen. Samtlige i denne gruppen hadde partnere med etnisk minoritetsbakgrunn som var hjemmearbeidende.

I det følgende presenterer vi våre informanters betraktninger om fedrekvoten og andre ordninger for omsorgspermisjon. Via dette temaet kommer vi også noe inn på temaene farskap og foreldreskap. Resonnementene vedrørende dette videreutvikler vi i neste kapittel.

Vi har valgt å fokusere spesielt på fem av informantenes beretninger. Grunnen til dette er at vi mener disse fem beretningene illustrerer mangfoldet i oppfatningene rundt permisjonsordninger og hvilke implikasjoner dette har for tanker om og utøvelse av farskap. Fortellingene kan representere ulike syn på fedrekvote og permisjonsordninger som ikke nødvendigvis er klart atskilt og diametrale, men som heller representerer mangfoldet i tankene våre informanter har omkring permisjonsordningene.

3.2.1 Thanujan – permisjon for slitne mødre

Thanujan er gift med en kvinne fra Sri Lanka og sammen har de to barn. Thanujan tok fire ukers fedrekvote i løpet av det første leveåret til begge døtrene. Da den eldste ble født var kona hans ansatt som renholdsarbeider. Hun tok den første delen av permisjonstiden, men i løpet av denne leverte hun oppsigelse. Hun var dermed hjemme samtidig med at Thanujan tok ut fedrekvoten. Paret fikk vite om ordningen via arbeidsgiveren hans, og tok kontakt med trygdekontoret. På spørsmål om ekteparet diskuterte hvorvidt han skulle være alene med datteren i permisjonstiden eller ikke kommer det frem at Thanujan, selv om han ble informert om sine rettigheter av arbeidsgiveren, likevel ikke følte seg fullt ut orientert om ordningen. Han sier:

Vi trodde vi måtte bruke den permisjonen, vi visste ikke hvordan vi skulle dele. Vi vet ikke mye, vi visste ikke om vi kunne gjøre det noe annerledes. [...] Vi fikk ikke noe informasjon.

Vi tolker dette dit hen at det var uklart for ham hva som er hensikten med fedrekvoten og at han kanskje ikke opplevde den som meningsfylt eller nødvendig for å fylle sin rolle som far. Vi forstår det i hvert fall slik at han ikke betraktet seg selv som den mest sentrale figuren for barnet i den perioden han var hjemme. Senere i intervjuet beskriver han nemlig sin egen rolle som en medhjelper for kona i forbindelse med omsorgsarbeidet. Han anser mor som den primære omsorgsgiver de første årene.

Når barna er små [...] ønsker de at mamma skal være med dem. Spesielt de første årene. Også er det slitsomt, tungt å kombinere med arbeidslivet, og spesielt for kvinner.

Dette tyder på at Thanujan først og fremst betrakter permisjonstiden som mors anledning til å ta seg av barnet, men samtidig få hvile fra det belastende arbeidslivet. Yrket som renholdsarbeider kan karakteriseres som tungt kroppsarbeid, og mange politikere deler Thanujans syn på mødre, arbeid og permisjon. Likevel kan det påpekes at noe av årsaken til at kvinner i belastende yrker sliter seg ut, også kan hvile på at de er dobbeltarbeidende hvis de jobber fulltid og samtidig har hovedansvaret for hjem og barn.

Debatten om tredeling av permisjonstiden der mor og far får en tredjedel hver og velger fritt hvem som skal ta den siste delen kan ses som et neste skritt for fedrekvoten. Men forslaget fra Likelønnskommisjonen og Mannspanelet har møtt sterk motbør helt opp til regjeringsnivå. Et tungt argument mot en slik tredeling er nettopp at kvinner i tunge lavtlønnsyrker bør få muligheten til å ta mer enn seks måneders permisjon. Denne diskusjonen kommer vi tilbake til i kapittel 6.

3.2.2 George – vil ha permisjon alene

George opplever permisjonsmulighetene annerledes enn Thanujan. George er tydelig på at han vil være alene med datteren når han i løpet av året skal ta ut fedrekvoten etter at partneren avslutter sin permisjonstid. Han skulle sågar ønske seg mer enn seks uker, men familiens økonomiske situasjon tillater det ikke ettersom samboeren var i et vikariat som gikk ut da permisjonstiden begynte. På spørsmål om hvorfor han har lyst å ta ut mer enn seks uker svarer han følgende:

Nei, fordi jeg, som jeg sa i stad, pappa var ikke der for meg, og jeg kommer fra Kenya hvor menn ikke har lov å være på fødeavdelinga en gang, de blir kastet ut derfra av sykepleierne. Så for meg har det vært litt sånn... Jeg kan ikke si akkurat en drøm, men jeg har villet være der for babyen min. Og etter å ha vært med Hannah de første dagene av livet hennes fikk jeg enda større behov for, eller lyst til, å være med henne så mye som mulig.

George fikk, i likhet med Thanujan, informasjon om sine permisjonsrettigheter fra arbeidsgiveren. I tillegg visste hans etnisk norske samboer mye om ordningen. Han forklarer at det er viktig for henne at han tar ut permisjon. Når vi spør hvorfor han tror det er viktig for henne svarer George slik:

Jeg tror... Dette blir mye gjetting da, men jeg tror hun syns det er viktig så jeg kan få bra kontakt med Hannah. Jeg tror det er den viktigste grunnen. Også kanskje hun ønsker seg litt fri og komme tilbake til jobben, ikke minst.

Det er nok flere forhold som gjør at George skiller seg fra mange av de andre informantene når det gjelder ønsket om å ta ut mer enn seks ukers permisjon. Han har kanskje en særlig bevissthet om behovet for en nær relasjon med datteren fordi han ble fratatt muligheten til å bli ordentlig kjent med sin sønn fra et tidligere forhold. Moren til gutten ønsket å begrense kontakten med George og flyttet til utlandet. Nærere kontakt med sønnen har vært et sterkt savn for George gjennom de seks årene som har gått siden han ble født. I tillegg forstår vi på George at samboeren hans har gitt uttrykk for at hun ønsker at permisjonstiden skal deles mellom dem. Partneren forholder seg, slik George beskriver det, til den offentlige likestillingsdiskursen. Det kan tenkes at hun bringer et slikt perspektiv med seg inn i den private relasjonen mellom dem som foreldre og, bevisst eller ubevisst, forhandler frem løsninger som legger til rette for at idealet om å være en nærværende far kan realiseres.

Vi finner det interessant at George omtaler Kristins tilbakevending til arbeidslivet som ”fri”. Dette tolker vi som en forståelse hos George av omsorgsarbeid som reelt *arbeid*. Vi opplever som en generell tendens at det for mange kvinner ikke er akseptert å lengte tilbake til arbeidslivet under permisjonstiden. Et slikt ønske kan, i egne eller omgivelsenes øyne, så tvil om deres kvalifikasjoner som omsorgspersoner. Vi tror det skyldes et ideal om at en god og omsorgsfull mor er en tilstedeværende, oppofrende mor. Men for George er det åpenbart ingen motsetning mellom å utøve godt moderskap og være i yrkesaktivitet samtidig. George er ikke den eneste som uttrykker at partneren har behov for å ta fri fra omsorgsarbeidet. Vi tolker også Leo dit hen at han legger til grunn en lignende forståelse som George. Leo anerkjenner samboerens behov for å vende tilbake til arbeidet og bryte opp rutine som hjemmearbeidet innebærer.

Sajid uttrykker på sin side mer motsetningsfylte synspunkt. Han er en av fedrene som ikke hadde kjennskap til fedrekvoten, og hans kone er hjemmearbeidende. Sajid viser på den ene siden forståelse for at det kan være slitsomt for henne å tilbringe hele dagen sammen med alle tre barna når de ikke er i barnehagen. Likevel ser han for seg at det for egen del ville være behagelig å tilbringe tid hjemme dersom han skulle ta ut permisjon. Det skyldes at han, i en eventuell permisjonstilværelse, ser for seg at han er hjemme sammen med kona. Ettersom hans kone ikke er yrkesaktiv forstår vi det slik at han ikke øyner sammenhengen mellom yrkesaktivitet og fri fra omsorgsarbeid på samme måte som George og Leo gjør det.

3.2.3 Erfan – likestilt foreldreskap som selvfølge

For George er det, som vi har vist, viktig å ha tid alene med datteren når han skal være hjemme. Det samme gjelder for Erfan. Han har en kone som er etnisk norsk. De har begge tidkrevende jobber som tydelig er viktige prosjekter i livene deres. Paret valgte å benytte seg av tidskonto gjennom deler av permisjonstiden da deres to sønner, som nå er åtte og tre år, var små.

Jeg hadde jo permisjon i tre måneder med den andre og to måneder med den første. Men, siden vi begge to har veldig krevende jobber, så var det ikke slik at jeg kunne være borte fra jobben i tre måneder, det hadde vært helt utenkelig. Så vi brukte sånn fedrekvote. Så jeg var hjemme to dager i uka en uke og en dag i uka en uke. Og så bytta vi. Sånn var det i tre, fire, fem måneder. Og det var veldig vellykket.

Erfan beskriver at det var viktig for ham å ha tid alene med sine sønner og er den eneste i vårt utvalg som sier at han ikke tillegger sitt og konas foreldreskap kjønns spesifikke forskjeller. Han beskriver at relasjonen de har til barna er litt ulik, men dette forklarer han med forskjeller i sin og konas personligheter. Da den yngste sønnen var åtte måneder benyttet de seg av dagmamma fordi jobben krevde både Erfan og konas oppmerksomhet. Dette beskriver han ikke som en ideell situasjon.

Altså, jeg skulle ønske en av oss kunne være hjemme. Jeg kunne også bruke argumenter om at unger i den alderen trenger mora si mer enn de trenger faren sin, for eksempel. Det kan også tenkes. I hvert fall i vårt tilfelle, så er begge, det er to gutter vi har, og de har vært veldig mammaorienterte. Og mammaene har veldig sterke omsorgsegenskaper, ikke sant. Noen er sånn. Og de får en annen service av mamma enn de får av meg.

I dette sitatet lanseres likevel en biologiserende forklaringsmodell av kvinnelig omsorgskompetanse. Dette tyder på at naturaliserende forståelser av moderskap er en diskurs så gjennomgripende at dens lett tilgjengelige forklaringskraft aldri er langt unna. Erfan ”kunne brukt” slike argumenter og viser til at sønnene mottar en ”annen service” fra moren enn fra ham. Det Erfan indirekte sier er at han *valgte* å ikke argumentere på denne måten, men i stedet aksepterte en strategi med rot i likestillingsdiskursen.

3.2.4 Majid – mistet fedrekvoten

Majid forklarer at han fant ut om retten til fedrekvote etter at det var for sent. Det viste seg at på grunn av hans kones yrkesaktivitet før fødselen fylte familien vilkårene slik at han kunne vært hjemme. Dette uttrykker han som et tap og er ikke i tvil om at han vil ta ut fedrekvoten dersom han får flere barn. Han forteller om et åpent og fortrolig forhold til sine kamerater som også er fedre. Han forklarer at det er viktig for dem å opplyse hverandre om rettighetene de har. ”Med den erfaringen jeg har nå, og vet at jeg har rett til permisjon, det snakker vi om. Vi

forteller det til de vi kjenner. Og informerer hverandre.” De diskuterer altså farskap og rettigheter. De snakker også om hva det innebærer å være en dårlig far når de observerer negative tendenser hos andre kompiser. Dårlige fedre kjennetegnes først og fremst av at de ikke prioriterer å bruke tid på familien.

For eksempel når man står opp syv om morgenen og drar på jobb, er ferdig fire, så kommer man rett hit [stedet som intervjuet finner sted på] eller drar til en kafé til klokken tolv og kommer hjem.

Majids uttalelse er representativ for vårt utvalg – å være en dårlig far er for alle våre informanter synonymt med å ikke være tilstede for barna sine. Det interessante med Majid er at han eksplisitt uttrykker et ønske om å ta i bruk permisjonsordningene som finnes, han forteller for eksempel at kona og han har diskutert at han skal få hele eller nesten hele foreldrepermisjonen dersom de får flere barn, mens hun skal arbeide. Majid er opptatt av at han tar mye av ansvaret for sønnen sin, og slik vi tolker han er han den av våre informanter som klart uttrykker at han gjerne kunne tenke seg mer permisjon for å få tid sammen med et eventuelt nytt barn.

3.2.5 Leo – følelsen av farskap

Leo er far til en gutt på fem måneder. Han sier at det å bli far i utgangspunktet ikke var noe han inkluderte som en selvfølgelig del av sitt voksne liv:

Jeg har liksom vært en person som har vært sånn ensom ulv, da. Alltid liksom klart meg på egen hånd og skulle aldri ha barn og aldri gifte meg og aldri ha den greia.

Slik vi tolker Leo, har han et sterkt emosjonelt forhold til det å være pappa, og i intervjuet reflekterer han over en nærmest transcenderende dimensjon ved farskap.

Man forventer seg at det skal være så vanskelig å være pappa, at mye kommer til å forandre seg og alt det der. Men det gjør egentlig ikke det. Altså, det bare... Det er som... En ekstra frukt som vokser på ditt tre. [...] Du kjenner at kjærligheten liksom er så stor at det ikke går an å forklare det! [...] Bare en forelder kan forklare den kjærligheten. Altså, jeg kjente aldri... Man kan aldri kjenne det, hvor mye dine foreldre elsket deg, før du selv kan elske ditt barn.

Leo skal ta ut seks uker fedrekvote mot slutten av permisjonstiden, slik som George. Han og samboeren har diskutert om hun skal ta ut ferie i fire uker mens han har permisjon, og om de skal reise på besøk til hans familie i Brasil mens han har permisjon. På intervjudisputtet så det ut til at det ble annerledes enn de opprinnelig hadde tenkt, det så ut til at Leo skulle være hjemme med sønnen i seks uker, mens samboeren skulle tilbake på jobb, og at de heller utsetter reisen. Vi tolker Leo dit hen at han er fornøyd med vendingen diskusjonen har tatt, at han er fornøyd med at han får ta permisjonen alene. Som vi skal se i kapittel 4, synes Leo at

det å ha tid alene med sønnen er viktig, for å skape sin egen måte å være far på, uavhengig av mor. Men Leo sier også at han er tilhenger av fedrekvoten, at den er viktig for ham: ”At jeg skal ha rett til det, at jeg får lov å for første gang være sammen med han alene. [...] Ja, jeg synes det er døds viktig, at man får en bit av... [permisjonen]”.

For Leo står imidlertid moderskapet høyt i kurs. Han snakker mye om at barnet trenger mor, og at båndet mellom mor og barn er helt spesielt. Om pappas rolle i forhold til mammas rolle sier han:

Man kommer kanskje til et punkt hvor hun ikke orker lenger, ikke sant, at hun ikke har noe å gi. Altså, mannen stepper inn og bare tar tak i situasjonen og liksom gir den omsorgen, gir... Det som trengs.

Slik vi tolker Leo og hans refleksjoner over permisjonsordningene, ser han fedrekvoten nærmest som en gave til far, noe man som mann bør være takknemlig for: ”Ja, altså, man kan alltid ønske seg mer, men jeg tror at man får være fornøyd med det man har. Det man liksom kan få.” Han anser, i likhet med flere av de andre fedrene, omsorgspermisjonen for først og fremst å være mors permisjon. I tillegg reflekterer han over at dersom han hadde blitt far i Brasil, sitt opprinnelsesland, hadde han ikke hatt muligheten til å ta ut permisjon i det hele tatt. Han sier det er viktig for han og samboeren at de får prøvd ut å være hovedomsorgsperson begge to: ”At jeg får være den som får lov å fortelle om hvordan dagen har vært og hva vi har gjort. Ikke sant, at den rollen byttes om.”

3.2.6 ”De andre” – Khalid, Sheraz, Sajid og Abshir kjente ikke til fedrekvoten

I vårt utvalg var det fire stykker som ikke hadde kjennskap til fedrekvoten. Samtlige hadde hjemmearbeidende koner og falt derfor utenfor ordningen. Vi snakket med dem om hva rettigheten innebar og hvorvidt de kunne tenke seg å benytte seg av den dersom forholdene skulle ligge til rette for det ved en senere anledning⁴.

Abshir og Khalid er usikre på om de ville benyttet seg av fedrekvoten. Begge begrunner usikkerheten med arbeidslivets betydning. Khalid er opptatt av at permisjon ikke må bli en belastning som vanskeliggjør arbeidet. Han baserer seg på en kjønnsdikotom forklaring når han videre utdyper sine tanker om fedrekvote:

⁴ Sheraz gav ikke uttrykk for preferanser i den ene eller andre retningen. Her har vi derfor valgt å presentere tre av de fire informantene som ikke hadde kjennskap til fedrekvoten.

At mannen ønsker å jobbe mer er litt i naturen, det er en del av det vi menn på en måte har hatt i flere tusenvis av år [...] Jeg tror det ligger litt i mannens natur at han helst vil være på feltet og jobbe og ta den delen av kaka [...] Jeg tror mannen ville blitt bortskjemt og lange permisjoner kan være skadelige.

Abshir beskriver seg selv som overflødig i det omsorgsrelaterte hjemmearbeidet. ”Hvis de trenger meg så kan jeg være der” sier han. Implisitt i dette utsagnet forstår vi det dit hen at han ikke oppfatter at han ”trengs” for å utføre mange av pliktene som kreves på hjemmebane. Det er ikke hans domene. Han legger videre vekt på hvor godt han trives i jobben, og understreker at han jo kommer rett hjem til familien etter arbeid.

Det Abshir og Khalid her sier kan tolkes i retning av at de anser lønnsarbeidet som sitt primære ansvar fremfor omsorgsarbeid. En slik forståelse er i tråd med oppfatningen av foreldreskap som komplementært, slik vi viser i kapittel 4. Videre indikerer utsagnene at de to informantene konstruerer sin maskulinitet i nær tilknytning til arbeidslivet. Dette vil vi også gå nærmere inn på i det neste kapitlet.

Sajid på sin side kunne helt klart kunne tenke seg å ta permisjon. Han sier om fedrekvoten:

Jeg synes det er kjempefint. Jeg skulle gjerne tatt det selv hadde det vært mulig [...] Jeg tror det hadde påvirket forholdet til barna på en eller annen måte [...] Jeg tror vi på en eller annen måte hadde blitt enda tettere knyttet sammen.

Sajid gir flere ganger i løpet av intervjuet uttrykk for at han kunne tenke seg å tilbringe enda mer tid med barna, men at arbeidet er nødvendig og det krever ham. Den kjønnskomplementære arbeidsdelingen som modell for organiseringen av familielivet kommer dermed også til syne hos ham. På spørsmål om hva han tror er hensikten med fedrekvoten sier Sajid: ”Knytte bånd med barnet. Og kanskje samtidig være en avlastning i forhold til at mor tar seg av barn hele tiden”. Selv om Sajid beskriver fedrekvoten som attraktivt ser han for seg at dersom han tar permisjon skal han være hjemme sammen med partneren og hjelpe til.

4.0 Presentasjon av våre funn – farskap og omsorg

I dette kapittelet videreutvikler og utvider vi forståelsen av informantenes fortellinger om sine liv som menn og fedre. Vi har forsøkt å belyse hvordan informantene våre forholder seg til kjønn og kjønnsdiskurser gjennom det de sier om maskulinitet, omsorg og foreldreskap. Omsorg og farskap har fått en viktig betydning i dette kapittelet ettersom våre informanternes forhold til disse to størrelsene etter vår mening er gode innfallsvinkler for å forstå deres liv som menn og fedre.

Som nevnt i kapittel 3 holder vi fast på grunnprinsippene for personsentrert analyse også i dette kapittelet – vi er opptatt av å formidle fedrenes egne historier. I dette kapittelet supplerer vi imidlertid med diskursanalytiske betraktninger der vi finner det interessant og hensiktsmessig. Spenningsforhold mellom ideal og praksis har også vært et viktig tema for oss i dette kapittelet, samt at vi har forsøkt å få øye på noen spesifikke utfordringer menn med minoritetsbakgrunn møter som far i en norsk kontekst.

Kapittelet er strukturert ut fra viktige ”overskrifter” for vår analyse – farskap, omsorg, maskuliniteter og komplementært foreldreskap.

4.1 Farskap – praksiser, idealer og forståelser

I intervjuene med informantene våre har vi lagt vekt på å forsøke å komme nærmere en forståelse av hva våre informanter selv legger i det å være far. Hvordan praktiseres farskapet hos våre informanter? Vi forsøkte å få øye på hvilke idealer som råder når mennene skal konstituere og konstruere sitt farskap.

4.1.1 Farskap som identitet

En av de klareste tendensene vi ser i materialet vårt er at det å være pappa er viktig for informantene, det er en viktig del av identiteten deres. Dessuten er det også viktig å være en god pappa. Det er ikke alle informantene våre som uttrykker at det å bli pappa har vært en viktig eller uttalt del av ”livsplanen” deres – noen av informantene forteller at de var sikre på at de *ikke* skulle ha barn. Likevel legger nesten alle vekt på at de har ”vokst med oppgaven”, at farskapet ble viktig når de selv ble pappa. Leo sier:

Altså, jeg har pratet med mange venner som ikke har barn, som sier at ”herregud, jeg kan ikke forestille meg [hvordan det er å ha barn]”, men man vokser i den rollen å være pappa. [...] Jo mer tiden går og du

lærer deg hvordan barnet ditt, personligheten, bindes, formes. Hvordan du agerer og hvordan du er, om du er trygg eller utrygg. Jo mer du ser at det formes, jo mer sikker føler du deg på det.

George hadde gitt samboeren sin beskjed om at de første to månedene etter at barnet kom ut, ville han helst at hun tok hovedansvaret for babyen. Dette var fordi han syntes at så små barn var så små og skrale, han var redd for å ”knuse” dem, sa han. Men da datteren til George ble født, ble hun forløst med keisersnitt, så det var George som tok vare på henne det første døgnet. Barnets mor lå til observasjon og var medtatt etter fødselen. George forteller at han ikke følte det sånn som han hadde vært redd for at han skulle gjøre. Han følte ikke at hun var så liten og skral når alt kom til alt. Det var annerledes med datteren, sier George, hun virket liksom ikke så liten likevel. Vi kan tenke oss at Georges følelse av mestring økte med tildelingen av ansvar. Når han ikke hadde noe valg om å trekke seg unna av frykt for å ”knuse” datteren, fikk han lære at han er en kompetent omsorgsperson. Han tok vare på henne, vasket og matet henne fra starten av, og han sier selv at det første døgnet med henne var svært viktig i etableringen av hans forhold til datteren. Han sier at han er sikker på at forholdet mellom dem ville vært annerledes dersom han ikke hadde måttet ta ansvar fra første stund. Hvis samboeren hadde vært frisk nok til å være sammen med barnet, hadde sykepleierne tatt datteren fra ham for å gi henne til samboeren, sier George.

4.1.2 Farskap kjennes på kroppen

Flere av informantene våre har likevel klare oppfatninger om at farskap kjennes på kroppen for dem også, etter at barnet har kommet ut. Et av spørsmålene vi stilte handler om opplevelsen av å holde barnet sitt for første gang. Svarene de ga oss kobler farskapet til en fysisk, konkret opplevelse, som George sier:

Det mest merkelige var at med en gang jeg holdt Hannah, så kjente jeg at hun var min, på en måte. Men... Fordi, jeg har jo holdt babyer før, men du føler ikke det er sånn tilknytning som jeg fikk med henne.

Opplevelsen av å bli far er sterk og emosjonell. Sajid sier om den første av tre fødsler: ”Når han kom, jeg husker at jeg ble veldig rørt. Varm inni meg og på gråten. Jeg gråt ikke, men veldig sånn... Tatt av følelsene.” Eller, som Leo formulerer det:

Det er som at en ekstra ting som... En ekstra frukt som vokser på ditt tre. [...] Du kjenner at kjærligheten er så stor at, liksom, det går ikke an å forklare det! [...] Bare en forelder kan forklare den kjærligheten.

4.1.3 Båndet mellom far og barn

Et uttalt mål med fedrekvoten er at fedre skal utvikle sterkere bånd til barnet. Som vi kommer tilbake til i kapittel 5, representerer dette et paradoks i og med at begrunnelsen for mors permisjon ikke inneholder noe slikt element – båndet mellom mor og barn har en mye mer selvfølgeliggjort karakter enn båndet mellom far og barn. Denne forståelsen av forholdet mellom foreldre og barn trer tydelig fram hos noen av våre informanter da vi spurte dem hvorfor de tror fedrekvoten finnes. Sajid sier:

Jeg vet ikke hva som er intensjonen, men jeg tror vel at det er at far skal få være med og ta del i livet med et nyfødt barn. Og få en slags, ja, danne... Hva er det det heter da? Bonding. [...] Bånd, ja. Knytte bånd med barnet.

Thanujan sier også at fedrekvoten er en god måte å sikre at far får tid med barnet, og vi tolker ham i samme retning som Sajid ovenfor, i og med at han vektlegger mors tilstedeværelse for barnet i det første leveåret. Mor har et fortrinn, vi opplever at fedrene ikke mener deres bånd med barnet er like sterkt og ”naturlig” som mors bånd til barnet. Samtidig har vi inntrykk av at fedrene opplever at deres bånd til barnet styrkes gjennom tid og nærvær. Hos de fedrene med eldre barn, mener vi å finne at fedrene selv føler at de har et mer naturalisert og selvfølgeliggjort bånd til sine barn enn hos fedrene med spedbarn. Vi tror dette er en av grunnene til at de fleste av fedrene ikke opplever seg selv som fullverdige omsorgspersoner for spedbarn, slik vi skal komme tilbake til senere.

4.1.4 Tid – alene med barna og ”kvalitetstid”

En viktig faktor for utviklingen av forholdet mennene har til barna sine, er *tid*. Når Sajid snakker om at kona hans har et annerledes forhold til barna deres enn han har, forklarer han det selv delvis med at han jobber mye i perioder. Noen ganger ser han ikke barna sine på halvannet døgn. Han sier at han er redd for å miste verdifull tid med barna, men at han har sett seg nødt til å jobbe mye, grunnet en midlertidig trang økonomisk situasjon. Sajid er sjelden sammen med barna alene, selv om han uttrykker et ønske om og for eksempel ha tatt mer foreldrepermisjon da de var små. Han tror at dersom han hadde tilbrakt mer tid med barna sine, hadde de utviklet et tettere og nærere forhold. Kona er til stede under denne delen av intervjuet, det er også den minste datteren som er ett år gammel. Datteren sitter på fanget til Sajid. Når intervjueren og Sajid snakker om tidsbruk og forholdet til barna, begynner datteren å gråte, og Sajid overlater henne til moren. Sajid mener selv at dette er ironisk, han bemerker at han kanskje ikke hadde overlatt datteren til moren når hun gråt dersom han hadde hatt mer tid alene med barna.

George snakker også om betydningen av å ha tid alene med barn når man skal skape et forhold til dem. Han har en datter på åtte måneder, og skal snart ta ut seks uker med fedrekvote. George ønsker å skape egne omsorgspraksiser under fedrekvoten, han mener det hadde vært meningsløst å ta ut permisjonen samtidig som moren skulle være hjemme. Han syns fedrekvoten er viktig, fordi den skaper en mulighet for menn å bli godt kjent med barna sine. Tiden alene med barnet i dets første leveår kan innebære en læring eller utvikling av omsorgskompetanse hos fedre, der utviklingen av et selvstendig forhold til barnet, et forhold som står på egne ben uavhengig av mor, er en sentral del. Vi kommer tilbake til dette i diskusjonen om omsorg og omsorgspraksiser nedenfor.

Vi spurte fedrene hva de pleide å gjøre sammen med barna sine, og mange av svarene vi fikk dreide seg om det vi kan kalle kvalitetstid. Aktiviteter står i sentrum for denne typen tid, ofte fortalte de om helgedager med besøk på leketøysbutikker, sportslige aktiviteter, naturopplevelser eller overnattingsbesøk hos andre vennepar med barn. Erfan forteller at han og sønnene kan bruke hele søndager på å leke sammen, og at han selv syns det er morsomt å leke med sønnene. Det Erfan forteller om virker lystbetont, men det forutsetter også å prioritere samvær med barna, å sette av tid. Erfan forteller at han en gang i blant kjenner på kroppen at han vil være sammen med barna sine en hel dag utenom den vanlige rutinen: ”Så jeg bare våkner, og tenker, nei, i dag skal jeg ikke på jobb.” Vi har inntrykk av at alle fedrene i vårt utvalg er opptatt av å prioritere samvær med barna, og at denne tiden representerer en verdi i livene deres. To av informantene sier eksplisitt at tiden med barna ikke bør oppleves som en plikt, men en glede i livet. Som Thanujan sier: ”Jeg liker å bruke tid med barn, det gjør jeg med glede. Det er en del av livet, så jeg ser det ikke som en plikt, men en naturlig ting.”

Det å ha tid, gjerne alene med barna, anser informantene som viktig for å skape et godt forhold og tette bånd til barna sine. Tiden er også en viktig forutsetning for et ideal mange av informantene stiller opp for farskap – å kjenne barna sine, forstå signalene deres, skjønne hva de trenger, se behovene deres. Å være til stede for barna er viktig for det informantene beskriver som godt farskap. Idealet om tid, tid til å lære sine barn å kjenne, tid til å lære seg hvordan de kommuniserer sine behov, og senere til å opprettholde et godt forhold til dem, kan, som vi senere skal se, konkurrere med et annet viktig ideal for nesten alle mennene – det å forsørge familien.

4.1.5 Omgivelsenes forventninger

Også omgivelsene stiller visse kjønnsesifikke forventninger til hvordan farskap skal gjøres. George er den av informantene våre som beskriver dette mest eksplisitt. Han skulle ønske at han kunne ta ut mer enn seks ukers permisjon, og vi spurte ham om hvordan han tror et slikt ønske hadde blitt mottatt på jobben. Han jobber som hjelpepleier.

Det vet jeg ikke. Det kan hende det blir litt mobbing da. For jeg tenker, jeg jobber med mange utenlandske. Det er mange der jeg jobber som ikke er norske. Og vi har en mentalitet fra der vi kommer fra.

George forteller at det å ta ut fedrekvoten i hans omgangskrets kan føre til at folk synes du er lat, eller at folk mistenker at du ikke trives på jobben.

For eksempel, vennene mine, når jeg sier at jeg skal ta pappapermisjon, så spør de, ”trives du på jobben?”. Det skifter fra at hovedsaken er at jeg vil ta pappapermisjon, til at hovedsaken er at jeg går vekk fra jobben. Det blir ikke at jeg går til babyen, men at jeg går vekk fra jobben.

Selv om dette ikke er noe flere informanter sier eksplisitt, kan vi tenke oss at lignende argumentasjoner kan oppstå i alle fedres liv, minoritetsbakgrunn eller ei, på arbeidsplassen eller blant venner og bekjente. Farskap er, som andre sosiale, mellommenneskelige fenomener, styrt av prosesser der innholdet i farskapet hele tiden forhandles og endres. Vi mener at fedrene vi har snakket med forholder seg til flere diskurser for farskap, og Georges eksempel viser her at det muligvis er forskjell på hvordan fedre som tar fedrekvoten og fedre som tar mer av foreldrepermisjonen oppfattes av omgivelsene. Kanskje kan vi tenke oss at det gjennom lovfestet rett til fedrekvote i større grad har blitt sosialt akseptert å ta ut seks uker permisjon med små barn, mens de fedrene som ønsker å ta ut mer permisjon møter mer motbør og mindre forståelse. En forklaring på dette kan være, som Brandth og Kvande (2003) påpeker, at menns kjønnskonstruksjon ofte skjer i relasjon til arbeidslivet, og at det å ta mer permisjon enn man ”må” kan oppfattes som brudd på et hegemonisk farskapsideal. I og med at farskap og maskulinitetsoppfatninger hører nøye sammen kan dette også representere et brudd med hegemoniske maskulinitetsideal. Dette kommer vi tilbake til senere i kapitlet.

Omgivelsenes forventninger kan også gjøre seg utslag på andre måter. George stiller selv opp klare skiller mellom idealer for farskap i sitt opprinnelsesland Kenya og det han opplever som idealer for farskap i Norge. I Norge forholder George seg til idealet om å være en tilstedeværende far, han ønsker å være en ”rett-hjem-pappa”, som han kaller det. Han reflekterer over at det å være en tilstedeværende far byr på spesielle utfordringer, fordi man da skal lykkes på en annen arena enn dersom hovedsaken for en god far er å tjene penger til å

brødfø familien. Han mener også at nordmenn ifølge ham selv ikke har særlig høye tanker om afrikanske fedre, at de nærmest forventer at han mislykkes:

Det er ikke lett, hvis det skulle skje at jeg ikke lykkes, da tror jeg det ikke bare kommer til å gå utover meg. De som kjenner meg, kjenner til Kristin, kjenner til oss, de kommer til å si ”jaja, men tross alt var han jo fra Afrika.” [...] Det at en pappa mislykkes totalt, det er ikke helt et norsk fenomen. [...] Du ender opp med å sette sånne store forventninger til deg selv.

4.1.6 Forholdet til egen far

Vi har sett at fedrene vi har intervjuet har motstridende forhold til sine fedre når det gjelder idealer for farskap. Forholdet våre informanter har til sin egen far har vært et viktig element i den delen av intervjuene som handlet om farskap. Vi spurte våre informanter om deres måte å være far på var forskjellig eller liknende deres fars måte å være far på. Grunnen til at vi spurte om dette var at vi hadde en antakelse om at menn konstituerer sine farspraksiser delvis med inspirasjon fra sine egne fedre. Vi fikk relativt motstridende svar på dette spørsmålet.

Som en generell tendens kan vi si at våre informanter snakker om sin far i denne konteksten enten som forbilde eller som negasjon. Med dette mener vi at informantene våre enten i stor grad har brukt sin egen far som modell for sin egen farskapsutøvelse, eller at de har reflektert over hvilke farskapspraksiser (eller ikke-praksiser) hos deres fedre de ikke ønsket å videreføre i sine forhold til egne barn, og brukt dette som utgangspunkt for forming av eget farskap.

George er en av flere informanter som oppgir å ha hatt en far som ikke var tilstede i hans liv da han var barn. George vil ikke kalle sin far for en dårlig far, han henviser til kenyansk kultur og mener faren gjorde det som var forventet av ham. George sier at han har lært mye av å ha en pappa som ikke var der – han har snudd det til noe positivt, sier han, snudd det til et ønske om å være det motsatte for sine barn.

Jeg så at pappa ikke var hjemme, så jeg gjorde motsatt av det jeg syntes var negativt med pappa. Og da tror jeg det gjorde meg til et bra menneske, hvis jeg klarer å ta alt det som var positivt med pappa, [...] og ta det som var negativt og snu det til det jeg skulle ønske at han var.

George gir uttrykk for å ha gjort et aktivt valg når det gjelder idealer for sitt eget farskap, han ønsker å gi til datteren sin den tilstedeværelsen han ikke fikk av sin egen far. Samtidig setter han sin fars fravær inn i en sosioøkonomisk kontekst, han forstår fraværet i lys av et krevende arbeidsmarked og lange arbeidsdager i sin barndoms hjemlige kontekst.

I Kenya må du vekk fra ungen din for at ungen skal få ting og skal få det unger må ha. Mens i Norge må du vekk da også, men kanskje ikke i samme grad. [...] Det er mer tilrettelagt for at man kan være mye hjemme i Norge enn i Kenya, for eksempel.

Det at George lar sin egen far være premissleverandør for hvordan han selv ønsker å utøve sitt farskap er et velkjent fenomen fra litteraturen om menn og omsorg. Den fraværende farsfiguren har ifølge Holter og Aarseth en helt sentral forklaringskraft blant menn som argumenterer for at de ønsker å være nærværende fedre i sine barns liv (Brandth og Kvande 2003:30).

George bruker faren sin som eksempel på hva slags far han *ikke* ønsker å være, mens Majid sier eksplisitt at han bruker farens omsorgspraksiser, slik han husker dem fra da han selv var barn, som idealer for sin egen måte å være far på. Når vi spør Majid om hans måte å være far på er lik eller forskjellig fra hans fars måte å være far på, sier Majid: ”Jeg har arvet det av ham. Jeg behandler min sønn som min far behandlet meg. [...] Jeg fikk alt av pappaen min.” Ut fra det Majid forteller om sin far, var han tilstedeværende og opptatt av sønnens liv og trivsel. Majids far fulgte ham til skolen og hentet han når dagen var over, han sier: ”Jeg følte at jeg hadde en far som er far, rett og slett.”

Sajid representerer en slags mellomposisjon i denne sammenhengen. Sajid har stor respekt for sin far og måten han var pappa på, blant annet kommer dette fram når han forteller om den gangen foreldrene flyttet til Norge, et fremmed land hvor de sto helt på bar bakke. Dette gjorde de for barnas skyld, sier Sajid, og han uttrykker takknemlighet og beundring overfor foreldrene på grunn av dette. Men han forteller også at faren ikke i særlig grad uttrykte følelser overfor Sajid og søsknene hans. ”Jeg synes han var en fantastisk far, men han snakket aldri om følelser med oss da. Det var liksom ikke hans greie.” Sajid sier at det å uttrykke følelser er en dimensjon han jobber med å inkludere i sitt eget farskap. Han reflekterer over hvordan dette kan stride mot de tradisjonelle holdningene om farskap i det pakistanske miljøet, i alle fall hos den eldre generasjonen:

Så jeg prøver å i hvert fall... Tradisjonelt da, sånn i det pakistanske miljøet, så er ikke fedrene så mye sånn emosjonelt til stede for barna sine. De gjør liksom alle tingene som, i hvert fall den eldre generasjonen, at de skaffer til veie de materielle tingene. [...] Men i tillegg til det, så prøver jeg ofte å på en måte uttrykke følelser i forhold til barna, på en måte fortelle dem at jeg er glad i dem, og at jeg liker å være sammen med dem.

Her tolker vi Sajid dit hen at han ønsker å inkludere denne emosjonelle dimensjonen i sitt farskap, og han sier flere ganger i intervjuet at dette er noe han jobber med. Samtidig

observerer han at de mennene han snakker om, som ikke har inkludert denne dimensjonen i sine farskap, nok har de samme følelsene for barna sine som han selv har, men at de ikke uttrykker dem. Vi mener at Sajid tydelig forholder seg til minst to ulike diskurser for farskap når det gjelder denne emosjonelle dimensjonen; en diskurs som handler om far som forsørger og en diskurs som handler om far som emosjonelt tilstedeværende person i barnas liv. Disse diskursene utelukker hverandre ikke gjensidig. Vi mener å se at Sajid bestreber seg for å balansere disse to, i og med at forsørging av familien og kjønnskomplementær arbeidsdeling også er viktig for ham. Når han snakker om den emosjonelle dimensjonen han ønsker å uttrykke i sitt farskap, sier han også at ”det er sånn fedre ikke gjør, da.” Dette kan tolkes i retning av at hans farskapsutøvelse balanserer mellom disse to idealene – den ”tradisjonelle” forsørgeren og en mer hybridisert farskapsmodell som aktivt inkluderer en emosjonell dimensjon i sitt farskap.

4.2 Omsorg og fedring

I intervjuene med informantene våre var vi opptatt av å finne fram til måter de ”gjorde” farskap på – deres omsorgspraksiser. Det vi var ute etter kan også forklares gjennom begrepet *fathering*. *Fathering* stammer ifølge Reform (2008) fra sosiologene Barbara Hobson og David Morgan, og inngår i en tredelt modell for forståelse av farskap. Reform – ressurscenter for menn har i sitt hefte *Far gjør* (2008) oversatt begrepet til *fedring*, og henviser til at begrepet ”peker på landskapet mellom det å være og det å gjøre, en kombinasjon av ulike identiteter og sett av praksiser” (Reform – ressurscenter for menn 2008:4). Fedring henspiller på at handlingene en far foretar seg både er preget av situasjonen og posisjonen farskapet plasserer en i, og at handlingene derfor ikke foretas i et sosialt vakuum. Handlingene, fedringen, foretas heller i et kontinuum av handlinger, der alle handlingene er ledd i å utøve omsorg for et barn, direkte eller indirekte.

Vårt fokus på omsorg var todelt i intervjuene. Vi var interessert i både hva våre informanter legger i begrepet omsorg, og om de selv ser sine handlinger som fedre, sin fedring, som omsorgshandlinger. Derfor spurte vi informantene hva deres assosiasjoner til ordet omsorg var. Hvordan forstår våre informanter omsorgsbegrepet? I tillegg forsøkte vi å få øye på hvordan fedrenes omsorg utøves i praksis, gjennom spørsmål om hvordan deres hverdag i familien artet seg. Krysningpunktet mellom disse to elementene utgjør et interessant fokuspunkt, fordi det åpner muligheten for å kartlegge i hvilken grad fedrene selv kobler

omsorg til sin farskapsutøvelse, og hvorvidt omsorg er et begrep som er nyttig for dem når de skal beskrive sine farskapspraksiser.

4.2.1 Omsorg assosieres med noe ”kvinnelig”

Vi spurte alle informantene våre hva deres umiddelbare assosiasjoner til ordet omsorg var. Svarene vi fikk er interessante, av flere grunner. Vi tolker våre informanternes svar dit hen at omsorg på et diskursivt plan assosieres omsorg med noe essensielt ”kvinnelig”, noe som kvinner har lettere for enn menn, noe som beskrives som ”mykt” og ”emosjonelt”. Som Leo formulerer det:

Mamma er mer sånn omsorgsfull. Ikke at pappa ikke er det, men hun er mer sånn forståelsesfull og liksom kan gi trøst på ulike måter. Og pappa kan gi den trøsten og samtidig liksom, kanskje et spark i rumpa eller noen ting, liksom. Ikke sant, ”nå får du skjerpe deg, det her går bra!” Altså at man tør å vise liksom sine mer mannlige sider og være litt strengere.

De fleste beskriver partnerne sine som gode omsorgsgivere, noen bedre enn seg selv, og flere snakker om omsorg som en evne, noe de fleste kvinner kan. Samtidig beskriver de fleste fedrene sine egne handlinger med barna, de har ikke store problemer med å beskrive omsorgshandlinger de selv gjør. Men de omtaler sjelden sine handlinger med barna som omsorgshandlinger. Mange av informantene hevder at mors og fars omsorg utøves forskjellig, og langt de fleste tilskriver dette et komplementært syn på kjønn og foreldreskap, som følger kjente dikotomiseringer som kvinnelig/mannlig, myk/hard og ettergivende/streng. Majid, som arbeider i et omsorgsyrke, mener at kvinner og menn utøver omsorg på forskjellige måter:

Jeg prøver å gi omsorg til sønnen min på en sterk, mannlige måte. Kona mi gir omsorg på en kvinnelig måte. [...] Selv om jeg er bestemt, så prøver jeg å gi ham omsorg. Moren kan gi omsorg, men på en svak måte.

Fedrene henviser raskt til komplementære diskurser om kjønn når de skal fortelle eksplisitt om omsorg som idé og fenomen. Majid ovenfor er et eksempel på dette. Når vi derimot snakker om omsorg som praksis, mener vi at de tillegger omsorgsbegrepet et annet meningsinnhold. De viser at omsorgsbegrepet er fleksibelt, og at det kan fylles med innhold. Informantene våre fyller begrepet med handlinger de selv utfører, men de plasserer likevel seg selv og barnas mor i et omsorgshierarki, der kvinnen befinner seg på toppen. Visst kan de selv utøve omsorg, men det er til syvende og sist barnas mor som er eksperten på omsorg. Som George sier; ”Uansett hvor myk jeg prøver å være med Hannah, vil Kristin alltid være mykere.” Etter vårt syn er dette et tegn på at fedrene underkjenner seg selv som fullverdige omsorgspersoner, og det kan også være grunnen til at de ikke eksplisitt beskriver sine

handlinger med barna som omsorgshandlinger. Det er likevel viktig å påpeke at alle fedrene ser at de er viktige personer i barnas liv. Det å se sitt samvær og arbeid med barna som verdifullt er ikke nødvendigvis avhengig av å se arbeidet som omsorgsarbeid. Vi ønsker likevel å sette fingeren på omsorgskomplekset, fordi vi opplever at fedrene til dels vurderer mors bidrag som viktigere, med henvisning til at mødre er bedre på omsorgsområdet enn fedre.

Selv om vi oppfatter fedrenes fortellinger om omsorg å være preget av kjønnsdikotomier, er ikke dette bildet entydig. Noen av fedrene vi intervjuet fremhever forsørging og det å ta det økonomiske ansvaret for familien som en del av omsorgen de utøver for barna sine. Erfan skiller mellom omsorg og lek, der omsorgsarbeidet er preget av rutinemessige arbeidsoppgaver som bleieskift og matning. Thanujan sier at omsorg for ham består av tre elementer: ansvar for økonomi, kjærlighet og å bruke mye tid med familien. Overføring av verdier, læring av språk og kunnskap om foreldres hjemland er også elementer fedrene nevner når de snakker om omsorg og hvordan de *gjør* sine farskap.

Fedrene forholder seg til omsorg og omsorgsarbeid som en naturlig og viktig del av livet sammen med barna. Flere av fedrene sier eksplisitt at også menn kan utøve omsorg, selv om vi som nevnt ovenfor mener at informantene våre plasserer seg under mor i et omsorgshierarki. Omsorg slik våre informanter tolker begrepet handler ofte om trøst, fysisk nærhet og kos, og flere av fedrene sier at mødrene har et fortrinn på dette området fordi deres emosjonelle tilstedeværelse, som kvinner og mødre, er større enn fedrenes.

4.2.2 Omsorgspraksiser

Fedrenes egne handlinger med barna, slik de selv beskriver dem, stemmer imidlertid ikke overens med dette dikotome bildet av omsorg. Når de snakker om omsorg som praksis, skiller de i mye mindre grad mellom ”kvinnelige” og ”mannlige” omsorgspraksiser. Vi mener dette tyder på at mange av fedrene vi har intervjuet tar en stor del av omsorgsarbeidet med barna sine, og at de ikke skiller strengt mellom ”passende” omsorgsarbeid for kvinner og for menn.

Vi må imidlertid presisere at husarbeid ikke har vært et tema for undersøkelsen vår, og at vi ikke har satt strenge grenser for hva omsorgsarbeid er. Dessuten har vi bare fedrenes versjon av familievirkeligheten. Bildet av den egentlige arbeidsfordelingen i de enkelte familiene blir

altså ikke komplett i denne rapporten. Vi har vært interessert i å sette søkelyset på hvordan fedre opplever og oppfatter omsorg og omsorgsarbeid, ikke å måle hvorvidt mor og far i den enkelte familien gjør like mye omsorgsarbeid eller annet husarbeid.

Av fedrene vi intervjuet var alle i arbeid med unntak av en, som var fulltidsstudent. Vi hadde altså ingen deltidsarbeidende eller hjemmeværende fedre i vårt utvalg. De er dermed deltakende i omsorgsarbeidet med barna om morgenen før de går på jobb eller skole, når de kommer hjem om ettermiddagen og i helgene.

Omtrent halvparten av våre informanter beskrev en hverdag der barnas mor tok mesteparten av ansvaret for hjemmet og omsorgen for barna, den andre halvparten beskrev en hverdag preget av delt ansvar mellom foreldrene. Dette henger blant annet sammen med idealet om far som forsørger, som vi kommer tilbake til senere i kapittelet. Delt ansvar for barn og hjem er et uttalt ideal for flere av fedrene. Imidlertid bærer også disse fedrenes fortellinger preg av at det er kona som har ansvaret, men at det er viktig for dem å "hjelp til". Noen av fedrene skilte mellom arbeidsoppgavene til kona og seg selv, der kona ofte tok ansvaret for bleieskift, mating og andre rutineoppgaver. Hos disse fedrene var det aktivitet og lek som sto i sentrum for deres omsorgsarbeid. Dette var imidlertid ikke den klareste tendensen i vårt materiale.

Som nevnt ovenfor assosierer de fleste fedrene omsorg med noe tradisjonelt "kvinnelig", mens når de beskriver egne handlinger med barna kommer flere nyanser frem. Vi tolker våre informanter dit hen at de til en viss grad klassifiserer ulike omsorgshandlinger etter kjønnsdikotomiske skillelinjer, men når de beskriver sine egne handlinger med barna, blir disse skillelinjene mer utydelige. For flere av fedrene var det viktig å påpeke overfor intervjueren at de delte arbeidet med barna likt, og at de ikke ønsket at arbeidet med barna skulle bli gjenstand for diskusjon mellom foreldrene. Det skulle fordele seg på en "naturlig" måte. Fedrene klassifiserer ikke sitt eget arbeid med barna som omsorgsarbeid, men vi tolker deres fortellinger som fortellinger om nettopp det. På den måten kan vi si at fedrene utfører omsorgsarbeid, men det er ikke nærliggende for dem å betegne arbeidet sitt på denne måten. Dessuten rangerer de enten sitt eget omsorgsarbeid som annerledes enn, eller ikke like godt som, mors omsorgsarbeid. Dette understøtter arbeidsdelingen som noen av fedrene beskriver, der mor tar hovedansvar for barn og hjem og far er utarbeidende.

Fedrene beskriver et vidt spekter av omsorgspraksiser. Leo danser med barnet sitt for å roe ham ned når han ikke klarer å slappe av; ”Så det har vært liksom en sånn terapi da, når han har vært overtrøtt eller trøtt, [...] sette på musikk, så er allting bare ”hysj”.” Sajid snakker om trøst og kos; ”Jeg liker veldig godt å trøste barna mine, å kose med dem, å ha dem i fanget mitt og... gi dem en klem og holde dem.” Aktiviteter er også viktig, Erfan har to sønner som driver med sport, og han trener fotballaget til den ene sønnen. Erfan beskriver også søndager der han og sønnene kan leke hele dagen, med lego eller fantasileker der Erfan er sebrapappa og sønnen er sebrababy. Majid tar med sønnen på kulturkafé og tilbringer tid der sammen med andre barn og fedre.

4.2.3 Behovsorientert omsorgspraksis

Brandth og Kvande (2003) skriver om omsorgsrasjonalitet, de kaller det *behovsorientert omsorgspraksis* (s. 120-123). Flere av våre informanter trekker fram nettopp dette i sine fortellinger, både når de snakker om idealer for farskap og foreldreskap og når de snakker om sin egen farskapspraksis. Behovsorientert omsorgspraksis handler ifølge Brandth og Kvande om en spesiell type kommunikativ læring, der barnets behov er det bestemmende for omsorgsarbeidet. Å lære seg å kjenne barna sine er viktig for å forstå signalene deres, og gjennom det å kunne yte god omsorg. På spørsmål om hva som er en god far, svarer George:

Det med å være tilstede, å se de behov hun måtte ha, sove og spise annenhver time og sånn. Kjenne tegnene hennes, det er det jeg kan bidra med, at nå kjenner jeg... Nå vet jeg at hun er sliten, hun må slappe av, hun må legges nå, hun er sulten, hun kjeder seg, hun vil gjerne bare være i nærheten og kose, hun vil være aleine, sånne... Små ting.

Den behovsorienterte omsorgen springer ut fra å kjenne barna godt, og for å kjenne barna godt, er det nødvendig med tid. Derfor henger behovsorientert omsorg nøye sammen med tidsbruk. Flere av våre informanter mener at barnas mor kan tilby noe kvalitativt annet enn de selv kan, og noen forklarer dette med at moren kjenner barna bedre, eller på et annet plan enn fedrene gjør. Partnerne til våre informanter har i nesten alle tilfellene brukt mer tid sammen med barnet enn informantene selv. Dermed blir tegnene, signalene, tydeligere for mødre enn for fedrene. Samtidig beskriver noen av fedrene, særlig de med små barn, kroppslige og tydelige opplevelser av barnas behov, som Leo her: ”Om han trenger trøst, om han trenger mat, om han trenger... Altså, det er vanskelig å forklare, men man liksom bare kjenner det.” Også her finner vi en tendens til at fedrene mener mødre har et fortrinn i læringen av behovsorientert omsorg, i og med faktorer som amming, graviditet og lang permisjonstid,

samtidig som flere av fedrene beskriver en umiddelbar og tydelig opplevelse av barnas behov. De fleste fedrene beskriver også en noen ganger overveldende følelse av å sette barnas behov foran sine egne, og at dette er en viktig del av det å bli far og det å bli voksen.

4.2.4 Å skape egne omsorgspraksiser

To av fedrene vi snakket med, uttrykte et behov for å skape sine egne omsorgspraksiser uavhengig av mor. Disse to informantene skulle begge ta ut fedrekvoten i nær framtid, de hadde begge små barn på under ett år. De er klare på at de har et ønske om å ta ut fedrekvoten alene, og begge snakker om at de ønsker å finne ut av hvordan det er å ha hovedomsorgen for et barn på egen hånd. Den ene, George, synes det er meningsløst å ta ut permisjon sammen med mor, han vil gjerne være alene med datteren når han skal ha permisjon. Leo gleder seg til å ha permisjon, men han er også litt nervøs:

Og det blir jeg som planlegger dagen. Hva skal vi gjøre i morgen? Hva skal vi gjøre dagen etter? Hva skal vi gjøre neste uke? Ikke sant, så på en måte er det litt sånn nervøst liksom, å tenke på hvordan dette her skal gå... På en måte er det en ny rolle, da, for da er vi liksom ikke to, da er det bare meg.

For Leo er det viktig å ha tid alene med sønnen sin;

Da gjør du din egen greie, det du føler for å gjøre, ikke sant. [...] Uten oppsyn fra noen andre eller innslag eller... Altså, da er det bare jeg og han. Gutta boys, hehe.

Selv om George og Leo ikke ennå har hatt permisjon, og dermed ikke kan si noe om erfaringen i seg selv, kobler vi deres utsagn til et poeng Brandth og Kvande gjør i *Fleksible fedre*; at barnet lærer far omsorg (s. 123-125). Brandth og Kvande skiller i sitt materiale mellom de fedrene som tilbrakte permisjonstiden alene sammen med barna og de fedrene som var hjemme samtidig med mor. Et kvalitativt skille mellom de to gruppene skisseres i forhold til hvordan de bruker tiden med barna. Ifølge forfatterne utvikler mennene som tar ut permisjonen alene en form for intimitet med sine barn som tilsvarer relasjonen mor har utviklet med barnet gjennom den første permisjonstiden. Fedrene som er hjemme samtidig med mødrene blir hennes støttespillere. Det er rutinene hun har etablert i den første permisjonstiden som blir standarden for samspillet mellom foreldre og barn, og disse må faren innrette seg etter. "Mor [har] på en måte kommet i veien for farsprosjektet" (Brandth & Kvande 2003:116). Vi finner lignende holdninger blant flere i vårt utvalg om at farsprosjektet nettopp handler om å yte bistand til mor når barna er helt små.

4.3 Maskuliniteter

I intervjuene med våre informanter ønsket vi å få øye på hvilke maskulinitetsidealer fedrene forholder seg til, og hvordan disse idealene står i forhold til idealer om farskap. Hvordan henger farskapsutøvelse sammen med maskulinitetsutøvelse? Vi forsøkte også å lete etter fortellinger om strategier for konstruksjon av maskulin identitet hos våre informanter.⁵ Hvordan forholder våre informanter seg til farskap og maskulinitetskonstruksjoner?

4.3.1 Å bli far er å bli mer mann

Flere av våre informanter kommer i intervjuene inn på at det å bli pappa har vært viktig for deres følelse av mannlighet, av maskulinitet. Det å bli far er noe som kan forsterke følelsen av å være mann. Som vi skal se er dette bildet ikke entydig, farskap kan også utfordre menns selvforståelse som menn. Likevel ønsker vi å trekke fram dette poenget, fordi flere av informantene sier dette eksplisitt. Vi spurte Majid om hvorvidt det å bli pappa har forandret hans syn på det å være mann. Han svarte: ”Jeg synes man føler seg... At mann er mer mann når man får barn. Når man ikke har barn, er man bare mann. Men når man har barn er man pappa. Bare det ordet er stort.”

Samtidig oppgir de fleste fedrene vi intervjuet at de har blitt ”mykere” etter at de har fått barn. Det er påfallende at de fleste informantene som forteller om denne opplevelsen, bruker nettopp dette ordet. I andre sammenhenger bruker de det samme ordet for å beskrive mødre og deres omsorgskompetanse. Dette kan tyde på at de forholder seg til ulike diskurser om maskulinitet på samme tid. På den ene siden er det å være pappa et viktig element for de fleste informantenes selvforståelse som menn. Samtidig har fedrene et ønske om å være tilstedeværende og nærværende fedre for barna sine. Den emosjonelle dimensjonen Sajid beskriver i avsnitt 4.1.6 kommer fram i flere av de andre informantenes fortellinger. Farskap er som regel knyttet til store følelser, og de fleste fedrene oppgir fysisk kontakt, kjærtegn og kos som viktige bestanddeler i sine farskapspraksiser. Følelsen av å ha blitt en mykere mann kobles hos noen av informantene også til det å bli voksen, å være mer forsiktig, å ta ansvar for seg selv og familien, feigere, sier noen. Å bli pappa er å slutte å tulle, som Majid sier. Farskapet kan dermed true maskulinitetsoppfattelsen dersom denne er basert på en tradisjonell oppfatning av menn som sterke, harde, ugjennomtrengelige, utilgjengelige. Maskulinitet og maskulin identitet er dynamisk og forhandles konstant med omgivelsene. Kjønn er relasjonelt

⁵ For redegjørelse for vår bruk av maskulinitetsbegrepet, se avsnitt 1.4.8. i kapittel 1.

og konstitueres i møte med andre. Vi vil imidlertid påpeke at våre informanter ikke rapporterer å ha vanskeligheter med å inkludere denne emosjonelt orienterte, ”myke” maskuliniteten i sine kjønnsrepertoar, men de reflekterer likevel over den potensielle motsetningen mellom å være mann og å være far. Som vi skal se senere i kapitlet, kan forsørging være en strategi for å unngå denne motsetningen, en strategi de fleste av våre informanter benytter seg av. Det å være en tilstedeværende, nærværende, potensielt ”myk” far synes å være den hegemoniske diskursen her, diskursen om den harde, sterke og utilgjengelige mannen synes ikke å ha like stor legitimitet, selv om informantene forholder seg til den diskursen også.

4.3.2 Familiemannen – en ekte mann

På samme måte som våre informanter var enige om at en god far er en far som er til stede for barna sine, er de også enige om at en ekte mann tar ansvar for familien sin. På spørsmål om hva han assosierer med uttrykket ”en ekte mann”, svarer Sajid:

En ekte mann, ja. For meg er den ultimate mannen familiemannen. Jeg tror det er veldig enkelt å være en sterk mann hvis man ikke har noen å ta seg av, hvis man er bare seg selv, kan gå og trene og få muskler og... Ha det godt, med seg selv. Men en ekte mann er en familiemann, en far og en ektemann. Og så synes jeg en ordentlig mann, det er en som tar ansvaret for husholdningen, eller, la oss si, for inntekten. Og det synes jeg, selv om det er litt sånn tradisjonelt, på en måte er mannens ansvar.

Abshir, far til fem og separert fra kona, kobler forsørging til religiøs identitet, men understreker at kona gjerne må jobbe hvis hun har lyst til det.

Religionen sier at det er han som må forsørge henne. Hvis hun har jobb, kan hun bruke sine penger på den måten hun vil. Hvis hun ikke vil kjøpe en liter melk, så er det han som må kjøpe alt. Hun kan ha alle sine penger i lomma. Men det er mannen sitt ansvar å forsørge.

I intervjuet vårt med George reflekterer han over hvordan hans maskuline identitet konstrueres og opprettholdes i hans kontekst som mann med kenyansk opprinnelse i Norge. Det blir tydelig at han forhandler med flere diskurser og forklaringsmodeller på kjønnsidentitetsområdet. Ifølge ham selv står diskursen om mannen som forsørger sterkt i Kenya, kanskje særlig der han kommer fra. Han forteller om sin egen far, som jobbet mye og ikke var mye hjemme hos familien. George setter dette i sammenheng med en komplementær forståelse av foreldreskap, som minner om den komplementariteten vi har skissert ovenfor. Ifølge George har mødre og fedre i Kenya, der han har vokst opp, klart definerte og relativt adskilte omsorgsoppgaver, og mennenes arbeidsdag er ofte lang, gjerne over 12 timer. Dette bidrar til at fedrene, som George sier, ikke har gode muligheter til å være til stede for barna

sine – i den forstand George forstår tilstedeværelse. Han gir uttrykk for at han fikk tilgang på nye måter å gjøre foreldreskap på da han kom til Norge. Han forteller om opplevelsen av å være på fotballtrening for et guttelag, og observere foreldre som sto på tilskuerplass og heiet.

Mamma og pappa, de har aldri sett meg spille fotball. Aldri. Og så kommer jeg på trening her, hvor ungene blir kjørt av foreldrene, de står jo og heier. Og da begynte jeg å tenke, dette hadde vært kjekt, slik vil jeg være pappa, ikke sant.

På spørsmål om hvordan han har utviklet sin måte å være far på, svarer han at oppveksten hans i Kenya har hatt mye å si.

Jeg har vokst opp i slummen, med alle fedrene i nabolaget som ikke var til stede. Og så kom jeg til Norge, før jeg kom til Norge var det det som var vanlig, det var det jeg kjente til, det var sånn det skulle være.

I tillegg peker George på en annen faktor som er bestemmende for muligheten for å være en tilstedeværende far i konteksten der han har vokst opp. Han peker på at det sosiale nettverket mellom menn er viktig. Han forteller at det er vanlig at mennene møtes etter arbeidstid, hjelper hverandre med problemer og gir hverandre råd. George forteller at tida mellom kveld og leggetid ofte okkuperes av arbeid med å opprettholde det sosiale nettverket mellom menn. Han mener denne typen nettverk er viktigere for menn enn for kvinner, ”og hvis du hadde valgt å være hjemme, mister du det sosiale nettverket som kanskje er viktig å ha. Så forholdene er ikke tilrettelagt for at du skal være sånn rett-hjem-pappa.” Dersom det å være en aktiv del av et slikt nettverk er en viktig del av det å være mann, kan vi kalle det en maskulinitetspraksis. I Georges tilfelle reflekterer han over at dersom han i hjemlandet hadde hatt et ønske om å være en nærværende far i betydningen ”rett-hjem-pappa”, hadde dette nesten ikke vært mulig, fordi de hegemoniske diskursene om maskulinitet ikke innbefatter nærværende farskap målt med tid og fysisk tilstedeværelse.

Både George og Sajid observerer en utvikling over generasjoner når det gjelder konstruksjon av maskulinitet innenfor rammene av farskapet. Vi kan si at deres refleksjoner over generasjonsforskjellene når det gjelder dette reflekterer en utvikling i meningsinnholdet i begrepet *familiemann*. George sier at han ser en utvikling hos sine jevnaldrende venner som har barn i sitt opprinnelsesland, at deres tilstedeværelse med barna i større grad enn tidligere inkluderer omsorgspraksiser som bryter med forsørgeridealet.

Kompisene mine i Kenya, de er mye mer *med* enn generasjonen til pappa med ungene sine, men det går ikke mye på de fysiske ting. De leker jo med ungene sine, og så roper de til mora: Kan du mate han eller henne? Kan du skifte på henne? Kan du vaske henne? Mens i Norge tar du det sjøl liksom.

Han sier han ser en tydelig forskjell fra sin fars generasjon sine farskapspraksiser, men mener fortsatt at det farskapet han selv utøver for sin datter i Norge i mindre grad ville vært sosialt legitimt i Kenya. Dette har utvilsomt flere forklaringer, men vi tolker George dit hen at dette delvis dreier seg om at nærværende farskap slik George utøver det i for stor grad ville brutt med hegemoniske maskulinitetsidealer der han har vokst opp.

Som vi har sett i avsnitt 4.1.6, observerer Sajid noe av det samme i sin kontekst som mann med pakistansk opprinnelse i Norge. I det pakistanske miljøet finner Sajid idealer for maskulinitet innenfor rammene av farskapet som Sajid ønsker å bryte med for sin egen del. Han søker å utvikle en emosjonell tilstedeværelse med sine barn som han oppfatter som delvis motstridende med de rådende idealer for farskap og maskulinitet i et miljø han ferdes i. Det er Sajids beretning vi her tar utgangspunkt i, det kan selvsagt godt tenkes at andre modeller for nærværende farskap, som også inkluderer emosjonelle dimensjoner av ulike typer, finnes i den samme konteksten som han lever sitt liv innenfor.

4.3.3 Forsørging

Alle informantene unntatt én stiller opp forsørging som en viktig del av sin maskulinitetsforståelse. Det å forsørge familien sin er viktig for informantenes selvfølelse, det er en viktig del av det å være mann. I dette komplekset møtes minst to diskurser – diskursen om den nærværende pappaen, med mye tid til barna sine, og diskursen om den gode familieforsørgeren. Brandth og Kvande (2003) stiller i boken sin spørsmål ved om forsørgeridealet er på vikende front. Blant deres informanter er det få som eksplisitt skiller mellom mor som omsørger og far som forsørger. Der forsørgeridealet kommer fram, er det heller som en ansvarsbevissthet hos mennene som er intervjuet. De snakker om at det å sørge for økonomisk trygghet er en viktig del av farskapet. Dette gjenfinner vi hos våre informanter, men spesielt for mennene vi har intervjuet er at de eksplisitt sier at det å forsørge familien er en viktig del av deres mannsidentitet innen familien. Brandth og Kvande fant at i de parene de har intervjuet der mor er hjemme på heltid eller deltid, er den hegemoniske diskursen om kjernefamilien og komplementær arbeidsdeling tydelig som script eller ideal (s. 129). Derfor blir også det økonomiske ansvaret i større grad tildelt far. Flere av mennene vi har intervjuet synes å legge vekt på forsørging ikke bare som komplementaritet til kvinnens rolle i familien, men også som individuell strategi for maskulinitetsbygging. Forsørging er viktig for deres maskuline identitet, ikke bare som en følge av arbeidsdeling innenfor kjernefamiliestrukturen.

George sier det er viktig for han å være forsørger, ”jeg kunne aldri jobbet tjue prosent, liksom.” På spørsmål om hva han tror er grunnen til denne sterke orienteringen om å forsørge, sier George at han tror det har med å gjøre at han er født og oppvokst i Kenya, der det å være forsørger ifølge ham selv er uløselig knyttet til det å være mann. ”Andre sier jeg er for stolt, men jeg vil ikke sitte og forvente noe”, sier han. Han uttrykker også at han ikke kunne tenke seg å bli forsørget av samboeren, som jobber heltid som ham selv.

Samtidig er flere av informantene våre tydelige på at forsørging også kan forstås som omsorg. Forsørging må etter vårt syn ikke reduseres til en ren strategi for maskulinitetskonstruksjon, i motsetning til kvinner og mødre som hjemmearbeidende, men også som strategi for farskapsutøvelse. Når vi spør Thanujan hva han legger i ordet omsorg, sier han: ”Ansvar for økonomi, det er det første. Også er det ... kjærlighet, og å bruke lang tid med familien.” Også Sajid snakker om ansvaret han føler for at familien skal ha det bra, gjennom sin forsørging ønsker han å skape trygghet for sin kone og sine barn. Men idealet om å være forsørger kan også utgjøre en motsetning til idealet om å være en tilstedeværende far.

Brandth og Kvande tar i *Fleksible fedre* opp problemstillinger knyttet til forholdet mellom farskap og maskulinitet. De viser til forskning av blant andre mannsforskeren Robert Connell, og påpeker at menns maskuline identitet for en stor del konstrueres og konstitueres i forbindelse med arbeidslivet (s. 47-49). ”I dagens vestlige samfunn”, skriver Brandth og Kvande, ”er hegemonisk maskulinitet sterkt koplet til inntektsgivende arbeid, og lønnsarbeid vurderes som en sentral kilde til maskulin identitet” (s. 48). Sett i lys av dette kan de av våre informanter som sier at forsørging er en viktig del av deres maskuline identitet forstås i en bredere sammenheng. Vi ser at mennenes behov for å forsørge familien ikke kan reduseres til ”eksotiske” idealer om kjønnskomplementær arbeidsdeling, men at det også dreier seg om fedrenes behov for å sikre seg tilgang til en viktig arena for konstruksjon av maskulin identitet. Samtidig er det viktig å påpeke at så lenge arbeidslivet er den viktigste arenaen for konstruksjon av maskulin identitet, blir likestilling mellom kvinner og menn i familien vanskeligjort, i og med at en slik maskulinitetsoppfatning sementerer forestillinger om ”offentlige” menn og ”private” kvinner.

Brandth og Kvandes poeng illustrerer også fedrenes noe ambivalente forhold til omsorgsarbeid – våre informanter mener som vi har vist at omsorg for barn er viktig, men vi oppfatter dem ikke som innstilt på å ”ofre” lønnsarbeidet for omsorgsarbeidet. Vi mener

fedrene kommuniserer et ønske om å kunne integrere omsorgsarbeidet i en hverdag som også er preget av lønnsarbeid.

4.3.4 Kvinneres yrkesaktivitet er ikke et hinder for forsørging

I denne sammenheng blir det interessant at tre av våre informanter gir uttrykk for at yrkesaktive kvinner ikke bør møtes med krav til å bidra til familieøkonomien. Kvinneres inntekt er ifølge disse tre unntatt familieøkonomien. De kan bidra dersom de ønsker, men det bør ikke være et krav. Dette forstår vi som at mennene opplever at forsørgeransvaret til syvende og sist ligger på dem selv. Implisitt i dette er også at hovedansvaret for hjemmet og barna ligger på kvinnen. Vi ønsker imidlertid å understreke at dette er vår tolkning av informantenes utsagn, og vi opplever intet aktivt ønske fra dem om å begrense sine partners valgfrihet til å arbeide utenfor hjemmet. Det kan heller virke som om idealer for organisering av familielivet har dette som konsekvens, uten at det nødvendigvis er intensjonen. Når den ene parten i et forhold har forsørgeransvar, blir dennes arbeid også av større betydning for at økonomien går rundt. Dermed kan vi tenke oss en situasjon der den andre partens lønnsarbeid må nedprioriteres når det er nødvendig, for eksempel ved uttak av foreldrepermisjon eller ved barns sykdom. Denne forsørger/omsørger-modellen gjør også at fedrenes forhandlingskort i diskusjonen om deling av foreldrepermisjon blir dårligere, i og med argumenter om at fedrenes fulltids yrkesaktivitet er nødvendig for at familieøkonomien skal gå rundt.

Det er enkelt å finne tilsvarende historier i majoritetsbefolkningens idealer for organisering av familielivet. At småbarnsfedre i Norge er den gruppen menn som arbeider mest overtid, og at småbarnsmødre arbeider mer deltid enn andre (Brandth og Kvande 2003, NOU 2008: 6 *Kjønn og lønn*, Holter, Svare og Egeland 2007), er gode illustrasjoner på dette. Dette er altså ikke et problem som kan reduseres verken til etnisk, kulturell eller nasjonal bakgrunn, men kan tvert imot tjene som eksempel på en dyptliggende, nær universell assosiasjon mellom kvinner, hjem og ansvar for barn.

4.3.5 Nærvær og forsørging – motsetninger eller idealer som lever side og side?

Det er imidlertid interessant i denne sammenhengen at en generell tendens vi finner hos våre informanter er at forsørgingsidealet de italesetter ikke nødvendigvis står i direkte motsetning til idealet om nærvær. Vårt materiale kan tolkes i både i retning av at disse to størrelsene står i motsetning til hverandre, og i retning av at fedrene balanserer disse to elementene i sine

farskap. Dette forstår vi som at våre informanter, på ulike vis, forholder seg til to diskurser om farskap samtidig; diskursen om farskap som nærvær og diskursen om farskap som forsørging. Vi skal ikke, og ønsker heller ikke å påstå at informantene våre har vist noen slags "tilpasning" til det "norske" idealet om nærværende farskap – det kan meget godt tenkes at idealer om ulike former for nærværende farskap lever i beste velgående i andre kulturelle og sosiale kontekster enn "den norske". For eksempel beskriver Thomas Walle i artikkelen *Minoritetspappaer i fedrekvotens tidsalder* (2005) hvordan pakistanske menn er kjærlige og tilstedeværende både med sine egne og andres barn i situasjoner han har observert dem i. Det finnes ikke én definisjon av nærvær, men i vårt prosjekt har vi valgt å fokusere på det nærværet som forutsetter *tid med barna*.

Vi opplever at våre informanter forhandler mellom ulike krav til dem som menn og fedre, og at både idealet om tilstedeværelse og idealet om forsørging står sterkt hos nesten alle. George er imidlertid den eneste som kobler nærværende farskap eksplisitt til norsk kontekst, og som gir uttrykk for at han har modifisert forsørgeridealet sitt i forhold til hva som hadde blitt forventet av ham i Kenya. Samtidig observerer han, som vi har sett tidligere i kapittelet, generasjonsskiller hos venner som har barn i Kenya. Han opplever at hans venner er mer tilstedeværende i sine barns liv enn den eldre generasjonen var, men han ser likevel et skille mellom seg selv og vennene i Kenya.

Sajid diskuterer også problematikken omkring forsørging og nærvær, om enn noe mindre eksplisitt enn George. Sajid er høyt utdannet og jobber mye. Han forsørger familien, og han og kona er enig om at det er slik det burde være. De er opptatt av at små barn bør ha en forelder som er hjemmeværende, og Sajid trekker veksler på komplementær arbeidsdeling når han snakker om dette. Samtidig er han nøye med å understreke at kona gjerne kunne hatt arbeid utenfor hjemmet, hvis hun hadde ønsket det.

Sajid snakker om sitt ansvar som familiens økonomiske trygghetsgiver, men på samme tid gir han uttrykk for at han ikke har nok tid sammen med barna. Rollen som forsørger setter Sajid i en situasjon der han ikke får nok tid med barna sine, selv om dette er viktig for ham. Når vi spør om hva som konstituerer en god far, nevner alle informantene våre tilstedeværelse og nærvær som kriterier for godt farskap. Her får vi øye på en mulig konflikt mellom mennenes farskapspraksiser. Forsørging er viktig for deres maskuline identitetsbygging. Å være far er også en viktig del av det å være mann. Og for å være en god far, må man være

tilstedeværende og nærværende. Tilstedeværelse og nærvær trenger imidlertid ikke å være et brudd med den maskuline identitetskonstruksjonen. Det kan også representere en kontinuitet. Dersom tilstedeværelse og nærvær med barna er så viktig for mennene er det mulig å forestille seg at de kunne dele forsørgingsbyrden med mor. Det kan tenkes at dette er vanskelig å forene med å opprettholde det som i deres øyne er gode maskulinitetspraksiser dersom idealet om forsørging står i motsetning til idealet om nærvær. En annen mulig forståelse er at idealene lever side om side, stadig gjenstand for mennenes forhandlinger.

4.3.6 Strategier for opprettholdelse av maskulinitet som nærværende far

I intervjuet med George beretter han om interessante strategier for opprettholdelse av maskulin identitet. George har et uttalt ønske om å være en tilstedeværende far, og han setter *tid* som kriterium for denne betegnelsen. Datteren hans er åtte måneder gammel, og han skal snart benytte seg av fedrekvotens seks uker med permisjon. Når han forteller om slektingene i Kenya sine reaksjoner på at han skal ta permisjon, kommer det fram interessante krysningspunkter for maskuline idealer. Han sier at både moren hans og søsknene hans kommer til å bli stolte over George som skal ta permisjon med datteren sin. Samtidig blir han utsatt for godmodig mobbing fra familien og venner i Kenya: ”Til og med søstrene mine mobber meg når jeg nevner det, når jeg sier jeg skal ha pappapermisjon, sier de, åja, har du begynt å føde, du da.” George mener at fedre på permisjon med små barn i teorien er sosialt akseptabelt, men at mange synes det er rart når det skjer i praksis. Dette mener han også vil gjelde familien hans i Kenya. ”De vil jo synes det er veldig rart. For det er ikke naturlig. Bare en ting som å skifte bleie i Kenya, det er ikke naturlig at det er menns jobb i det hele tatt.” Han forteller at bestefaren og faren har problemer med å akseptere at han ”tar kvinnejobben”, som han sier:

Bestefar, jeg tror ikke han kommer til å være så stolt av meg lenger. Han kommer til å synes at jeg er mindre mann, på en måte. [...] Du tar kvinnejobben, hva er feil med deg, hvem er det som er mannen i huset?, kommer han til å si. [...] For pappa blir det ikke så veldig rart, tror jeg. Men i tillegg kommer det til å bli sånn, okay, dama di kunne gjort akkurat dette her. Hvis hun ikke er her, er det greit at du gjør det, men hvis hun sitter her er det noe feil med deg, eller med henne. For bestefar er det ikke noen diskusjon, han tenker ikke hva er feil med meg eller henne, han mener jeg er fortapt uansett. [George ler]

Det å ta ut fedrekvote og det å inkludere ”kvinnelige” omsorgsoppgaver som å skifte bleie i sine farskapspraksiser kan innebære et potensielt ”tap” av maskulinitet for George. Men George kompenserer for denne ”mykheten”, som han kaller den, ved å forsørge familien i

Kenya. Han forteller at ingen kommer til å påpeke denne ”mykheten”, eller gi ham vanskeligheter på grunn av den:

Til og med bestefar, han har for stor respekt for meg fordi jeg har forsørget ham i mange år. Han vet jeg forsørger ham nå, det huset han lever i er det jeg som har bygget for ham. Så han kan ikke si noe. Slik går det bra. [...] Siden 1998 er det jeg som har betalt mat, husleie, for alle, fra bestefar til mamma, og da skal det mye til for at de sier at jeg ikke er mann nok.

Vi ser her at George aktivt forhandler mellom ulike diskurser om maskulinitet. Han kan tillate seg å være en ”myk” mann og en far som gjør alle omsorgsoppgaver knyttet til små barn, fordi han også forsørger familien i Kenya. Å kjønne sin egen omsorg synes, som vi tidligere har vist, å være et gjennomgangstema hos flere av informantene våre.

I rapporten *Fædre, sønner, ægtemænd* (2007) av Tina Gudrun Jensen og Anika Liversage, påpeker forfatterne at maskulinitet som konstrueres kulturelt og ikke entydig (s. 12). ”Forskåellige og modsætningsfyldte former for maskulinitet [kan] rummes i de samme mænd, blant andet afhængig af, hvilke kontekster de indgår i,” sier de (ibid.). Dette perspektivet er nyttig for å forstå hvordan våre informanternes maskulinitetskonstruksjoner foregår, når det blir tydelig at de som vi har vist forhandler mellom ulike diskurser og idealer for maskulinitet. Det viser at maskulinitet er gjenstand for konstant vurdering og revurdering. Perspektivet kan også illustrere hvordan kulturell bakgrunn, oppvekst og miljø kan ha betydning for hvordan maskulinitetsforståelser konstitueres i den enkelte mann, men at dette ikke må forstås deterministisk eller statisk. Dette bildet stemmer godt overens med vår opplevelse av fedrenes konstruksjon av maskulinitet og farskap i en norsk kontekst.

4.4 Komplementært foreldreskap

Vi ser at ideen om det komplementære foreldreskap står sterkt hos de fleste av våre informanter. Men komplementariteten kommer til uttrykk på litt ulike måter hos de forskjellige informantene. Vi oppfatter at fleste av dem kommuniserer at mor og far har ulike funksjoner i barnets liv og i forskjellige faser av barnets liv. Mor oppfattes hos de fleste fedrene som den primære omsorgsgiveren i starten av barnets liv. Samtidig ser vi at informantene mener at far også spiller en viktig rolle i barnas liv, kanskje særlig når barna vokser til og spedbarnsstadiet tar slutt. Mange av mennene snakker om foreldreskapet som noe komplementært; at mor og far fyller ulike behov i barnas liv, og at de utfyller hverandre i sine praksiser. Majid sier:

På en måte ser barnet på moren sin som et kjærlighetssymbol. Men faren er den sterke personen hjemme. Et barn ser på moren med mye kjærlighet og omsorg, og også faren, men han er den sterke, og når faren er hjemme skal alt være stille.

Her snakker Majid om en motsetning han opplever mellom farskap og moderskap – han mener mødre har lettere for å gi etter for barna sine enn fedre; ”Mamma er litt svak når det gjelder barnet. Pappa kan stramme hjertet sitt og ikke vise at han er svak.”

4.4.1 Biologiserende argumenter

Nesten alle våre informanter bruker biologiserende argumenter når de forklarer hvorfor det er slik at mor og far fyller forskjellige funksjoner i barnas liv. Det synes likevel som om biologiserte oppfatninger om foreldreskapet kommer tydeligere fram når vi snakker med fedrene om spedbarn enn når vi snakker om eldre barn. Dette kan tyde på at de biologiske fortrinnene mor har mister betydning etter hvert som barna blir større. En grunn til dette kan være at fedrene føler deres plass er større og viktigere i barnas liv når de blir eldre og har passert spedbarnsstadiet. Imidlertid er det viktig å huske på at de biologiske skillelinjene som trekkes opp mellom far og mor og deres funksjoner i begynnelsen av barnas liv sannsynligvis også har betydning for organiseringen av omsorgsarbeidet også senere i barnas liv.

4.4.1.1 Mødres biologiske fortrinn – far blir far først når barnet kommer ut

Flere av informantene våre mener at de biologiske og fysiologiske implikasjonene et svangerskap har for mødre gjør at opplevelsen av foreldreskapet trer i kraft på ulike tidspunkt for menn og kvinner. Som George formulerer det:

Mamma blir jo mamma ni måneder før pappa. [...] Ting begynner å skje i kroppen din, du føler noe er feil eller noe er bra, du føler du ikke er akkurat den samme. Ni måneder etter at vi har hatt sex har ikke jeg en følelse i kroppen min av at noe har skjedd. Men med en gang ungen kommer ut, da begynner det å skje ting med pappa og.

Altså opplever han at kvinner har en mer umiddelbar opplevelse av å bli mamma, som en konsekvens av de fysiske manifestasjonene et svangerskap medfører i kvinnens kropp. Kroppen blir arnestedet, utgangspunktet for foreldreskapet, og kvinner kjenner foreldreskapet på kroppen før menn gjør det. George forteller om da han var med kona Kristin på ultralyd, og denne opplevde ulikheten mellom fysisk opplevelse av å være vordende forelder for mor og far munnet ut i en liten konflikt. Kristin og jordmoren syntes det var vakkert å se fosteret på skjermen, mens George ikke syntes det var så stort eller spesielt:

Kristin ble nesten fornærma for at jeg ikke hadde glede av det, men jeg kunne ikke late som. Jeg så ikke noe der, og det var ingenting i virkeligheten, men hun kjente det på kroppen, det sparka... For meg var det så rart.

4.4.1.2 Barnas beste og den ammende mor

Flere av de som ikke hadde hørt om fedrekvoten gav uttrykk for at de gjerne eller muligens ville benyttet seg av den hvis forholdene lå til rette for det. Vi vil poengtere at det trolig er kort vei til slike utsagn i en intervjusituasjon der vi som unge, og i hovedsak kvinnelige, representanter for majoritetsbefolkningen kanskje oppfattes å gi uttrykk for preferanser. Da vi mot slutten av intervjuene spurte hvordan informantene stilte seg til en tredeling av foreldrepermisjonen var et overveiende flertall mot en slik løsning. Vi opplever dette som en interessant motsetning i den grad tredeling av permisjonen betraktes som en form for forlengelse av fedrekvoten. Sajid var en av dem som var tydelig på at han kunne tenke seg å ta ut fedrekvote. ”Det hadde vært kjempedeilig å bare vært hjemme i noen uker og... Hjulpet til med barna.” Men tredeling av foreldrepermisjon er han mot. ”Den er jeg ikke helt for, fordi... Da tenker jeg på det medisinske ved det, da, så syns jeg, så er vi veldig for amming.” Han sier videre:

Hvis du har 42 uker, så kan det jo hende at det blir maks seks måneder på mor. [...] Jeg syns i hvert fall, når det gjelder den delen av likestillingen, at det blir inngripen i en tredje persons liv også, som ikke kan si noe for seg. Og jeg mener at det første året, så syns jeg det er veldig viktig at barna har tilgang til moren sin hele tiden.

De fleste av informantene våre sier de tror den fysiologiske manifestasjonen av svangerskapet i kvinners kropp er mye for båndet mellom mor og barn. Vi oppfatter at fedrene ser seg selv som sekundære omsorgspersoner for barna, i alle fall de første månedene. Amming trekkes også fram som en viktig årsak til at båndet mellom mor og barn er sterkt, det oppleves også som en gyldig forklaring på at mor er viktigst for barna det første leveåret, som vi her ser hos Sajid når han argumenterer mot tredeling av foreldrepermisjonen. Dette er en måte å snakke på som vi blant annet kjenner igjen fra offentlige debatter. I Norge eksisterer det vi vil kalle en sterk ”ammediskurs” som henter sin legitimitet i medisinske og biologiske forklaringer. Gjennom talspersoner som legen Gro Nylander kan ammekulturen sies å ha blitt institusjonalisert og saken har fått bred oppslutning i store deler av befolkningen. Gjennom amming tilbyr mor barnet noe kjønns spesifikt og helt nødvendig. Samtidig fremhever flere av våre muslimske informanter at det ifølge Koranen er barnets rett å bli ammet av sin mor. Sajid selv er ikke eksplisitt på dette, men han har en dyp og viktig identitet som muslim. Derfor

mener vi at hans sterke vektlegging av amming kan være et eksempel på en logikk hentet fra to ulike sfærer som sammenfaller og kanskje dermed forsterkes.

Mange av informantene bruker biologiargumenter for å forsvare at kvinner tar ansvar for barna. Samtidig er det flere som påpeker at de er like viktige eller viktigere for barna sine som moren er. Her kan det være at de snakker til ulike diskurser, eller at diskursene de forholder seg til (komplementaritet, koblingen av kvinner til hjem og familie, båndet mellom mor og barn) ikke stemmer overens med deres opplevelse av virkeligheten (at barna syns pappa er viktig, og at de gjør de samme oppgavene i hjemmet og med barna).

Majids uttalelser balanserer dette bildet, grunnet sykdom hos kona er han hovedomsorgsperson for sønnen deres. Han avslutter intervjuet med å si at mor og far burde hatt like lang permisjonstid, ”det er jo likestilling”. Han og kona har også snakket om at hvis de får et barn til skal han ha hele permisjonen, og kona skal jobbe.

4.4.1.3. Mors avlaster

Som en konsekvens av det forskjellsorienterte, komplementære synet på foreldreskap, synes det for oss som om fedrene anser sin viktigste rolle tidlig i barnets liv for å være mors avlaster. Når vi spurte våre informanter om hva de trodde var hensikten med fedrekvote var det flere som uttrykte nettopp å yte bistand til mor. Sajid sier at han kunne tenke seg å være hjemme og hjelpe til med barna hvis han skulle ta ut fedrekvoten. Men han forutsetter at mor er hjemme samtidig og at han selv skal være hennes støttespiller. Når han svarer på spørsmål om hva han tror intensjonen med fedrekvoten er sier han: ”Knytte bånd med barnet. Og kanskje samtidig være en avlastning i forhold til at mor tar seg av barn hele tiden.” Leo sier også at det er fedres oppgave å steppe inn når mor er sliten. Våre informanters ønske om å avlaste mor og hennes arbeid med barna bør ses som et uttrykk for gode intensjoner og hjelpsomhet. Men det befester likevel konservative kjønnskillinger, og vi mener fedre generelt bør få større spillerom til å fungere som noe annet enn avlaster for mor. Som vi har vist, er dette en viktig faktor for utviklingen av fars omsorgskompetanse, og i siste instans for likestilling av fedre og mødre som omsorgspersoner.

4.4.2. Komplementaritet eller flertydighet?

Selv om de fleste informantene ser foreldreskapet som komplementært, og de fleste kobler det til velkjente diskurser om kjønn, er innholdet i forskjellene mellom mor og far ikke entydig forklart. I intervjuet med Sajid, der kona Fatima var til stede, kommer det fram at det er Sajid som er den ettergivende i forhold til barna. Sajid sier: ”Jeg er ikke så flink til å kjefte på dem, da. (...) Så jeg prøver alltid å finne en litt sånn lett måte å snakke til dem på. Så jeg tror nok de har skjønt det, de ser på meg som den de kan bruke litt, da.” Samtidig mener Sajid at kona tilbyr en annen emosjonell overføring til barna enn det han gjør selv;

Selv om jeg er opptatt av å vise følelser til barna mine, så kommer hennes følelser enda mer til uttrykk i forhold til dem. Og det har også en helt annen påvirkning på barna. [...] Det er en følelse hun gir barna som ikke jeg kan gi.

Komplementariteten vi mener å få øye på i fedrenes fortellinger, understøttes av idealet om far som forsørger. Imidlertid vil vi understreke at ideen om det komplementære foreldreskap nok er meget utbredt også i majoritetsbefolkningen – et blikk på vinterens og vårens debatter om tredelt foreldrepermisjon skulle være nok til å få bekreftet det. Forestillinger om kjønn som komplementært og essensielt iboende er vidt utbredt, og selvsagt får slike forestillinger innvirkning på hvordan foreldreskap gjøres, oppleves og oppfattes. Men det er store endringer på gang i kjønnsfeltet, det essensielt ”mannlige” og ”kvinnelige” er ikke lenger selvsagte, gitte størrelser. Vi tror slike store, strukturelle endringer kan være en forklaring på flertydigheten vi ser i våre informanters fortellinger om omsorg, farskap og komplementært foreldreskap. Kjønnsdiskursene mennesker i Norge forholder seg til er flere og mer komplekse enn for bare ti år siden. Nærværende farskap, likestilte foreldreskap og anerkjennelsen av ulike kjønnspraksiser er bare noen eksempler på at slike diskurser får stadig større legitimitet.

Når vi mener vi ser flertydighet i fedrenes fortellinger om farskap og omsorg, mener vi at mennene på ulike vis forholder seg til disse nye diskursene. Vi mener også det er viktig å understreke at de nye kjønnsdiskursene kun i varierende grad har legitimitet også i majoritetsbefolkningen.

I og med at vi ikke ser oss i stand til å slå fast noe helt entydig kjønnsdikotomiserende ved *utøvelsen* av foreldreskapet som mennene forteller om, mener vi det kan tyde på at praksisene er i ferd med å endres. Vi ser at fedrenes praksis ikke alltid gjenspeiler de fortolkningsrammer vi oppfatter at de opererer innenfor, og vi mener det tyder på at det forhandles mellom ulike

diskurser og forklaringsmodeller. Imidlertid kan organiseringen av familielivet og arbeidsdelingen som noen av fedrene rapporterer om, tilbakeføres til kjønnsdikotome diskurser som kan sies å være hindre for å oppnå likestilling for kvinner og menn, både når det gjelder omsorg for barn og tilknytning til arbeidslivet. Når fedrene i tillegg rapporterer om et ønske om å være en deltakende, nærværende og tilstedeværende far, er det all grunn til å arbeide for bedre tilrettelegging for deltakende farskap i denne gruppen. Det komplementære foreldreskapet, med kjønnsdikotom arbeidsdeling, kan resultere i diskriminering både av kvinner som arbeidstakere og av menn som omsorgspersoner. Men ingen endring skjer på dette området før både menn, kvinner og myndigheter kan anerkjenne menn som fullverdige omsorgspersoner.

4.5 Avsluttende betraktninger

Mennene vi har intervjuet framviser et bredt spekter av oppfatninger, opplevelser, betraktninger og praksiser som dreier seg rundt våre fokuspunkter omsorg og farskap. De fleste informantene forholder seg, eksplisitt eller implisitt, til noen idealer for samfunnsorganisering som vi i den vestlige delen av verden liker å kalle "våre" idealer. Noen funn i vårt materiale kan tyde på at menn med minoritetsbakgrunn aktivt kan ta i bruk det de oppfatter som "norske" måter å gjøre farskap på, som for eksempel Majid og George sier eksplisitt i intervjuene. Som vi forsøker å presisere i kapittel 5 og 6, mener vi at også majoritetens idealer og diskurser for farskap bunnar i et grunnleggende forskjellsorientert syn på kjønn, som både favoriserer mor framfor far som omsorgsperson, og som henviser kvinner til den private sfære og gir menn tilgang til den offentlige sfære. Dette er problematisk i seg selv, og kan og bør ikke reduseres til å være fortellinger om verken svunne tider eller eksotiske former for samfunnsorganisering. Patriarkalske strukturer kommer stadig til syne også i Norge i moderne tid, og dette bør ikke ignoreres.

Samtidig er et implisitt problem som ligger i naturalisering av kjønnen arbeidsdeling at menn som omsorgspersoner blir disfavorisert i forhold til kvinner som omsorgspersoner. Dette er et felt som stadig flere interesserer seg for, og flere og flere menn hevder sin rett til å utøve omsorg for sine barn. Dette er viktige skritt i retning av likestilling forstått som likhet både på hjemmebane og bortebane. Ikke minst henger dette problemkomplekset i siste instans sammen med problemet om ulikestilling på arbeidsmarkedet.

Våre informanter er ni menn med svært ulik bakgrunn. Likevel har vi funnet visse fellestrekk i fortellingene om deres liv som fedre i Norge. Å fylle en rolle som familiens forsørger er viktig for åtte av de ni informantene, og som vi har sett stiller det dem i en ufordelaktig posisjon dersom de skulle ønske å forhandle med mor om omsorgsansvar for barna sine. Imidlertid kan det sies å være en viktig tendens i vårt materiale at fedrene synes å være relativt fornøyde med ikke å utfordre mors enerett på hovedomsorgen. Det må påpekes at det heller ikke er vanlig praksis i majoritetsbefolkningen for menn å utfordre kvinners stilling som organiserende og styrende kraft på hjemmefronten. Likevel kan det tenkes at for våre informanter kan spranget i retning av likestilt foreldreskap, i betydningen likhet mellom mor og far, være større enn for deres likemenn med etnisk norsk bakgrunn. Måten våre informanter snakker om forsørging på kan tyde på at de forholder seg til relativt rigide skiller mellom menns og kvinners funksjoner i samfunnet, til tross for at dette bildet til en viss grad veies opp av deres mer likestilte praksiser på hjemmearbeidsområdet. I *Fleksible fedre* påpeker Brandth og Kvande at forsørgeridealet er på vikende front i deres utvalg, som nesten utelukkende besto av menn fra majoriteten. Det kan utmerket godt tenkes, som vi kommer tilbake til i kapittel 5, at det føles mer legitimt for våre informanter å snakke åpent om et forsørgerideal enn det gjør for representanter for majoritetsbefolkningen, selv om det også her finnes avskygninger av det samme idealet.

I *Fædre, sønner, ægtemænd* (2007) sier Jensen og Liversage at en årsak til at menn med minoritetsbakgrunn har et sterkt ønske om å forsørge familien, kan være et behov for å bevare autoritet som familiens overhode, i tråd med maskulinitetsidealer fra deres egen oppvekst. For mennene Jensen og Liversage intervjuet, var det potensielle tapet av maskulinitet først og fremst knyttet til frykten for å bli eller forbli arbeidsløs. I vårt materiale kommer denne tendensen ikke tydelig fram, men vi hadde heller ingen spørsmål som gikk konkret på dette. Dessuten hadde alle våre informanter enten fulltidsjobb eller var studenter på heltid. Vi synes likevel å kunne trekke ut av informantenes fortellinger at i alle fall noen av dem ville føle sin posisjon som mann og far truet dersom han skulle miste jobben og ikke lenger kunne sørge for familiens økonomiske trygghet. Igjen kan dette ikke sies å være et fenomen som er spesielt for minoritetsbefolkningen, i og med at maskulinitet uavhengig av etnisk bakgrunn i stor grad konstitueres i forbindelse med arbeidslivet.

Den viktigste spenningen i vårt materiale dreier seg nettopp om forsørgingsbehovet på den ene siden og behovet for å være en nærværende far med mye tid på den andre. Vår opplevelse

av informantene våre peker i retning av at de muligvis hadde opplevd det som frigjørende å kunne forholde seg til diskurser som konstituerer det mannlige, maskuline foreldreskapet på andre måter enn som "breadwinner". Og, som vi ser hos noen av våre informanter, er det også nettopp det som gjøres i noen tilfeller. George, Sajid, Leo og til dels Majid kan tjene som eksempler på en slik bevegelse, der de selv oppgir et ønske om å inkludere det de kaller "myke" former for farskap og maskulinitetsutøvelse i sine liv som menn og fedre. Slik kan vi se at en endring kan stå på trappene. Etter vårt syn kan viktige potensielle endringer i menns syn på maskulinitet og farskap renne ut i sanden dersom de ikke følges opp og backes opp av myndigheter og gode ordninger som sikrer menn adgang til andre sfærer for "selvrealisering" enn lønnsarbeid. Å anerkjenne menns omsorgskompetanse vil være et viktig skritt i retning av å åpne opp for menns deltagelse i omsorgsarbeidet, som kan representere nettopp en slik sfære for konstituering av en ny, maskulin identitet.

5.0 Rammeverk

I dette kapittelet har vi plassert permisjonsordningen, inkludert fedrekvoten, i en historisk og familiepolitisk kontekst innenfor rammene av den norske velferdsstatsmodellen. Vi presenterer også det statistiske materialet vi har funnet vedrørende uttak av fedrekvote i majoritetsbefolkningen og problematiserer mangelen på tilsvarende tall for grupper med etnisk minoritetsbakgrunn. Vi vurderer kritisk synet på kjønn vi mener kommer til uttrykk gjennom familiepolitiske beslutninger i lovverk som omhandler relasjonen mellom foreldre og barn. Vi forsøker å koble empirien vår til disse funnene og etterlyser et minoritetsperspektiv i dokumentene vi har sett på⁶.

5.1 Velferdsstaten

For å forstå hvilke betingelser som har bidratt til å realisere innføringen av fedrekvote i Norge, mener vi at det er relevant å kaste et blikk på hvordan den norske velferdsstatsmodellen ser ut. En stor andel av velferdstilbudene skjer gjennom tungt utbygde offentlige skole-, helse- og sosialtilbud. Den tallmessige økningen av ansatte i disse sektorene har økt betydelig gjennom de siste førti årene. I 1965 var 48 000 personer sysselsatt her, mens tallet i 1995 hadde steget til 300 000. Den norske velferdsstaten kan således sies å være *tjenesteintens* (Kjølsrød 2003:187)⁷. Det er offentlige myndigheter som finansierer, organiserer og leverer ytelsene. Som Kuhnle (2001) viser hadde velferdsordningene sin spede begynnelse i forsorgsvesenet fra rundt 1900. Men det var først i de politiske partienes fellesplattform fra etterkrigstiden at utviklingen av velferdsstaten virkelig skjøt fart. Mellom 1960 og 1992 økte de offentlige utgiftenes andel av BNP i de nordiske landene fra 29 til 61 prosent. I tillegg til tjenesteytelser skjer det økonomiske overføringer gjennom trygdesystemet. Mange av ordningene er universelle og ikke behovsprøvde. Dette gjelder for eksempel barnetrygden som alle barnefamilier mottar uavhengig av inntekt (Kjølsrød 2003:186-189).

Den norske velferdsstaten kan sies å være kjennetegnet av det som har fått navnet statsfeminisme. Begrepet stammer fra statsviteren Helga Hernes og beskriver kort sagt en institusjonalisering av alliansen mellom staten og kvinnene (Hagen 2005).

⁶ Dokumentene vi har basert oss på er fire odelstingsproposisjoner som vedrører endringer i folketrygdloven når det gjelder fedrekvote og omsorgspermisjon, samt en stortingsmelding som handler om familieliv.

⁷ Til sammenligning er den liberale velferdsstatsmodellen i USA overføringsintensiv. Tjenestene er behovsprøvde og midler overføres slik at brukeren selv overlates til å velge mellom (private) tjenesteytende aktører (ibid.).

Velferdsstatens relativt romslige ordninger for *kvinner som mødre* bidrar til å opprettholde høy kvinnelig yrkesaktivitet i Norge. Fødselspenger og kontantstøtten er ordninger som gir kvinner med barn anledning til å trekke seg ut av arbeidslivet i kortere eller lengre perioder for å ta seg av sine barn [original utheving] (Birkeland og Petersen 2003:146).

Dette sitatet viser tydelig at velferdsordninger som er tilrettelagt for at familier skal ha mulighet til å basere økonomien på to inntekter er kjønne. Det har i all hovedsak vært snakk om en tilrettelegging for at kvinner skal kunne forene yrkesliv med familieliv. Som vi skal se i det følgende har fødselspengeordningen de siste årene delvis endret karakter og fått som mål å tilrettelegge for fars deltakelse på områder der han tradisjonelt ikke har hatt sitt domene.

5.1.1 Fødselspengeordningen

Ifølge NOU 1995:27, kapittel 4.2 om fødselspengeordningen, var fødselspenger ment å være en kompensasjon for tapt inntekt i forbindelse med fødsel når en av barnets nærmeste omsorgspersoner trer ut av inntektsgivende arbeid for å yte omsorg. Den var hovedsakelig ment for at kvinner ikke skal tape yrkesmessig på å få barn, og av biologiske årsaker knyttet til moren.

Først i lov om folketrygd av 17. juni 1966 nr. 12 ble det vedtatt å innføre fødselspengeordningen, ofte omtalt som foreldrepermisjon. Fødselspengeordningen var opprinnelig satt til å være tolv uker. I de 40 årene som har gått har ordningen jevnlig blitt endret og utvidet, og etter den første endringen i 1977 opp til flere ganger i tiåret. Den første endringen i 1977 utvidet ordningen til 18 uker. I 1989 ble ordningen igjen utvidet, med mulighet til å velge enten 24 uker med 100 prosent lønnskompensasjon eller 30 uker med 80 prosent kompensasjon. Dagens ordning hvor man kan ta ut 44 uker med 100 prosent lønnskompensasjon eller 54 uker med 80 prosent lønnskompensasjon var den siste av endringene og kom i 2006.

5.1.2 Fedrekvoten

I 1993 ble det innført fire ukers omsorgspermisjon som var forbeholdt far. I dokumentene vi har sett på formuleres siktemålet med ordninger på denne måten: ”Siktemålet var å få flere fedrar til å ta aktivt del i omsorga i det første leveåret til barnet” (Ot.prp. nr. 7 (2004-2005):1). I tillegg kan vi lese at ”et mål med fedrekvoten var at denne også skulle påvirke diskusjonen hjemme om hvordan permisjonen som helhet skulle deles og føre til at fedre på sikt tok en lengre del av permisjonen” (Ot.prp. nr. 98 (2004-2005):2). Fedrekvoten utgjør i 2008 seks

uker og er altså fedres lovfestede rett til å ta ut et minimum av den samlede omsorgspermisjonen (Brandth og Kvande 2003:65). Den samlede omsorgspermisjonen er på 44 eller 54 uker, avhengig av om foreldrene velger å bruke 80 eller 100 prosent dekningsgrad for lønnskompensasjon. Som hovedregel faller disse seks ukene bort dersom far ikke tar ut permisjonen. Fedre hadde mulighet også før fedrekvoten ble innført til å ta ut deler av permisjonen, men kun få (2-3 prosent) benyttet seg av denne muligheten. Ved å lovfeste retten til fedrekvote og innskrenke muligheten for å overføre ukene til mor økte fedres uttak av omsorgspermisjon. I 2004 var det nærmere 90 prosent av alle fedre med rett til fedrekvote som tok ut denne permisjonen (Ot.prp. nr. 98 (2004-2005))

Under fedrekvoten skal far ha lønnskompensasjon som tilsvarer hans egen lønn og stillingsandel opp til 6G som i dag utgjør ca. 400 000 kroner. For fedre som tjener over 6G betaler enkelte arbeidsgivere mellomlegget, men det er ikke lovpålagt. Fars rett til fedrekvote er avhengig av at både mor og far fyller vilkårene for rett til foreldrepenger, samt at mor må ha jobbet minst halv stilling i seks av de ti siste månedene før fødselen. Dersom vilkårene ikke oppfylles tilfaller fedrekvoten mor. Fars rett til å ta ut fedrekvote er altså avhengig av mors yrkesaktivitet før fødselen.

Mors yrkesaktivitet som vilkår for fars rett til fedrekvote er, som vi har sett i kapittel 3 og 4, et vilkår som får konsekvenser for våre informanter. Som Kavli (2004) viser, og som vi kommer nærmere inn på i 5.2.1, gjelder dette store deler av den mannlige befolkningen med etnisk minoritetsbakgrunn i Norge.

5.2 Kvantitativt materiale

Vi vil i det følgende se nærmere på statistikker som foreligger over bruken av fedrekvote og problematisere mangelen på slike tall når det kommer til minoritetsbefolkningen.

5.2.1 Omsorgspermisjon i et minoritetsperspektiv

Ser vi på statistikk over bruken av fedrekvote i befolkningen generelt, kan tallene på samme tid sies å være oppløftende og utfordrende. Det positive er at over 37 000 menn, nesten 90 prosent av alle fedre som har rett på fedrekvote i Norge, benytter seg av ordningen. Det råder usikkerhet rundt de faktiske tallene, men i følge Ot.prp. nr. 98 (2004-2005), har ca. 80 prosent av fedre i Norge rett til å ta ut fedrekvote og det er ca. 90 prosent av disse som benytter seg av

ordningen. Samtidig, når målet for myndighetene er at fedrekvoten skal bidra til at hele omsorgspermisjonen i større grad deles mellom far og mor, er det en utfordring at ikke flere tar ut mer enn det som er forbeholdt far. Ifølge NAV⁸ var det i 2007 17,3 prosent som tok ut mer enn fedrekvoten. Samtidig må det påpekes at dette er en stigning. Det tilsvarende tallet i 2005 var på 16,6 prosent (Ot.prp. nr. 98 (2004-2005)). Det har altså vært en økning på 0,7 prosentpoeng på to år. Det er nærliggende å tolke denne praksisendringen som en direkte konsekvens av lovendringen.

Statistikk over antall menn med etnisk minoritetsbakgrunn som gjør bruk av en eller annen form for permisjon i forbindelse med fødsel generelt, og fedrekvote spesielt, er ikke tilgjengelige i Norge. Det kan være verdt å merke seg at slike tall finnes i Sverige. Det synes som et paradoks at vi kan si noe om hvor mange menn med etnisk minoritetsbakgrunn som har blitt straffet i det norske rettsvesenet (Østby 2004), når vi ikke kan si noe om hvor mange menn i minoritetsbefolkningen som følger myndighetenes ideal om deltakende farskap. Det Thomas Walle karakteriserer som ”demonisering av menn med innvandrerbakgrunn”, mener vi kan belyse noen av problemene ved en slik fokusering på det ensidige negative. ”Innvandrer menn” blir uavhengig av individuelle egenskaper plassert

[...] i en 'boks' fylt overveiende av negative karakteristikk [...] som [...] forhindrer oss fra å se og utforske nærmere de mange aspektene ved livet som gir personlighet og substans til en mann (Walle 2003:97).

Denne ”demoniseringen av innvandrer menn” i det norske samfunnet illustreres i vår sammenheng gjennom hvilket statistisk materiale som foreligger om menn med minoritetsbakgrunn. Vi slutter oss til Walles betraktninger om at denne demoniseringen står i fare for å begrense mulighetene for utforskning av det positive ved ”minoritetsmannen”, for eksempel den nærværende faren.

Selv om vi ikke fant tall som kunne si noe om hvor mange fedre med minoritetsbakgrunn som benytter seg av fedrekvoten, finnes det tall som kan si oss noe om hvor mange som ikke fyller vilkårene for å kunne ta ut fedrekvote. I følge SSB-rapporten *Levekår blant innvandrere i Norge 2005/2006* (Blom og Henriksen 2006), er det i hele SSBs utvalg⁹ 49 prosent menn som

⁸ Statistikk fra NAVs hjemmeside: <http://www.nav.no/805380602.cms>

⁹ SSBs utvalg består av personer som har bodd i Norge i to år eller mer og har sin nasjonale bakgrunn i et av disse landene: Bosnia-Hercegovina, Serbia-Montenegro, Tyrkia, Irak, Iran, Pakistan, Sri Lanka, Vietnam, Somalia og Chile. (Blom og Henriksen 2006:3)

har ektefelle eller samboer i inntektsgivende arbeid. Det vil altså si at over 50 prosent av alle menn med etnisk minoritetsbakgrunn i Norge ikke vil få muligheten til å benytte seg av fedrekvoten ved familieførøkelse. Deler vi innvandrerbefolkningen etter landbakgrunn ser vi imidlertid store forskjeller. De gruppene av innvandrere hvor flest har mulighet til å benytte seg av denne velferdsordningen er Chile (79 %), Bosnia-Hercegovina (76 %), Serbia og Montenegro (64 %), Vietnam (63 %), Iran (57 %), og Sri Lanka (55 %). Dette er de landene hvor femti prosent eller flere av mennene har ektefelle eller samboer i inntektsgivende arbeid. De landene som kommer dårligst ut, hvor under halvparten av gifte eller samboende menn har tilgang til fedrekvoten, er Tyrkia (43 %), Pakistan (31 %), Irak (29 %) og Somalia (24 %). Det finnes mest sannsynlig også mørketall. Undersøkelsen gir ikke noen informasjon om hvilken stillingsprosent disse kvinnene har. Dersom vi går ut i fra at i alle fall noen av dem jobber deltid, vil andelen menn som ikke har tilgang til fedrekvoten bli enda høyere.

5.3 Familiepolitiske reguleringer: En kritikk

I forlengelsen av spørsmålet om menn med etnisk minoritetsbakgrunn har begrenset tilgang til fedrekvoten, har vi sett nærmere på hvilke vurderinger og motiver som ligger bak familiepolitiske lovformuleringer. Vi har også undersøkt hvordan disse relaterer seg til minoritetsbefolkningen. Vi har valgt å fokusere på forarbeider til lover i stedet for å tolke og analysere lovene i seg selv. På denne måten søker vi å avdekke hvilke forståelser av kjønn, foreldreskap og familie som ligger til grunn for lovtekstene. Slike forståelser kommer sjelden eksplisitt til uttrykk, men er likevel avgjørende for hvordan lovene utformes, anvendes og tolkes. Vi har basert oss på fire odelstingsproposisjoner (nr. 7 2004-2005, nr. 98 2004-2005, nr. 104 2004-2005 og nr. 70 2005/2006) som vedrører endringer i folketrygdloven når det gjelder fedrekvote og foreldrepermisjon. Her er det særlig kapitlene "Gjeldende rett" og "Departementets vurderinger og forslag" vi har valgt å fokusere på. I tillegg har vi tatt for oss deler av Stortingsmelding nr. 29 (2002-2003), "Om familien - forpliktende samliv og foreldreskap" formulert under Bondevik II-regjeringen.

For å belyse noen av poengene har vi valgt å støtte oss på fire artikler forfattet av Hege Brækhus og Trude Haugli. Deres artikler problematiserer flere sider ved utformingen av ulike lovverk som angår familiepolitikk. Det er blant annet ekteskapsloven, barnevernloven og kontantstøtteleven Brækhus og Haugli ser nærmere på. Deres innfallsvinkel knytter seg til et syn der kvinnen betraktes som det underprivilegerte kjønn generelt sett i samfunnet. Slik sett

skiller deres perspektiv seg noe fra vårt, ettersom vår kritikk tar utgangspunkt i et mannsperspektiv på lovverket omkring familiepolitikk og likestilling i familien. Vi mener likevel at Brækhus og Haugli bidrar med nyttige eksempler på hvordan lover som i utgangspunktet er kjønnsnøytralt formulert i praksis får et annet utfall.

Vi vil altså i det følgende drøfte og problematisere hvilke forståelser av kjønn og likestilling som kommer til uttrykk i lovene, og særlig gjennom retten til fedrekvote. Vi vil videre se dette i sammenheng med hvordan foreldreskap – herunder moderskap og farskap – forstås. Vi vil også relatere dette til et minoritetsperspektiv og da spesielt sett i forhold til vårt utvalg som i stor grad faller utenfor fedrekvoteordningen. Et minoritetsperspektiv er etter vårt syn helt eller delvis fraværende i dokumentene vi har sett på.

5.3.1 Synet på kjønn som kommer til uttrykk gjennom lovverket

Vi mener at det er et bestemt syn på kjønn som kommer til uttrykk gjennom dokumentene vi har sett på. Dette synet legger føringer på hvordan de familiepolitiske lovbestemmelsene er utarbeidet. Med ”synet på kjønn” sikter vi til de grunnleggende oppfatningene myndighetene har av hva kjønn er, eller for å si det på en annen måte: Den ontologiske forståelsen av kjønn. Dette utgjør nemlig et helt sentralt, men uuttalt, premiss som odelstingsproposisjonene og stortingsmeldingen er tuftet på. Det finnes et bredt spekter av måter å forstå kjønn på. Forenklet kan vi plassere dem på en linje med ulike ytterpunkter. I den ene enden finner vi biologisk forankrede forklaringsmodeller og i den andre enden et syn på kjønn som sosialt og språklig konstruert. Det er få som støtter seg til en forklaring av menn og kvinners atferd som biologisk determinert. Likevel finnes dagligdagse forestillinger om at hormonelle og fysiologiske kjønnsforskjeller betyr noe for hvordan kjønnene handler (Mühleisen 2006:25). Veien til derav å slutte at menn og kvinner besitter kjønnsesifikke egenskaper kan være kort. Vi mener at en mer hensiktsmessig måte å forstå kjønn på er som et relasjonelt begrep formet av praksis. Kjønn er noe som *gjøres* fremfor noe vi *har*. Forenklet kan vi dele de to forståelsene som her er skissert i det vi kaller et forskjellsorientert og et likhetsorientert syn på kjønn.

Hos flertallet av våre informanter kan vi spore en forskjellsorientert forståelse av kjønn. Dette kommer for eksempel frem gjennom et syn på mor som den mer ettergivende og kjærlige og far som den mer sterke og ”standhaftige” forelderen. Vi mener på bakgrunn av dokumentene

vi har tatt for oss at lovverket er tuftet på en tilsvarende forståelse av kjønn. Vi skal i det følgende se dette i sammenheng med hvordan vi oppfatter at likestillingsbegrepet anvendes.

5.3.2 Likestilling som et grunnleggende rettslig prinsipp og sentral samfunnsnorm

Likestilling mellom menn og kvinner er i norsk sammenheng et viktig rettslig prinsipp som skal gjelde generelt i all lovgivning (Brækhus 2005). Lovverket er utformet kjønnsnøytralt, og kjønnsdiskriminering – både direkte og indirekte – er forbudt ved lov. Noen deler av lovverket behandler imidlertid likestilling mer eksplisitt enn andre, og dette gjelder for eksempel familiepolitikken. Vi ønsker her å problematisere likestillingsbegrepet og se nærmere på hvordan det blir brukt i dokumentene vi har tatt for oss.

Vi mener at ordet ”likestilling” har blitt en så sentral norm i den norske offentligheten at få eller ingen vil bestride at dette er en viktig verdi og visjon med positive konsekvenser både på samfunns- og individnivå. Det finnes etter vårt syn likevel ikke et entydig og enhetlig meningsinnhold i begrepet. Konkurrerende idealer og praksiser lever side om side og er blant annet farget av generasjon, politisk syn, kulturell tilhørighet og religiøs overbevisning. Når myndighetene så aktivt benytter dette begrepet mener vi det er grunn til å granske på hvilke måter de gjør det.

Det grunnleggende synet på kjønn kan være en avgjørende premissleverandør for hva innholdet i begrepet ”likestilling” fylles med¹⁰. Det er for eksempel nærliggende å anta at et likhetsorientert syn på kjønn vil skyve likestillingspolitikken i en annen retning enn et forskjellsorientert syn på kjønn vil gjøre. Det første vil ta utgangspunkt i at menn og kvinner har like forutsetninger på alle områder og dermed stille krav og forventninger i tråd med det. Det siste vil søke å tilrettelegge for at ulike, kjønnsbaserte preferanser og interesser kan ivaretas. Likestilling er ikke i strid med noen av disse retningene ettersom innholdet i begrepet er fleksibelt. Likestilling kan bety likhet i samme forstand som et likhetsorientert syn på kjønn. På den annen side kan det også bety likeverd og dermed gi rom for forskjell, men uten å oppvurdere den ene kjønnsspesifikke egenskapen på bekostning av den andre.

¹⁰ Dette betyr ikke at vi utelukker at likestilling som praksis kan være med på å bidra til å skape nye eller sementere gamle oppfatninger av kjønn. I denne sammenheng ønsker vi imidlertid å få frem at likestilling som begrep ikke er entydig.

Sett i forhold til våre informanter er det en slik forståelse av likestilling – som likeverd – de opplever som positiv. Også i dette spørsmålet finner vi ulike oppfatninger innad i utvalget, med Erfan og George som representanter for likestilling forstått som likhet. Imidlertid forfekter flere av informantene et syn på likestilling der like formelle rettigheter for menn og kvinner er viktig, men hvor det samtidig må legges til rette for at kvinner og menn ikke ”er like”. Khalid sier at ”Vi synes [...] likestilling er latterliggjørelse av både mann og kvinne”. Videre sier han at ”begge er like mye verdt”. Han er helt klar på at kvinner skal kunne ha rett til å gå inn i de samme yrkene som menn, og at menn og kvinner skal ha likt betalt for likt arbeid. Samtidig opplever han at en ”norsk” forståelse av likestilling har som mål å viske ut de skiller mellom mann og kvinne som han mener at finnes.

5.3.3 Likestilling som likhet og kjønn som forskjell: Forsørging, omsorg og foreldreskap.

Kjønnsbegrepet blir ikke eksplisitt problematisert i dokumentene vi har lest. Likestillingsbegrepet synes imidlertid å være anvendt med likhet som uttalt mål. Vi vil i det følgende vise hvordan denne tankegangen gjør seg gjeldende i argumentasjonen for fedrekvoten.

Forsørging og omsorg er helt sentrale begreper innen familiepolitikken. Historisk har dette vært aktiviteter utført hovedsakelig av henholdsvis far og mor, og som vi skal se tar mange familiepolitiske lover fortsatt høyde for at det er slik. Dette kommer etter vår oppfatning særlig tydelig frem gjennom regelverket for fedrekvoten¹¹.

I forarbeidene er det mange ulike argumenter for fedrekvoten som går igjen. Vi har valgt å dele disse tematisk i tre ulike typer:

- i) argumentasjon som tilstreber likestilling mellom mor og far i familien
- ii) argumentasjon som tilstreber likestilling mellom kvinner og menn på samfunnsnivå
- iii) argumentasjon som fokuserer på å bedre forholdet mellom far og barn

¹¹ Dette kan synes som et paradoks ettersom fedrekvoten ble innført nettopp for i større grad å fordele omsorgen på mor og far. Vår hensikt i denne sammenhengen er ikke en kritikk av fedrekvoten i seg selv. Men vi mener at lovgivningen tydeliggjør hvilke forestillinger som dominerer når det gjelder kjønnetts ulike grad av ”evne” til å yte omsorg og derfor tjener som eksempel på vårt poeng.

I Ot. prp. nr. 70 (2004-2005) henvises det til at fedrekvoten skal være med på å skape et godt grunnlag for foreldrenes fordeling av omsorgsansvaret. Videre skal innføring av fedrekvoten også bidra til å påvirke diskusjonen mellom foreldre når det gjelder hvordan foreldrepermisjonen i sin helhet skal deles. Dessuten peker departementet på at det viser seg et ”behov for å støtte en utvikling slik at fars omsorgspotensial utnyttes i større grad enn i dag” (s. 4), og at fedres uttak av foreldrepermisjon skal bidra til at omsorgsfordelingen senere i familiens livsløp blir mer likestilt.

I vårt utvalg har vi sett indikasjoner på at målsettingen med fedrekvoten som dreier seg om å stimulere til diskusjon omkring deling av foreldrepermisjon ikke har blitt oppfylt. Det er ikke alltid mulig å påvirke diskusjonen mellom foreldre i forhold til deling av hele permisjonen. Det er (minst) to hovedkriterier som må til for at en slik diskusjon skal kunne finne sted. For det første at familier har tilgang til fedrekvoten, og for det andre at familiene får tilstrekkelig informasjon om fedrekvoten. Ser vi på vårt utvalg er det tydelig at et av eller begge disse kriteriene mangler. For eksempel hadde Majids familie oppfylt kravene til fedrekvote, men fikk vite om denne retten for sent. Flere av informantene våre som ikke oppfylte fedrekvotens vilkår, visste som nevnt i kapittel 3 lite om fedrekvoten. Når familiene ikke får vite om denne retten på helsestasjoner og av myndigheter og de heller ikke vet hvor man kan finne denne informasjonen, vanskeliggjøres økning i uttak i denne gruppen. Det er derfor tydelig i vårt utvalg at uansett om de formelt har rett til eller ikke har rett til fedrekvoteuttak, får mange av mennene likevel i praksis ikke tilgang til denne velferdsordningen.

I Ot. prp. nr. 98 (2004-2005) kan vi lese at ”erfaringene med fedrekvoten viser at denne har hatt positiv effekt både i forhold til fordelingen mellom mor og far og i forhold til arbeidslivet” (s. 3). Altså er fedrekvoten ikke bare et virkemiddel for å oppnå likestilling mellom mor og far, men også for å oppnå likestilling mellom kvinner og menn på samfunnsnivå. Det er også et uttalt mål med fedrekvoten at den skal fungere som holdningsmessig støtte til fedre som ønsker å ta ut mer enn de lovfestede seks ukene – og på denne måten bidra til økt grad av likestilling for kvinner og menn i arbeidslivet (s. 2).

I Ot. prp. nr. 70 (2005-2006) hevdes det at økt deltakelse i barneomsorgen blant fedrene er en betingelse for økt yrkesaktivitet blant mødrene. Den bakenforliggende tanken er at fordeling av omsorgsarbeid og lønnsarbeid nøye henger sammen med likestilling mellom kvinner og menn. Omsorg for barn må uansett ytes. Dersom menn tar større del av dette ansvaret, vil

kvinner i økende grad bli deltakende i arbeidslivet. Det er derfor et uttalt mål med fedrekvoten at den skal stimulere til at flere menn tar ut mer permisjon enn sine seks lovfestede uker. Diskriminering av kvinner ved ansettelser kan også antas å henge sammen med dette. Dersom en likere fordeling av omsorgsarbeid og permisjon oppnås mellom kvinner og menn, vil det ikke lenger være like entydig hvilket kjønn som er mest utsatt for å være lenge borte fra arbeidet i forbindelse med fødsler og permisjon. Økt likestilling mellom menn og kvinner i hjemmet vil ventelig også føre til økt likestilling på arbeidsmarkedet, da kvinner og menn som arbeidstakere i mindre grad vil svare til tradisjonelle forventninger om dedikasjon til lønnsarbeidet og plassering av lojalitet.

Sett i forhold til vårt utvalg og ellers minst halvparten av familier med etnisk minoritetsbakgrunn i Norge får denne tanken en ny dimensjon. Et viktig element i kampen for et likestilt samfunn er kvinners deltakelse på arbeidsmarkedet. I dagens lovverk forutsetter fedrekvoteuttak at mor er yrkesaktiv. Dersom vi godtar mors yrkesaktivitet som premiss for likestilling i familien, ser vi at en av fedrekvotens konsekvenser blir at den belønner familier som allerede kan forventes å ha en viss grad av likestilling i familien, i og med mors yrkesaktivitet.

Selv om det er et spørsmål hvorvidt det fungerer slik det myndighetene ønsker, er det altså et uttalt mål å øke nivået av likestilling forstått som *likhet* mellom menn og kvinner. Vi vil videre argumentere for at dette målet kommer i konflikt med det grunnleggende synet på kjønn som vi mener gjør seg gjeldende i lovverket. Synet på kjønn kommer etter vår oppfatning kanskje klarest til uttrykk gjennom hvordan foreldreskap defineres juridisk.

5.3.4 Far til et barn eller mann til en mor?

Lovverket tar utgangspunkt i den såkalte kjernefamilien bestående av ett eller flere barn og to foreldre av ulikt kjønn. Brækhus viser i sin artikkel "Likestilling og den rettslige reguleringen av foreldreskap" hvordan moderskap og farskap på forskjellige måter fastslås juridisk. I det første tilfellet er biologisk og juridisk status sammenfallende. I det andre tilfellet er det ikke det, og det finnes tre måter å fastslå farskap på i norsk lovgivning:

- i) Gjennom ekteskap
- ii) Gjennom en skriftlig erklæring som må godtas av mor

iii) Gjennom tekniske og medisinske undersøkelser (DNA-test)

Loven har ifølge Brækhus beholdt den tradisjonelle måten å fastslå farskap på, altså gjennom ekteskap, selv om dette ikke lenger er nødvendig takket være ny medisinsk teknologi¹². Av dette slutter Brækhus at ulike metoder for å fastslå moderskap og farskap på kan føre til forskjeller mellom fedre og mødre når det gjelder forpliktelsene de har overfor barnet – både med hensyn til forsørging og omsorg¹³. Dersom foreldrene ikke er gift tilfaller det fulle foreldreansvaret mor. Farens forhold til barnet blir da juridisk sett begrenset til forsørgeransvar og samværsrett.

Vi vil på bakgrunn av dette hevde at intensjonen om en jevnere fordeling av omsorg og forsørging mellom kjønnene viser at målet om likestilling er et mål om likhet. Samtidig mener vi altså at det grunnleggende synet på kjønn som kommer til uttrykk er forskjellsorientert. Det blir således et spenningsforhold mellom underliggende forestillinger og politisk praksis¹⁴.

Vi tror årsaken til det er nært knyttet til det biologiske aspektet ved foreldreskap som har en langt mer sentral plass i juridisk moderskap enn i juridisk farskap, men også på andre måter. Mors kropp som bærer frem og gir næring til barnet har gitt forholdet mellom mor og barn en status som noe helt unikt og utilgjengelig for far. Dette forholdet har blitt dyrket historisk, kulturelt, religiøst og sosialt. Mange, inkludert oss, vil mene at det har gått på bekostning av forholdet mellom far og barn. Vi vil hevde at forestillingen om det biologiske båndet mellom mor og barn har formet og blitt formet av synet på menn og kvinner som grunnleggende sett forskjellige. Dette mener vi også trer frem i formuleringer vedrørende fars forhold til barnet. I Ot.prp. nr. 70 kan vi lese at målet med fedrekvoten er å ”etablere god kontakt mellom far og barn”. Underforstått trengs det ingen lovgivning til for å ”etablere” en god kontakt mellom mor og barn. Denne kontakten tas for gitt. Vi mener at slike underliggende oppfatninger er med på å rydde grunnen for et skjevt forhold mellom mors og fars omsorgskompetanse der

¹² I tillegg er det et poeng at omtrent fire av ti barn i dag fødes i samboerskap, som kan gjøre ekteskap utdatert som den eneste automatiske fastslåingen av juridisk farskap (Byberg, Foss og Noack 2001:15).

¹³ Dette gjelder det juridiske aspektet ved foreldreskap. Sosialt og emosjonelt forholder det seg sannsynligvis noe annerledes. Likevel mener vi det er relevant å forankre vår kritikk i Brækhus' poeng.

¹⁴ I artikkelen ”Det norske likestillingsparadokset” (2003) er Gunn Elisabeth Birkelund og Trond Petersen inne på et lignende poeng. De hevder at den kvinnevennlige velferdsstaten som i sitt forsøk på å tilrettelegge forholdene slik at mødre skal kunne tre ut av yrkeslivet ikke har utfordret gamle kjønnsroller, men tvert i mot bidratt til å befeste dem.

hensynet til mor og barn dominerer, særlig i barnets første leveår. Den tunge betydningen som relasjonen mellom mor og barn har fått er et vilkårlig organiserende samfunnsprinsipp. Den har imidlertid blitt legitimert og dermed oppnådd status som en universell ”sannhet” som det sjelden stilles spørsmål ved. Under slike omstendigheter blir det et krevende prosjekt å øke fars omsorgskompetanse. I det neste avsnittet vil vi se nærmere på hvilke forhandlingsmuligheter far besitter.

5.3.5 Fars forhandlingsmuligheter

Som nevnt under punkt 5.1.2 er fars rett til å ta ut fedrekvoten avhengig av at mor har vært yrkesaktiv i tiden før fødselen. Mors rett til foreldrepermisjon betinges ikke av noe lignende krav om fars yrkesaktivitet før fødselen. Det er med andre ord mor som betraktes som barnets primære omsorgsgiver og den som har forrang til å utøve omsorg fremfor far.

Som vi har vist var det i 2007 og 2005 henholdsvis 17,3 og 16,6 prosent av fedrene som tok permisjon utover fedrekvoten. Ot. prp. nr. 98 refererer til Brandth og Kvande (2003), som peker på at sentrale årsaker til dette er arbeidsgiveres holdning til fedres foreldrepermisjon og menns dedikasjon til arbeidet. Det viser seg imidlertid i nyere forskning om fedre og foreldrepermisjon at dette bildet kan være mer komplekst.

Sosiolog Anette Melings masteroppgave *Foreldres fordeling av omsorgsarbeid i barnets første leveår* (2007) og NIKK/AFIs undersøkelse *Likestilling og livskvalitet* (2007) beskriver småbarnsfedres forhandlingskort som dårlige i forhold til mors når det gjelder fordelingen av månedene med foreldrepermisjon. Mange fedre rapporterer om at deres muligheter til å ta ut mer permisjon enn de seks ukene som er forbeholdt far er avhengig av hva mor ønsker. Foreldrepermisjonen ses som mødrenes gode, og fedrene opplever at de ikke kan kreve å skulle ha mer av permisjonen enn de seks ukene med fedrekvote. Meling avskriver likevel ikke Brandth og Kvandes forklaring, men viser selv at mannens arbeidssituasjon også er en del av bildet. Melings poeng om maktforholdet mellom mor og far er i tråd med vårt poeng om en skjevhet i mulighet til utvikling av omsorgskompetanse mellom foreldre.

Oppfatningen om foreldrepermisjonen som mors permisjon, og at fedre ikke kan eller bør kreve for mye av den som Meling finner i blant foreldre i Norge, kan også spores i vårt utvalg. Som nevnt i kapittel 3, kan Thanujan synes å mene at permisjonen er til for slitne

mødre, som således får et opphold i en krevende jobb. Også Khalid påpekte at en tredeling av foreldrepermisjonstiden ville være galt med tanke på å ta permisjonen fra moren.

5.3.6 "Barnets beste"

Barnets beste er et argument som ofte brukes i familierelaterte saker. På Barne- og likestillingsdepartementets hjemmesider påpekes det at barnets beste skal være et grunnleggende prinsipp. Dette har Norge ratifisert gjennom FNs barnekonvensjon fra 1989. Dette begrepet underordner således alle andre argumenter. Men når et begrep har oppnådd å bli en samfunnsnorm som få, om ingen, tør argumentere i mot, må vi spørre oss om hva som er barnets beste. Akkurat som begrepet likestilling er dette et begrep som må fylles med noe. Barnets beste har blitt brukt som et hovedargument mot kjønnsnøytral ekteskapslov, fordi motstandere av denne loven blant annet mener at det beste for barn er å vokse opp med to foreldre av ulikt kjønn. Argumentet er velkjent også i diskusjoner om foreldrerett etter samlivsbrudd. Barnets beste brukes også som argument, både blant våre informanter og majoritetsbefolkningen for øvrig, mot en tredeling av omsorgspermisjonen.

Anser man det som godt for barn å begynne tidlig i barnehage, fordi man mener det er godt for barn å ha kontakt med andre barn før man begynner på skolen, vil barnets beste være å begynne i barnehage tidlig. På motsatt side vil en tanke om at barn har godt av å være hjemme og oppdras av sine foreldre gi barnets beste en annen betydning. Dersom man mener at mor har spesielle, naturgitte egenskaper i forhold til omsorg som far ikke har vil barnets beste være at mor er den som har hovedomsorgen for barnet. Når våre informanter argumenterer for at mor bør være hovedomsorgsperson for barnet det første året begrunner de dette i stor grad med biologiserende argumenter, som at mor er den som ammer barnet.

"Barnets beste" er altså et tomt begrep inntil det fylles med noe. Derfor vil naturligvis det synet man har på kjønn være avgjørende for hvordan man bruker argumentet om "barnets beste". I et likhetsperspektiv vil mors og fars evne til å yte omsorg ikke være vesensforskjellig og det vil derfor ikke være mot barnets beste at far har en større rolle i omsorgsarbeidet i familien. Med et forskjellsorientert syn på kjønn kan man argumentere for at kvinner har biologiske egenskaper ved seg som er viktig for omsorgen til spedbarn, og da vil det være mot barnets beste at far tar større del av omsorgspermisjonen. For ordens skyld vil vi bemerke at det samme synet på kjønn samtidig kan brukes som argument for at far og mor har

forskjellige egenskaper som er like viktige for barnet, og at det derfor er viktig at barnet får tilgang til begge foreldrene, også fra spedbarnsalder.

5.4 Oppsummering

Som vist i kapittel 5.2.1 er det færre menn i minoritets- enn majoritetsbefolkningen som har mulighet til å ta ut fedrekvote. Grunnen er som nevnt at deres koner eller partnere ikke er yrkesaktive, eller jobber deltid. En av målsettingene for fedrekvoten er at den skal være likestillingsfremmende ved at kvinner går ut i arbeid og at menn i større grad tar del i omsorgen for barnet. Ser man på tallene for grupper i minoritetsbefolkningen synes ikke dette å være tilfellet. Et mindretall av kvinnene er i arbeid. Dette fører til at deres partnere ikke kan ta ut fedrekvote. Holdningsendringer til deling av foreldrepermisjon i majoritetsbefolkningen kan ses som konsekvens av praksisendringer, som følge av mild tvang til fedrekvote.

I familier der den ene parten har forsørgeransvaret vil far ikke få tilgang til fedrekvoten. Disse er også, slik vi tolker lovverket, de familiene som kanskje i størst grad er i målgruppen for myndighetenes ønsker om mer likestilte familier. Men disse familiene blir ikke nådd. Som Brandth og Kvande (2003) påpeker, viser det seg at fedre i større grad begynner å delta aktivt i husarbeid, dersom han har hatt permisjon alene med barnet. Etersom fedrekvoten bare kan oppnås i familier der begge allerede arbeider før en familieførøkelse, blir fedrekvoten en belønning for familier som allerede lever i mer likestilte ekteskap, og ikke et insentiv for å bli mer likestilte i ekteskapet.

Vår kritikk av lovforarbeidene kan hovedsakelig oppsummeres i tre problemer. For det første bærer forarbeidene preg av et underliggende forskjellsorientert syn på kjønn. Som en konsekvens av dette synet blir for det andre tradisjonelle ideer om mors og fars omsorgsegenskaper, eller manglende sådanne, videreført. Vi sporer en idé om at kvinnen, på grunn av sine biologiske fortrinn som ammende og det at mor og barn på grunn av graviditeten deler et spesielt bånd, er den primære omsorgspersonen. I videreføringen av dette blir fars omsorgspotensial og -kompetanse i våre øyne implisitt undervurdert. For det tredje blir minoritetsmenns mulighet til å oppfylle myndighetenes ideal om deltakende farskap begrenset slik loven fungerer nå. Som vi har vist er yrkesaktiviteten blant gifte kvinner i minoritetsbefolkningen lavere enn i den kvinnelige befolkningen generelt selv om det er ulikheter på individ- og gruppenivå. Når fars mulighet til å ta ut permisjon er avhengig

av mors yrkesaktivitet før fødselen opplever vi det som en regel som forhindrer utvikling av fars omsorgskompetanse. For denne gruppen kan altså selvstendig opptjeningsrett til fedrekvote eller annen omsorgspermisjon være formålstjenlig. Men dette er, som vi skal vise i neste kapittel, heller ikke uproblematisk.

6.0 Oppsummering og vurdering av virkemidler

I dette kapitlet vil vi oppsummere de viktigste funnene i vårt materiale og drøfte dem i et likestillingsperspektiv. Avslutningsvis ser vi på hvilke virkemidler vi oppfatter som aktuelle for å oppnå at fedrekvoteordningen kan fungere som et likestillingspolitisk virkemiddel for enda flere familier enn tilfellet er i dag.

6.1 Oppsummering av funn i kapittel 3 og 4

I det følgende skal vi peke på de mest sentrale funnene vi mener at vår kvalitative studie har frembrakt og vise hvilke problemstillinger de berører. Strukturen i fremstillingen følger oppbyggingen i kapittel 3 og 4. Vi skal altså gå gjennom vårt materiale om fedrekvote, farskap, omsorg, maskulinitet og komplementært foreldreskap. I tillegg vil vi trekke frem ett funn som var uforutsett i den forstand at det ikke var en del av de temaene vi på forhånd hadde bestemt oss for å gjennomgå med informantene i intervju situasjonen. Flere informanter beskrev en følelse av å bli møtt med bestemte forventninger til sin yrkes- og omsorgskompetanse av ytre omgivelser. Slik vi forstår informantene bidrar disse forventningene til å forme deres farskap på ulike måter.

6.1.1 Fedrekvote

I vårt utvalg var det fem av ni menn som hadde kjennskap til fedrekvoten. To av disse hadde selv benyttet seg av den. To stykker skulle gjøre det i løpet av året. Den siste hadde fylt vilkårene da hans sønn var spedbarn, men ikke fått informasjon om rettigheten da det var aktuelt. Han oppdaget ordningen for sent. De fire som ikke kjente til fedrekvoten hadde alle koner som var hjemmearbeidende, og dermed fylte ikke deres familier vilkårene for uttak. Blant disse sier en at han helt klart ville benyttet rettigheten dersom forholdene hadde lagt til rette for det. De tre andre var usikre eller hadde ingen klar formening om saken.

Totalt sett i utvalget vårt ønsket fire av fedrene å være alene med barna under permisjonstiden. To så for seg at de skulle være hjemme sammen med mor og hjelpe til, mens tre stykker var usikre på om de kunne tenke seg å benytte ordningen.

6.1.2 Farskap

Det mest fremtredende farskapsidealet blant våre informanter er idealet om å ha tid til barna. Ideen om å ha tid til barna er så unison i vårt utvalg at den fremstår som en grunnleggende forutsetning for å realisere de andre idealene informantene trekker frem. Utstrakt tidsbruk med barna handler om å være nærværende fedre. For å realisere målet om å være emosjonelt involvert i barna og tydelig kommunisere sin kjærlighet til dem, understreker våre informanter at det er nødvendig å være sammen med ungene så mye som mulig. Farskap handler om å gi barna trygghet og kjærlighet. Det gjøres gjennom konkrete aktiviteter som å hjelpe til med leksene, gi kunnskap gjennom samtaler, delta i lek og være gode forbilder ved å demonstrere samsvar mellom ord og gjerning. Men fedring¹⁵ skjer også gjennom nærhet og fysisk kontakt. Muntlige erklæringer om betingelsesløs kjærlighet og forsikringer om å stille opp er viktige ingredienser for å utøve godt farskap slik våre informanter forteller om det. Fedrene som sier dette beskriver sitt forhold til barn som er i barnehagealder eller eldre. Å være far til et spedbarn handler grunnleggende sett om det samme, nemlig å ha tid til barnet. Men spedbarnsfedringen gjøres nødvendigvis på en litt annen måte. Våre informanter som har babyer snakker om betydningen av å kunne lese barnets behov og tolke tegn på sult og trøtthet. Fysisk nærhet er sentralt i fedrenes kontakt med spedbarna. Disse omsorgshandlingene skiller seg tilsynelatende ikke fra mors kontakt med barna. Men som vi skal se i neste avsnitt kjønner de fleste av våre informanter omsorgsbegrepet.

6.1.3 Omsorg

Vi ønsket å se nærmere både på hvordan våre informanter forstår begrepet omsorg og om de selv snakker om sin fedring som omsorgshandlinger. Tre av våre informanter gav på det første spørsmålet umiddelbart svar som dreide seg om forsørging. Måten de tre mennene snakker om dette på forstår vi dit hen at forsørging er et sterkt uttrykk for å tilby trygghet. Som vi så i forrige avsnitt fremstår nettopp trygghet som en bærebjelke i farskap for våre informanter. Forsørging er kjønnet fordi det oppfattes som mannens oppgave å skape trygge rammer for familielivet gjennom inntektbringende arbeid. Samtidig er det altså viktig for våre informanter å kombinere forsørgerfarskapet med fysisk nærvær og samvær med sine barn.

Selv om det er sentralt for fedrene vi har snakket med å være emosjonelt involvert, mener de fleste at fars omsorgskompetanse i praksis skiller seg kvalitativt fra mors

¹⁵¹⁵ Begrepet fedring er redegjort for i rapportens kapittel 4, under ”4.4 Omsorg og fedring”.

omsorgskompetanse. To informanter sier dette eksplisitt ved å beskrive mors og fars omsorgsuttrykk som henholdsvis ”mykt” og ”hardt”, ”ettergivende” og ”strengt”. Fedrene plasserer seg tilsynelatende under mor i et omsorgshierarki. De skiller mellom rutinemessige omsorgsoppgaver som amming, bleieskift, legging og påkledning på den ene siden og handlinger som er mer sporadiske på den andre siden. Slike handlinger er knyttet til lek og aktivitet. Fedrene vi har snakket med identifiserer seg i større grad som bidragsyttere på dette området, og mindre i forhold til det rutinemessige omsorgsarbeidet. Likevel er mange av våre informanter tydelige på at deres bidrag i barneoppdragelsen er like vesentlige som mors bidrag. Vi mener at det derfor også er mulig å tolke dette som at fedrene klassifiserer ulike, kjønns spesifikke former for omsorg i et horisontalt og ikke et vertikalt system.

6.1.4 Maskulinitet

Brandth og Kvande hevder i *Fleksible fedre* at forsørgeridealet blant mange fedre de har snakket med ikke står særlig sterkt. Dette gjelder først og fremst menn i familier med to inntekter. Bildet ser litt annerledes ut i familier der mødrene er hjemme- eller deltidsarbeidende. Men Brandth og Kvande finner en hovedtendens om at forsørgeren er ”på vikende front” (Brandth og Kvande 2003:129). Våre funn tyder imidlertid på at forsørgeridealet fortsatt er viktig for de aller fleste vi har snakket med. Det er legitimt for våre informanter å snakke om dette fordi det er en viktig del av deres identitet som far og mann å være den som tar hovedansvaret for familiens økonomi. Men det står som vi har sett ikke i motsetning til idealet om å være en nærværende, kjærlig og emosjonelt involvert far. I stedet balanserer våre informanter disse to idealene på en måte vi oppfatter at de selv synes er uproblematisk. Flere av fedrene vi har snakket med som jobber mye påpeker likevel at de kunne ønske at de hadde enda mer tid å bruke sammen med barna.

Konstruksjonen av maskulinitet hos våre informanter skjer følgelig i sterk tilknytning til arbeidslivet. Lønnsarbeidet er en sentral faktor som skaper og opprettholder deres identitet som menn. Men en ekte mann er en familiemann, som Sajid formulerte det. Familiemannen tar ansvar og kommer rett hjem etter jobb for å tilbringe tid med barna. Motsatsen til en god far er ifølge utvalget vårt den faren som velger å bruke fritiden på andre ting enn familien. Det kan være å dyrke egne hobbyer eller møte venner. Sosiale nettverk er, i tillegg til arbeidslivet, viktig for å konstruere maskulin identitet. Men hos våre informanter må ikke pleien av nettverket gå på bekostning av familielivet. George sier at han opplever nettopp dette som et

tydelig skille mellom menn i hans opprinnelsesland Kenya og menn i en norsk kontekst. George er den i vårt utvalg som tydeligst snakker om at han forhandler mellom maskulinitetsidealer i den kenyanske og norske konteksten. Han opprettholder sin maskulinitet gjennom å forsørge familien i Kenya. Denne handlingen nøytraliserer at han, i den kenyanske familiens øyne, ”demaskuliniseres” gjennom sin sterke og aktive deltakelse i omsorgen for datteren.

6.1.5 Komplementært foreldreskap

Det er bare en av fedrene vi har snakket med som sier at skillet mellom hans og konas omsorgshandlinger har rot i ulike personligheter og ikke kan forklares ut fra kjønn. På bakgrunn av de foregående avsnittene vil vi slå fast at flertallet av våre informanter uttrykker et kjønnskompentært syn på foreldreskap. Derfor vil vi videre se nærmere på hva det kjønnskompentære foreldreskapet innebærer. Kort sagt betyr det at mor og far utfyller hverandre på en rekke områder og bidrar til familielivet med kvalitativt forskjellige ting. Når det gjelder arbeidsdelingen er hovedtendensen i vårt utvalg at far står for det inntektsgivende arbeidet. Økonomisk er ikke familien bærekraftig uten hans innsats. Likeledes er mors innsats i hjemmet uvurderlig fordi hun dekker barnas daglige, rutinemessige behov. Selv om mor velger å gå ut i jobb, er det for mange av fedrene likevel viktig at det er deres inntekt som skal dekke husholdningens utgifter. Det komplementære foreldreskapet er også knyttet til ulik omsorgspraksis slik vi har vist.

Det oppfattes som ”naturlig” for mange av våre informanter at foreldreskapet er kjønnskompentært. Vi mener at årsaken til dette er at omsorg blir kroppsliggjort. I barnets første leveår er det mor som gjennom amming kan tilby barnet den ypperste formen for omsorg fordi amming utgjør barnets livsgrunnlag. Dermed kjønnnes mors omsorgsbidrag, og far omsorgskapasitet svekkes i mangelen av å kunne tilby barnet noe tilsvarende.

Det kjønnskompentære synet på foreldreskap forholder seg til en forståelse av likestilling som *likeverd*. Mor og far utøver sine roller på forskjellige vis, men alle de kjønnede bidragene tillegges betydning av like stor viktighet. Som vi viste i kapittel 5 er myndighetenes uttalte likestillingsmål et mål om *likhet* mellom kjønnene. I vår sammenheng dreier det seg om lik tilknytning til arbeidslivet og lik mulighet til utvikling av omsorgskompetanse for mor og far. I det samme kapittelet viste vi hvordan det er mulig å spore en forståelse av kjønn i de

offentlige dokumentene vi har sett på som baserer seg på en grunnleggende kjønnsmessig forskjellstankegang. Vi hevdet at dette fører til et spenningsforhold mellom underliggende forestillinger og politisk praksis. Hos flertallet av våre informanter ser det ut som dette spenningsforholdet er langt svakere fordi deres syn på kjønn er komplementært. Følgelig er det legitimt at mor og far utfører ulike, kjønnede oppgaver. Dette utfordrer de offentlige likestillingsvisjonene, noe vi skal komme tilbake til i drøftingen senere i kapittelet.

Det er interessant at Sajid likevel beskriver konas innsats i hjemmet som et "offer" for familien. Hun har foreløpig gitt avkall på den selvrealiseringen som arbeidslivet gir mulighet for. Sajid uttrykker takknemlighet for at han dermed får muligheten til å jobbe så mye som han gjør. Han beskriver ikke egen arbeidsinnsats som et offer selv om det går på bekostning av hans tidsbruk med barna. Dette åpner for en tolkning i retning av at det likevel er et privilegium å være utearbeidende, og at det har en høyere status enn hjemmearbeidet. Men vi har ingen tilsvarende utsagn fra andre informanter. Derfor kan vi ikke si at dette er en tendens i utvalget vårt.

6.1.6 Omgivelsenes forventninger

Vi har valgt å ta med dette underkapittelet for å belyse et funn vi gjorde som var uforutsett. Informantenes opplevelse av omgivelsenes forventninger til farskapsutøvelse var i utgangspunktet ikke tatt opp som en del av intervjuguiden vår. Så mange av våre informanter kom imidlertid inn på temaet at vi ønsker å ta det med her. Flere av dem gav nemlig uttrykk for en sterk, for ikke å si påtrengende, følelse av å representere negative konstruksjoner av "de andre" i møte med majoritetsbefolkningen. Våre informanter med muslimsk tilhørighet snakket om media som en faktor som skaper og opprettholder stereotype fremstillinger av muslimer. "For en på gata kan jeg være en taxisjåfør som snyter på skatten eller en terrorist" sa Sajid. George fra Kenya snakket om hvordan fallhøyden for ham som far var større enn hos likesinnede, hvite menn. Han følte seg viss på at dersom han mislyktes som far ville partnerens venninner forklare det med hans afrikanske bakgrunn. Felles for disse informantene er at de kjenner et press om å yte mer enn etniske nordmenn, både som arbeidstakere og fedre, for å bli vurdert på lik linje med dem. Det synes klart at denne situasjonen har en direkte innflytelse på utøvelsen av farskap blant våre informanter.

Vi mener at våre informanter beskriver et marginaliserende fenomen. Gjennom holdninger de føler seg møtt med i offentligheten oppfatter de at hvite nordmenn først og fremst betrakter dem som del av en gruppe, og ikke som individer med unike identiteter. Dermed føler de seg stigmatisert. Mennene vi har snakket med sier at de daglig føler dette på kroppen, men i varierende grad fra situasjon til situasjon. Deres sterke bevissthet omkring og motstand mot fenomenet forteller oss at de ikke har internalisert det destruktive blikket. I stedet jobber de stadig for å motvirke det. Sajid var helt eksplisitt på at hans strategi for å håndtere den skeptiske innstillingen han følte fra omgivelsene, både på egne og barnas vegne, er høy akademisk utdanning. For å bli vurdert på lik linje med hvite nordmenn mener han at den annerledesheten hans barn gjennom hudfarge og navn er bærere av vil kreve at deres faglige kvalifikasjoner i fremtiden overgår konkurrenter på jobbmarkedet. Han beskriver også dette som en del av sin egen erfaring i møtet med arbeidslivet.

6.2 Hva forteller funnene?

Funnene vi i det foregående har pekt på utgjør til sammen komplekse sett av holdninger, praksiser og forestillinger som vi vil drøfte noen problemstillinger ut fra. Vårt utgangspunkt er at det er viktig å anerkjenne fedre som omsorgspersoner på linje med mødre. Vi støtter ikke forestillingen om at menn og kvinner har kvalitativt ulike omsorgsevner. I stedet betrakter vi omsorg i tråd med Brandth og Kvandes definisjon slik vi har redegjort for i kapittel 1. Omsorg er en kompetanse som kan læres av alle mennesker, uavhengig av kjønn. I et likestillingsperspektiv mener vi at det er nødvendig å gi menn større spillerom som omsorgspersoner i den private sfære samtidig som kvinners tilknytning til arbeidslivet bør styrkes.

Flere av mennene vi har snakket med forventer ikke at partnerne skal bidra økonomisk i husholdningen, selv ikke om de skulle velge å bli yrkesaktive. Likevel understreker flere at de ikke har motforestillinger mot at kona tar lønnet arbeid dersom hun skulle ønske det. Ikke desto mindre forblir mor sterkere knyttet til den private enn den offentlige sfæren, og arbeidsdelingen mellom kjønnene konserverer kjønnsrollemønstre som vi mener har et uheldig likestillingsmessig utfall, både for mor og far. Mors svake tilknytning til arbeidslivet varer ved mens far fortsetter å være sekundær omsorgsperson for barna når de er små.

Vi mener på bakgrunn av dette at idealet om å være forsørger og det komplementære synet på kjønn representerer hindre for å oppnå likestilling på individnivå blant våre informanter. Videre skal vi forsøke å koble våre funn til noen mer generelle diskusjoner.

Slik ordningen med fedrekvoten er i dag mener vi at den belønner par som i utgangspunktet er likestilte, men bidrar i mindre grad som likestillende incitament i parforhold der den kjønnsmessige arbeidsdelingen er sterk. Bildet er som vi har vist ikke entydig, men likevel tydelig blant våre informanter. På denne bakgrunnen springer det ut en problemstilling som handler om hvordan fedre i slike situasjoner skal få mulighet til å utøve deltakende farskap.

”Gode ordninger skaper gode holdninger” har det blitt sagt¹⁶. Utsagnet kan brukes til å legitimere statlig regulering av ulike felt for å oppnå bestemte mål for feltets organisering. Det finnes et rikt utvalg av eksempler på dette, og kanskje særlig innenfor familiepolitikken. Staten har blant annet gjennom det offentlige barnehage tilbudet påtatt seg å utføre deler av omsorgsarbeidet på foreldrenes vegne. Dermed trenger ikke det reproduktive arbeidet å svekke foreldrenes, og især mødrenes, yrkesaktivitet. Med innføringen av slike ordninger kan myndighetene oppnå holdningsendrende resultater slik at det, i dette tilfellet, blir både mulig og akseptabelt – ”naturlig” – for kvinner å opprettholde sin yrkesaktivitet etter barnefødsler. Lignende argumentasjon finner vi i debatten om kvotering av kvinner inn i styrerommene. For å skape endring kan det altså være nødvendig med tiltak som stimulerer til dette, fremfor passivt å vente på at endringer skal skje ”av seg selv”. Fedrekvoten er også et eksempel på en ordning som er etablert for å stimulere til holdninger om at fars deltakelse i omsorgen for barn er viktig og riktig. Et uttalt mål med kvoten er, som vi tidligere i rapporten har sett, å oppmuntre foreldre til å velge at far skal ta ut mer permisjon enn de lovfestede seks ukene. Blant de fedrene som fyller vilkårene for å ta ut kvoten har det skjedd en markant vekst i uttak av permisjon¹⁷.

Vi må anta at myndighetene ser for seg deltakende farskap som et like viktig mål blant menn med etnisk minoritetsbakgrunn som i majoritetsbefolkningen. Men hva som er gode holdninger er åpenbart et definisjonsspørsmål. I hvilken grad er det legitimt at det offentlige på vegne av befolkningen skal fylle omsorgsbegrepet med innhold? Som vi har vist i avsnittet om komplementært foreldreskap er likeverd et underliggende, strukturerende prinsipp blant mange av våre informanter med konsekvenser for organiseringen av familielivet. Det er

¹⁶ Sitatet stammer fra Reform.

¹⁷ 17,3 prosent i 2007, jamfør kapittel 5.2.

fristende å hevde at denne tendensen også viser seg mer generelt blant minoritetsgrupper med ikke-vestlig bakgrunn (Kavli 2001). Men vi ønsker å understreke at det ikke på grunnlag av dette kan trekkes et skille mellom majoritet og minoritet. Foreldreskap og nærværende farskap er kjønnet også blant etnisk norske fedre. Vi tror ikke det var slik at majoritetsbefolkningen slapp løs et kollektivt jubelbrus da fedrekvoten ble innført i 1993. Rettigheten hadde nettopp til hensikt å *skape* ”gode holdninger”. Grunnen til at fedres uttak av fedrekvote har blitt alminnelig i majoritetsbefolkningen er åpenbart at så mange, ved å fylle vilkårene, har hatt mulighet til å benytte ordningen.

En vanlig protest mot statlige reguleringer er at mange opplever å få begrenset sin valgfrihet. ”Vi må få gjøre dette på vår måte” er en tilbakevendende anklage når familier synes de kjenner myndighetenes klamme hånd gi dem et bestemt puff i ryggen. Valgfrihet er en viktig verdi for mange og betraktes gjerne som et individuelt anliggende. Det handler om selvråderett over eget liv¹⁸.

Men valgfrihet får en annen klang når individers selvråderett viser seg som bestemte mønstre i grupper av befolkningen. Det er nettopp et strukturelt fenomen at menn med etnisk minoritetsbakgrunn i Norge i stor grad er forhindret fra å ta ut fedrekvoten og andre former for omsorgspermisjon. Dersom valgfriheten fører til at familier foretar tradisjonelle valg når det gjelder organisering av omsorgsarbeid og familie er det – i et omsorgsperspektiv – fedre som taper på dette. I et økonomisk perspektiv vil det derimot være fedre som er vinnerne i form av sterkere og bedre tilknytning til arbeidsmarkedet. Dette bildet finner vi tydelig igjen hos flere av våre informanter. Flere av dem uttrykker et ønske om å kunne benytte seg av fedrekvote. Sajid og Khalid påpeker at på grunn av mye arbeid har de mindre tid til barna enn de ønsker. Begge uttrykker at de opplever det som vanskelig. Likevel forsvarer begge familiers rett til valgfrihet.

Hvis likestillingshensynet skal vektlegges bør etter vårt syn familienes valgfrihet reduseres dersom det er slik at denne friheten virker begrensende på likestilling forstått som likhet mellom mor og far, kvinner og menn. Vi mener derfor at det kan være hensiktsmessig at myndighetene benytter virkemidler som mild tvang for å stimulere til endring i retning av en

¹⁸ ”Googler” man *valgfrihet* er første treff Høyres hjemmeside. Her redegjør partiet for betydningen de legger i ordet: ”Høyre tror på enkeltmenneskets evne og vilje til å treffe gode beslutninger for seg selv, sine nærmeste og for samfunnet. Fortsatt er det hindringer for at folk skal kunne velge de løsningene som passer best for seg og sine.” (<http://www.hoyre.no/faq/valgfrihet>)

likere fordeling av makt, innflytelse og ressurser, også blant familier i Norge med ikke-vestlig etnisk minoritetsbakgrunn. Slik vi ser det finnes det ingen enkel oppskrift for å lykkes med dette. Men vi vil avslutningsvis se nærmere på de virkemidlene vi på bakgrunn av våre funn ser som aktuelle å ta i bruk.

6.3 Mulige virkemidler

Som vi har vist er idealet om tid til barna sterkt hos samtlige av våre informanter. Dette behovet bør tas på alvor og myndighetene bør legge til rette for deltakende farskap også blant fedre med minoritetsbakgrunn.

For å nå målet om økt uttak av fedrekvote blant menn med etnisk minoritetsbakgrunn mener vi at det er nødvendig å gi menn selvstendig opptjenings- og permisjonsrett for uttak av omsorgspermisjon utover fedrekvoten. Dessuten bør lønnskompensasjons-”taket” på 6G fjernes eller heves. På den måten vil ikke fedres rettigheter som omsorgspersoner være betinget av at deres partnere oppfyller bestemte vilkår. Men heller ikke en slik løsning er uproblematisk. Dersom det ikke stilles krav til mors yrkesaktivitet er det nærliggende å tenke seg en situasjon hvor mor og far sammen tilbringer hans permisjonstid hjemme. Flere av våre informanter ser nettopp for seg at de i en eventuell permisjonsperiode skal bidra med støtte til mor. Mor vil med stor sannsynlighet dermed fortsette å ha hovedansvaret for arbeidsoppgavene innenfor husets fire vegger, inkludert det rutinemessige omsorgsarbeidet.

Deltakende farskap er et likestillingspolitisk mål. Men dersom kvinner blir utfordret av menn på det området som tradisjonelt har vært deres domene, uten at kvinnene gis mulighet til å utvikle selvstendige praksiser på andre arenaer, kan dette få negative likestillingsmessige konsekvenser. I verste fall kan det bidra til å innskrenke mors handlingsrom. Derfor mener vi at det også bør tas i bruk virkemidler med karakter av mild tvang for øke mors tilknytning til arbeidslivet.

Slik regelen er i dag må mor jobbe eller studere på heltid dersom far skal kunne ta ut permisjon alene. Vi mener at det vil være hensiktsmessig å senke dette kravet til et minimum av 50 prosent sysselsetting for slik å favne enda flere familier og gjøre terskelen for å ta steget ut av kjøkkenet og inn på kontoret lavere for mor. Denne spissformuleringen må imidlertid misforstås rett. Kvinner med ikke-vestlig etnisk minoritetsbakgrunn er overrepresentert i

lavtlønnsyrker med tungt kroppsarbeid. Et klasseperspektiv gjør seg således gjeldende i denne diskusjonen. Et argument mot tredeling av permisjonen, er nettopp at det kan ramme negativt de kvinnene som arbeider i tunge lavtlønnsyrker og som kan tenkes å ha behov for mer enn seks måneder med permisjon. Barne- og likestillingsminister Anniken Huitfeldt uttrykker bekymring for at dette skal slå negativt ut for kvinner i slike yrker (Ingier 2008). Dertil kommer at kvinner i familier med sterk kjønnsmessig arbeidsdeling ofte ender opp med å bli dobbeltarbeidende ved inntreden på jobbmarkedet. Det skyldes at mange dermed går over fra å jobbe hjemme til å jobbe hjemme og ute. Poenget med dobbeltarbeidende kvinner trekkes frem i studien *Fædre, sønner, ægtemænd* (2007). Forfatterne peker i tillegg på at det de kaller ”etniske minoritetskvinner” deltakelse i yrkeslivet kan utgjøre en motvekt til konstruksjon av såkalt ”tradisjonell” maskulinitet.

Selvom kvinder fra første generation godt nok har en væsentlig lavere arbeidsmarkedsdeltagelse end danske kvinder, har de langt mer lønarbejde end kvinderne i de lande, de kommer fra [...] Etniske minoritetskvinders entré på arbeidsmarkedet kan således have en negativ effekt på en traditionel manderolle, som er baseret på, at manden har forsørgerstatus (Jensen og Liversage 2007:37)

Situasjonen beskrevet i dette sitatet er også noe som bør tas i betraktning i en norsk kontekst. Vi kjenner igjen noe av det samme i vårt utvalg. Det gjelder hovedsakelig betydningen av å være forsørger for konstruksjonen av maskulinitet blant fedrene vi har snakket med. Men våre informanter understreker at de ikke finner det problematisk at partneren skulle gå ut i jobb dersom de selv ønske det.

Vi mener at også arbeidsgivere bør ansvarliggjøres for å legge forholdene til rette for at det skal bli attraktivt for kvinner med etnisk minoritetsbakgrunn å ta del i lønnsarbeidet. Norge er inne i en periode med skrikende mangel på arbeidskraft. Stimuleres flere kvinner til å ta arbeid utenfor hjemmet kan det dermed gi gevinster på ulike nivåer. Det finnes eksempler på bedrifter som tilbyr sine ansatte med minoritetsbakgrunn språkopplæring og annen form for kursing for å styrke arbeidstakernes posisjon på arbeidsmarkedet (Nordbrønd 2008).

På et mer generelt grunnlag ønsker vi å påpeke at myndighetene også må ta ansvar for at kvinner med etnisk minoritetsbakgrunn øker sin deltakelse i yrkeslivet. Kontantstøtteordningen er et åpenbart hinder for dette, og bør revurderes i den grad den legitimerer kjønnsmessig arbeidsdeling i familier så vel i minoritets- som i majoritetsbefolkningen.

Helt til slutt vil vi påpeke at det var et klart funn i vårt materiale at informantene manglet kanaler for informasjon om fedrekvoteordningen. Det kan synes som om offentlige instanser ikke tar seg bryet med å informere når de vet at familiene ikke fyller vilkårene for retten til permisjon. Flere av mennene vi snakket med som ikke kjente til ordningen understreket at de gjerne ville tatt fedrekvoten dersom forholdene lå til rette for det. Derfor mener vi at det bør tilrettelegges for at informasjonen når frem. Dette gjelder især familier som ikke fyller vilkårene. Det er viktig at disse familiene får økt kunnskap om sine muligheter og dermed et bedre grunnlag for å foreta valg som vedrører organiseringen av familielivet. Slik det er i dag finnes informasjonen, men det synes å være vilkårlig hvem som mottar den.

7.0 Litteraturliste

7.1 Referanser

- Blom, Svein og Kristin Henriksen (red.). 2006. *Levekår blant innvandrere*. [Online] Statistisk sentralbyrå. Tilgjengelig fra: http://www.ssb.no/emner/00/02/rapp_200805/rapp_200805.pdf. [30. mai 2008]
- Brandth, Berit og Elin Kvande. 2003. *Fleksible fedre: maskulinitet, arbeid, velferdsstat*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Brækhus, Hege. 2004. "Kjønnsroller i den rettslige reguleringen av foreldreskap". I *Jubileumsskrift til Universitetet i Tromsø; Fra Driftssentralen til Teorifagbygget*. Tromsø: Det juridiske fakultetet.
- Brækhus, Hege. 2005. "Likestilling og den rettslige reguleringen av foreldreskap". I *Tidsskrift for kjønnsforskning*. Nr. 2:90-105.
- Brækhus, Hege. 2006. "Ekteskap, kjærlighet og likestilling". I *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål*. Nr. 2.
- Byberg, I. Hauge, Aslaug H. Foss og Turid Noack. 2001. *Gjete kongens harer – rapport fra arbeidet med å få samboerne mer innpasset i statistikken*. [Online] Statistisk sentralbyrå. Tilgjengelig fra: http://www.ssb.no/emner/02/01/20/rapp_200140/rapp_200140.pdf. [30. mai 2008]
- Gressgård, Randi og Jacobsen, Christine M. 2002. "En kvinne er ikke bare en kvinne. Kjønnsproblematikk i et flerkulturelt samfunn". I Holst, Cathrine (red.). *Kjønnsrettferdighet. Utfordringer for feministisk politikk*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Hagen, Kristina Jullum. 2005. "Tidlig statsfeminisme?" [Online] Kilden. Tilgjengelig fra: <http://kilden.forskningsradet.no/c17251/artikkel/vis.html?tid=24533>. [1. juni 2008]
- Haugli, Trude. 1998. "Far, loven og livet". I *Kritisk juss*. 1998.
- Holter, Øystein Gullvåg og Helene Aarseth. 1993. *Menns livssammenheng*. Oslo: Gyldendal Ad Notam.
- Holter, Øystein Gullvåg, Helge Svare og Cathrine Egeland. 2008. *Likestilling og livskvalitet 2007*. [Online] AFI. Tilgjengelig fra: http://www.afi-wri.no/modules/module_123/proxy.asp?I=3752&C=1&D=2. [30. mai 2008]
- Ingier, Linda. 2008. *Huitfeldt lunken til tredeling* [Online] Romerikes blad. Tilgjengelig fra: http://www.rb.no/lokale_nyheter/article3365650.ece. [2. juni 2008]

- Jensen, Tina Gudrun og Anika Liversage. 2007. *Fædre, sønner, ægtemænd. Om maskulinitet og manderoller blant etniske minoritetsmænd*. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.
- Kavli, Hanne Cecilie. 2004. ”Familiepolitiske dilemmaer i det fleretniske samfunnet”. I Ellingsæter, Anne Lise og Arnlaug Leira (red.). *Velferdsstaten og familien*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Kjølsrød, Lise og Ivar Frønes. 2003. (red.). *Det norske samfunn*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Meling, Anette. 2007. *Foreldres fordeling av omsorgsarbeid i barnets første leveår*. [Online] Universitetet i Oslo. Tilgjengelig fra: <http://wo.uio.no/as/WebObjects/theses.woa/wa/these?WORKID=52428>. [30. mai 2008]
- Mühleisen, Wencke og Jørgen Lorentzen (red.). 2006. *Kjønnforskning. En grunnbok*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Nordbrønd, Kjersti. 2008. *Fargerikt fellesskap lager norsk is*. [Online] Dagsavisen. Tilgjengelig fra: <http://www.dagsavisen.no/innenriks/article351591.ece>. [2. juni 2008]
- NOU 1995:27. *Pappa kom hjem*.
- NOU 2008:6. *Kjønn og lønn. Fakta, analyser og virkemidler for likelønn*.
- Ot. prp. nr. 7 (2004/2005). *Om lov om endringer i folketrygdlova (rett til lønnskompensasjon under fedrekvoten basert på eiga opptjening)*.
- Ot. prp. nr. 98 (2004/2005). *Om lov om endringer i folketrygdloven og kontantstøtteloven (utvidelse av fedrekvoten, utvidet rett til kontantstøtte for adopterte barn)*.
- Ot. prp. nr. 104 (2004/2005). *Om lov om endringer i folketrygdloven og enkelte andre lover (endringer i regelverket for ytelser ved svangerskap, fødsel og adopsjon)*.
- Ot. prp. nr. 70 (2005/2006). *Om lov om endringer i folketrygdloven (utvidelse av fedrekvoten)*.
- Reform – ressurscenter for menn. 2008. *Far gjør. Perspektiver på menn og omsorg i Norge*. Oslo: Reform – ressurscenter for menn.
- Thagaard, Tove. 1998. *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Oslo: Fagbokforlaget.
- Walle, Thomas. 2003. ”Utfordringer ved å studere menn med innvandrerbakgrunn”. *Innlegg på Nordisk ministerråds konferanse ”Integration och jämställdhet i Norden”, Malmö 19. – 20. mai 2003, Workshop 2: ”Män i ett främmande land”*. Gjengitt i kompendium 3 av 3. KFL2031 Feminisme og multikulturalisme (2006).

Walle, Thomas. 2005. "Minoritetspappaer i fedrekvotens tidsalder". I *Tidsskrift for kjønnsforskning* nr. 2-05.

Østby, Lars (red.). 2004. *Innvandrere i Norge – Hvem er de, og hvordan går det med dem? Del II levekår*. [Online] Statistisk sentralbyrå. Tilgjengelig fra: http://www.ssb.no/emner/00/02/notat_200466/notat_200466.pdf. [30. mai 2008]

7.2 Supplerende litteratur

- Alver, Bente Gullveig og Ørjar Øyen. 1997. Kapittel 5 "Individ og fellesskap" og kapittel 6 "Personvern og samtykke". I *Forskningsetikk i forskerhverdag. Vurderinger og praksis*. Oslo: Tano Aschehoug.
- Andenæs, Agnes. 2000. "Generalisering: Om ringvirkninger og gjenbruk av resultater fra en kvalitativ undersøkelse". I Haavind, Hanne (red.). *Kjønn og fortolkende metode: metodiske muligheter i kvalitativ forskning*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Andersen, Erling S. og Eva Schwencke. 2001. *Prosjektarbeid. En veiledning for studenter*. Oslo: NKI-forlaget.
- Andersen, Ib (red.). 1990. Kapittel 2 "Videnskapsproduksjonens arbeidsgang i hovedtræk". I *Valg av organisations-sociologiske metoder – et kombinationsperspektiv*. København: Samfundslitteratur.
- Blom, Svein og Kristin Henriksen (red.). 2006. *Levekår blant innvandrere*. [Online] Statistisk sentralbyrå. Tilgjengelig fra: http://www.ssb.no/emner/00/02/rapp_200805/rapp_200805.pdf. [30. mai 2008]
- Borchgrevink, Tordis. 2002. "Likestilling. Det flerkulturelle demokratiets hodepine". I Brochmann, Grete, Tordis Borchgrevinck og Jon Rogstad (red.). *Sand i maskineriet. Makt og demokrati i det flerkulturelle Norge*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Braidotti, Rosi og Gabriele Griffin. 2002. "Whiteness and European Situatedness". I Braidotti, Rosi og Gabriele Griffin (red.). *Thinking differently. A Reader in European Women's Studies*. London: Zed Books.
- Brandth, Berit. 1992. "Gruppeintervju: perspektiver, relasjoner og kontekst". I Holter, Harriet og Ragnvald Kalleberg (red.). *Kvalitativ metode i samfunnsforskningen*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Brandth, Berit og Elin Kvande. 2003. *Fleksible fedre: maskulinitet, arbeid, velferdsstat*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Brochmann, Grete og Anniken Hagelund. 2005. *Innvandringens velferdspolitiske konsekvenser: Nordisk kunnskapsstatus*. Side 25-64. København: Nordisk Ministerråd
- Brækhus, Hege. 1999. "Kontantstøtten for eller mot kvinnene?". I *Kritisk juss*. 1999.
- Brækhus, Hege. 2004. "Kjønnsroller i den rettslige reguleringen av foreldreskap". I *Jubileumsskrift til Universitetet i Tromsø; Fra Driftssentralen til Teorifagbygget*. Tromsø: Det juridiske fakultetet.
- Brækhus, Hege. 2005. "Likestilling og den rettslige reguleringen av foreldreskap". I *Tidsskrift for kjønnsforskning*. Nr. 2:90-105.

- Brækhus, Hege. 2006. "Ekteskap, kjærlighet og likestilling". I *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål*. Nr. 2.
- Bugge, Lars. 2002. "Pierre Bourdieus teori om makt". I *Agora* nr. 3/4-02.
- Byberg, I. Hauge, Aslaug H. Foss og Turid Noack. 2001. *Gjete kongens harer – rapport fra arbeidet med å få samboerne mer innpasset i statistikken*. [Online] Statistisk sentralbyrå. Tilgjengelig fra: http://www.ssb.no/emner/02/01/20/rapp_200140/rapp_200140.pdf. [30. mai 2008]
- Cameron, Helen. 2000. Side 91-97. I *Communication & Conflict*. University of South Australia.
- Danielsen, Arild. 1998. "Kulturell kapital i Norge". *Sosiologisk tidsskrift*, 1-2 1998:75-106.
- Danielsen, Hilde. 2002. "Den kjønnskonservative velferdsstaten. Feministiske perspektiv på omsorgsordningar for små barn". I Holst, Cathrine (red.). *Kjønnsrettferdighet. utfordringer for feministisk politikk*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Ehn, Billy og Orvar Löfgren. 1982. Kapittel 3 "Tolkning och analysmetoder". I *Kulturanalys: ett etnologiskt perspektiv*. Lund: LiberFörlag
- Gressgård, Randi og Jacobsen, Christine M. 2002. "En kvinne er ikke bare en kvinne. Kjønnsproblematikk i et flerkulturelt samfunn". I Holst, Cathrine: *Kjønnsrettferdighet. utfordringer for feministisk politikk*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Gullestad, Marianne. 2002. Kapittel 5. I *Det norske sett med nye øyne. Kritisk analyse av norsk innvandringsdebatt*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hagen, Kristina Jullum. 2005. "Tidlig statsfeminisme?" [Online] Kilden. Tilgjengelig fra: <http://kilden.forskningsradet.no/c17251/artikkel/vis.html?tid=24533>. [1. juni 2008]
- Haugli, Trude. 1998. "Far, loven og livet". I *Kritisk juss*. 1998.
- Hjort, Katrin og Steen Baagøe Nielsen (red.). 2003. *Mænd og omsorg*. København: Hans Reitzels forlag.
- Holter, Harriet. 1996. Kapittel "Fra kvalitative metoder til kvalitativ samfunnsforskning". I Holter, Harriet og Ragnvald Kalleberg (red.) *Kvalitative metoder i samfunnsforskning*. Oslo: Universitetsforlaget
- Holter, Øystein Gullvåg og Helene Aarseth. 1993. *Menns livssammenheng*. Oslo: Gyldendal Ad Notam.
- Holter, Øystein Gullvåg, Helge Svare og Cathrine Egeland. 2008. *Likestilling og livskvalitet 2007*. [Online] AFI. Tilgjengelig fra: http://www.afi-wri.no/modules/module_123/proxy.asp?I=3752&C=1&D=2. [30. mai 2008]

- Janis, Irving. 1995. "Groupthink". I Kolb, David A., Joyce Osland og Irwin M. Rubin. *The Organizational Behavior Reader*. Upper Saddle River, N.J.: Prentice Hall.
- Jensen, Tina Gudrun og Anika Liversage. 2007. *Fædre, sønner, ægtemænd. Om maskulinitet og manderoller blant etniske minoritetsmænd*. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.
- Jørgensen, Per Schultz. 1999. "Familieliv i børnefamilien". I Denzik, Lars og Per Schultz Jørgensen (red.). *Børn og familie i det postmoderne samfund*. Side 108-131. København: Hans Reitzel forlag.
- Kavli, Hanne Cecilie. 2004. "Familiepolitiske dilemmaer i det fleretniske samfunnet". I Ellingsæter, Anne Lise og Arnlaug Leira (red.). *Velferdsstaten og familien*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Kjeldstadli, Knut. 1992. Kapittel 13 "Å tolke tekster – kvalitative teknikker", kapittel 14 "Tegn og tale – nytt materiale tatt i bruk" og 16 "Tall – om kvantitative teknikker". I *Fortida er ikke hva den en gang var. En innføring i historiefaget*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Kjølsrød, Lise og Ivar Frønes. 2003. (red.). *Det norske samfunn*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Kuhnle, Stein. 2001. "Velferdsstatens idégrunnlag i perspektiv". Kapittel 1 i Kuhnle, Stein, Aksel Hatland og Tor Inge Romøren (red.). *Den norske velferdsstaten*. Oslo: Gyldendal Ad Notam.
- Løkke, Per Are. 2000. *Farsrevolusjonen: fedre og maskulinitet i en ny tid*. Oslo: Pax.
- Meling, Anette. 2007. *Foreldres fordeling av omsorgsarbeid i barnets første leveår*. [Online] Universitetet i Oslo. Tilgjengelig fra: <http://wo.uio.no/as/WebObjects/theses.woa/wa/these?WORKID=52428>. [30. mai 2008]
- Miller, D. 2006. "Multiculturalism and the welfare state: Theoretical reflections". I Banting, Keith og Will Kymlicka (red.). *Multiculturalism and the Welfare State. Recognition and redistribution in contemporary democracies*. Oxford: Oxford University Press.
- Moi, Toril. 2002. "Å tilegne seg Bourdieu. Feministisk teori og Pierre Bourdieus kultursosiologi". I Iversen, Irene (red.). *Feministisk litteraturteori*. Oslo: Pax.
- Mühleisen, Wencke og Jørgen Lorentzen (red.). 2006. *Kjønnsforskning. En grunnbok*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Noack, Turid og Ane Seierstad. 2003. *Samboere ved Tusenårsskiftet*. [Online] Statistisk sentralbyrå. Tilgjengelig fra: <http://www.ssb.no/vis/samfunnsspeilet/utg/200301/05/art-2003-03-26-01.html>. [30. mai 2008]
- NOU 1995:27. *Pappa kom hjem*.

- NOU 2008:6. *Kjønn og lønn. Fakta, analyser og virkemidler for likelønn.*
- Ot. prp. nr. 7 (2004/2005). *Om lov om endringer i folketrygdlova (rett til lønnskompensasjon under fedrekvoten basert på eiga opptjening).*
- Ot. prp. nr. 98 (2004/2005). *Om lov om endringer i folketrygdloven og kontantstøtteloven (utvidelse av fedrekvoten, utvidet rett til kontantstøtte for adopterte barn).*
- Ot. prp. nr. 104 (2004/2005). *Om lov om endringer i folketrygdloven og enkelte andre lover (endringer i regelverket for ytelser ved svangerskap, fødsel og adopsjon).*
- Ot. prp. nr. 70 (2005/2006). *Om lov om endringer i folketrygdloven (utvidelse av fedrekvoten).*
- Reform – ressurscenter for menn. 2008. *Far gjør. Perspektiver på menn og omsorg i Norge.* Oslo: Reform – ressurscenter for menn.
- Robbins, Stephen P., Rolf Bergman, Ian Stagg og Mary Coulter. 2002. Kapittel 14 "Understanding Groups and Teams". I Robbins, Stephen P. og Mary Coulter. *Management.* Upper Saddle River, N.J.: Prentice Hall.
- Rogstad, Jon. 2001. Kapittel 1, 2 og 11. I *Sist blant likemenn. Synlige minoriteter på arbeidsmarkedet.* Oslo: Unipax.
- Seip, Anne Lise. 1986. "Velferdsstaten Norge". I Alldén, Lars, Natalie Rogoff Ramsøy og Mariken Vaa (red.). *Det norske samfunn.* Oslo: Gyldendal norsk forlag.
- Skjeie, Hege. 2004. "Trosfrihet og diskrimineringsvern". I *Nytt om kvinneforskning.* 28 (3):12-37.
- Sky, Jeanette. 2007. *Kjønn og religion.* Oslo: Pax.
- St.meld. nr. 29 (2002-2003) *Om familien - forpliktende samliv og foreldreskap.*
- Thagaard, Tove. 1998. *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode.* Oslo: Fagbokforlaget.
- Thorbjørnsrud, Berit. 2003. "Weeping for the Muslim Cinderellas. A lament of tears shed though not shared". I *Norsk tidsskrift for migrasjonsforskning* 4 (2):133-145.
- Wacquant, Loïc. 2006. "Pierre Bourdieu". I Stones, Rob (red.). *Key Contemporary Thinkers.* London/New York: Macmillan.
- Walle, Thomas. 2003. "Utfordringer ved å studere menn med innvandrerbakgrunn". *Innlegg på Nordisk ministerråds konferanse "Integration och jämställdhet i Norden", Malmø 19. – 20. mai 2003, Workshop 2: "Män i ett främmande land".* Gjengitt i kompendium 3 av 3. KFL2031 Feminisme og multikulturalisme (2006).
- Walle, Thomas. 2004. "Menn og maskuliniteter i en minoritetskontekst". I Fuglerud, Øivind (red.). *Andre bilder av "de andre": Transnasjonale liv i Norge.* Oslo: Pax.

- Walle, Thomas. 2005. "Minoritetspappaer i fedrekvotens tidsalder". I *Tidsskrift for kjønnsforskning* nr. 2-05.
- Westhagen, Harald, Ole Faafeng et al. 2002. Kapittel 4 "Målformulering". I *Prosjektarbeid. Utviklings- og endringskompetanse*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Whitehead, Stephen. 2002. Kapittel 3 "Power and Resistance" og kapittel 5 "Private Men". I *Men and masculinities. Key themes and new directions*. Cambridge: Polity.
- Widerberg, Karin. 2005. Kapittel 1 "Hva er kvalitativ forskning?". I *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt: en alternativ lærebok*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Wormnes, Bjørn og Terje Manger. 2005. Kapittel 2 "Målsetting", kapittel 3 "Myndiggjøring" og kapittel 9 "Stressmestring". I *Motivasjon og mestring. Veier til effektiv bruk av egne ressurser*. Oslo: Fagbokforlaget.
- Waagbø, Arild J. 2008. *To av fem tar ikke pappaperm*. [Online] Nettavisen. Tilgjengelig fra: <http://www.nettavisen.no/innenriks/article1619457.ece>. [30. mai 2008]
- Østby, Lars (red.). 2004. *Innvandrere i Norge – Hvem er de, og hvordan går det med dem? Del II levekår*. [Online] Statistisk sentralbyrå. Tilgjengelig fra: http://www.ssb.no/emner/00/02/notat_200466/notat_200466.pdf. [30. mai 2008]

PROSJEKTBEKRIVELSE HUMANISTISK PROSJEKTSEMESTER VÅR 2008

Farskap og foreldrepermisjon blant menn med etnisk minoritetsbakgrunn i Norge

Reform – ressurscenter for menn ønsker å få gjennomført en studie om bruken av foreldrepermisjon blant menn med etnisk minoritetsbakgrunn i Norge, samt deres egne oppfatninger av permisjonsordningen og farskapet som sådan.

Om Reform – ressurscenter for menn

Reform -ressurscenter for menn er et kompetansesenter om manns- og likestillingsspørsmål. Reform arbeider både på tiltaks-, kunnskaps- og politikkutviklingsnivå med likestillingsspørsmål i et mannsperspektiv. Reform ble stiftet i 2002, og har gjennom sine fem første år spesialisert virksomheten inn mot temaene gutter og utdanning, farskap, menn og helse, menn og vold, etnisitet, samt menn og seksualitet.

Reform er organisert som en politisk uavhengig stiftelse med formål om å jobbe for likestilling og mot diskriminering på grunnlag av kjønn, samt synliggjøre menn som kjønn i samfunnet. Reform har i dag 6 ansatte i heltids- og deltidsstillinger, samt flere eksternt tilknyttede bidragsyttere og frivillig engasjerte som deltar i senterets arbeid. I tillegg til en rekke faste tilbud (enesamtaler, juridisk rådgivningstelefon, sinnemestringskurs, mannstelefonen) til menn i vanskelige situasjoner, driver og deltar Reform i en rekke kunnskapsprosjekter både nasjonalt og internasjonalt. Videre har Reform en pådriverrolle i forhold til politiske myndigheter og medier i saker om menn og likestilling.

Bakgrunn for prosjektet

Det finnes liten kunnskap om farskap blant menn med innvandrerbakgrunn i Norge. Mannsforsker Thomas Walle argumenterer for at menn med etnisk minoritetsbakgrunn i Norge ofte faller utenfor kvalifiseringskriteriene for fedrekvoten, og etterlyser politisk tilrettelegging slik at ordningen kan favne flere fedre i Norge. Mønstre for arbeidsdeling og sysselsetting i innvandrerbefolkningen (preget av arbeidsledighet, deltidsarbeid og selvstendig næringsdrift) gjør at de i mindre grad har mulighet for å uthente det potensial for å bygge nære og gode omsorgsrelasjoner mellom fedre og barn som ligger i fedrekvoten.

Reform har i 2007 tatt tak i spørsmål knyttet til menn i Norge med etnisk minoritetsbakgrunn. Vi er i ferd med å utvikle en kunnskapsoversikt på feltet, med forsknings- og annen litteratur, samt tiltak/prosjekter som har vært iverksatt med minoritetsetniske menn som målgruppe. Et tydelig funn fra denne prosessen er at det finnes store kunnskapshull på feltet. Det foreligger

lite forskning i Norge der menn med etnisk minoritetsbakgrunn står i fokus, og dette ønsker Reform å gjøre noe med gjennom å knytte til seg en prosjektgruppe fra Humanistisk Prosjektsemester.

Prosjektets formål og problemstilling

Reform ønsker gjennom dette prosjektet å tilegne seg ny kunnskap om menn med etnisk minoritetsbakgrunn i Norge, spesielt knyttet til farskap. Reform har planlagt å gjennomføre et større generelt kartleggingsprosjekt om farskap og tilretteleggelse for deltakende farskap i Norge, "Fedre fra dag 1", og studentprosjektet "Farskap og foreldrepermisjon blant menn med etnisk minoritetsbakgrunn i Norge" vil inngå som et delprosjekt under denne større prosjektparaplyen.

Vi ser for oss et todelt prosjekt inndelt i en kvantitativ og en kvalitativ del:

1. En kvantitativ kartlegging av hvor mange menn med etnisk minoritetsbakgrunn som benytter seg av foreldrepermisjonen, basert på foreliggende statistikk og/eller evt. anslag fra forskere og fagfolk på feltet.
2. En mindre, kvalitativt basert, studie av minoritetsmenns forhold til/oppfatninger av foreldrepermisjonen, både blant menn som har benyttet seg av tilbudet og ikke, og av deres tanker om farskap.

Prosjektgruppen vil nødvendigvis ha rom for å selv definere sine problemstillinger, delspørsmål og metoder, i samarbeid med oppdragsgiver og veileder.

Prosjektets anvendelse

Studentprosjektet vil først og fremst være en berikelse av Reforms kunnskapsarbeid rettet mot minoritetsfeltet, og stå på egne ben som et bidrag til kunnskapen om menn med etnisk minoritetsbakgrunn i Norge.

Prosjektet vil som nevnt også inngå i en større prosjektportefølje, "Fedre fra dag 1", og vil både kunne utfylle porteføljen og fungere som et pilotprosjekt for de øvrige prosjektene. Vi ser for oss at prosjektets funn, perspektiver og problemstillinger kan brukes i videre utvikling av de øvrige delprosjektene. Blant annet vil et planlagt delprosjekt kalt "Minoritetsfarskap i helseNorge" om minoritetsfedres bruk av, samt fedrenes og helsepersonellens opplevelser av, helsestasjonenes tjenester, kunne dra nytte av og stå i dialog med studentprosjektet.

ORGANISERING AV PROSJEKTET

Oppdragsgiver:

Reform – ressursenter for menn
Dronningens g.34 (inngang Karl Johans g.)
Postboks 28 Sentrum
0101 Oslo
Tlf: 22 34 09 50 / epost: post@reform.no

Kontaktpersoner:

Elise Skarsaune, rådgiver / Ole B. Nordfjell, konst. daglig leder

E-post: elise.skarsaune@reform.no

Mobil: 97 76 90 80

Tlf. 22 34 09 50

Faglig ansvarlig veileder

Thomas Walle

Thomas.Walle@norskfolkemuseum.no

Norsk Folkemuseum

Tlf. 22 12 37 82

Mobil 92 62 20 55

Prosjektansvarlig

Prosjektleder Humanistisk prosjektsemester: Maria Zackariasson , tlf 22 85 78 37

maria.zackariasson@ikos.uio.no

Prosjektkoordinator Humanistisk prosjektsemester Kari Andersen, tlf. 22 85 84 68

kari.andersen@ikos.uio.no

Arbeidsorganisering:

Reform kan tilby ett (evt to) kontor med pc, samt bruk av grupperom, i sine sentralt plasserte lokaler i Karl Johans gate. Trådløst nettverk er tilgjengelig i lokalene. Studentene vil ha daglig tilgang på de interne fagressurser Reform kan tilby, både i forbindelse med hovedprosjektet og studentoppgaver.

Reform – ressursenter for menn
v/ Elise Skarsaune/ Ole B. Nordfjell
Dronningensgate 34
Postboks 28 Sentrum
0101 Oslo

Dato: 02.01.2008
Deres ref.:
Vår ref.: kaan 08/73

Institutt for kulturstudier og
orientalske språk
Postboks 1010 Blindern
0315 Oslo
Telefon: 22 85 59 43
Telefaks: 22 85 48 28
E-post: henvendelser@ikos.uio.no
Nettadresse: <http://www.hf.uio.no/ikos>

Avtale om prosjektsamarbeid våren 2008 mellom

**Reform og
Humanistisk prosjektsemester,
Universitetet i Oslo**

§ 1 Målsetning for prosjektet

- Prosjektet gjennomføres generelt med et tosidig formål: Det skal tjene som en læringsarena for studentene og prosjektresultatene skal ha en nytteverdi for oppdragsgiver.

§ 2 Kostnader

- Oppdragsgiver betaler kr. 30.000,- for oppdraget ved Humanistisk Prosjektsemester.
Beløpet dekker delvis studiets driftsutgifter. Utgifter ut over dette (som kreves for gjennomføringen av prosjektet), for eksempel til reiser og materiell, må dekkes av oppdragsgiver. Dersom prosjektarbeidet krever reisevirksomhet utenfor Oslo-området, må utgifter for studentdeltakerne til dette dekkes av oppdragsgiver.
- Universitetet sender faktura på prosjektavgiften etter prosjektstart.

§ 3 Kontaktpersoner

- Oppdragsgiver skal ha en kontaktperson med spesielt ansvar for dialogen med studentgruppa.
- Opprettelse av styringsgruppe, referansegruppe, spesielle kontakt- og ressurspersoner må tilpasses både det enkelte prosjekt og organisasjonen hos oppdragsgiver. Spesielle forutsetninger eller ønsker i denne sammenheng skal inngå i prosjektbeskrivelsen.

§ 4 Fagansvar og iverksettelse

- Utkast og tema for prosjektarbeidet utarbeides i egen prosjektbeskrivelse.
- Prosjektleder og prosjektkoordinator har ansvar for å utarbeide prosjektbeskrivelsen i samarbeid med oppdragsgiver. Humanistisk

Prosjektsemester legger vekt på at avgrensningen av mandatet for prosjektgruppa er tilstrekkelig åpen, slik at prosjektgruppa selv kan delta i presisering og konkretisering av spørsmålsstillinger/oppgaver når prosjektgruppa etableres.

- Prosjektleder og prosjektkoordinator har ansvar for å skaffe faglig veileder til prosjektet.
- Det er prosjektgruppas ansvar å planlegge og å gjennomføre prosjektet i samråd med oppdragsgiver, veileder og prosjektleder/prosjektkoordinator.
- Prosjektgruppa er ansvarlig for å holde oppdragsgiver informert om prosjektarbeidets milepæler og status.
- Prosjektperioden varer fra og med 24. januar til og med 20. juni 2008.
- Ved slutten av prosjektperioden skal gruppa presentere resultatet av sitt arbeid for oppdragsgiver i form av en skriftlig rapport og muntlig presentasjon av prosjektets hovedfunn. Muntlig presentasjon vil normalt bli holdt i løpet av juni 2006.
- Gruppas frist for levering av rapporten er 9. juni 2008.

§ 5 Oppdragsgivers forhold til studentene

- Dersom det er ønskelig kan oppdragsgiver inngå avtale med studentene om taushetsplikt om forhold som oppdragsgiver anser som konfidensielle.
- Oppdragsgiver kan ikke selv velge hvilke studenter som skal være med i prosjektgruppa. Prosjektleder og prosjektkoordinator for prosjektsemesteret bestemmer sammensetningen av gruppene med utgangspunkt i studentenes kompetanse og ønsker. Det er imidlertid åpent for at oppdragsgiver kan komme med generelle ønsker ut fra faglige begrunnelser.
- Det er vesentlig at oppdragsgiver i så stor grad som mulig stiller kontorplass til rådighet for studentene i arbeidsperioden ved prosjektstedet. Oppdragsgiver bør legge forholdene til rette slik at studentene kan oppholde seg i virksomheten utover ren møteaktivitet. Dette av praktiske arbeidsmessige grunner, og for at studentene skal bli kjent med oppdragsgivers virksomhet.
- Dersom det skulle bli aktuelt for oppdragsgiver å ansette noen av studentene, skal dette først skje etter at prosjektgruppa har gjennomført sin eksamen. Denne forpliktelsen fra oppdragsgivers side skal sikre gruppas habilitet under gjennomføringen av det forskningsbaserte prosjektoppgavet, samt sikre likebehandling av studentene.

§ 6 Opphavsrett og tilgjengelighet av rapporten

- Studentene i prosjektgruppa har opphavsretten til rapporten (jf. åndsverksloven). Dette innebærer at eventuelle endringer må avtales med rapportens forfattere.
- Oppdragsgiver har krav på tre eksemplarer. Ytterligere opplag må betales av oppdragsgiver selv.

- Universitetets skal ha et nærmere angitt antall prosjektrapporter (til eksamensarbeid, bibliotek og lignende).
- Humanistisk prosjektsemesteret legger til grunn at rapporten skal være offentlig tilgjengelig, og den utarbeides med dette for øye. Rapporten gjøres ikke offentlig tilgjengelig før den er godkjent av Universitetet i Oslo og av oppdragsgiver. Ytterligere begrensninger må avtales særskilt.

§ 7 Mislighold av avtalen / oppsigelse av kontrakten / tvist

- Ved tvist om forståelsen av denne avtalen eller om prosjektgruppens gjennomføring av oppdraget, plikter partene å søke og å finne en minnelig løsning på tvisten.

Oslo/dato:

Oslo/dato:

Ole B. Nordfjell
konst. Daglig leder

Ragnhild Rebne
Administrativ leder

Intervjuguide for Reformistene våren 2008

Fase 1: Grunnleggende opplysninger

1. Hva er ditt fulle navn?
2. Hvor gammel er du?
3. Har du utdanning? Hvis ja, hva slags?
4. Hvor er du utdannet?
5. Jobber du?
6. Hvis ja: Med hva?
7. Hvis nei: Hva er grunnen til det? Frivillig/ufrivillig?
8. Er du født i Norge?
 - a. Hvis ja; hvilken bakgrunn har dine foreldre?
 - b. Hvis nei; når ankom du Norge?
9. Hva er grunnen til at du eller dine foreldre flyttet til Norge?
10. Er du gift?
11. Hvordan møtte du og din kone hverandre? Evt.: Kan du beskrive hvordan det var da du og din kone møtte hverandre?
12. Er din kone etnisk norsk eller har hun minoritetsbakgrunn?
 - a. Minoritetsbakgrunn:
 - i. Er hun født i Norge?
 1. Hvis ja; hva slags bakgrunn har hennes foreldre?
 2. Hvis nei; når ankom hun Norge? Hva var grunnen til at hun kom til Norge?
13. Hvor mange barn har dere?
14. Hva er barnas alder?

Fase 2: Familielivspraksiser

1. Har du og din kone stor familie i Norge?
2. Bor dere sammen med noen av disse slektingene, eller er det deg, din kone og barna som bor sammen?
3. Har dere stor familie som ikke bor i Norge?
4. Hvor ofte har dere kontakt med familien?
5. I Norge?
6. I utlandet?
7. Hvordan pleier dere å møte denne familien? Hva pleier dere gjøre?
8. Kan du beskrive en helt vanlig dag hjemme hos din familie?
9. Har du barn i barnehage? Hvorfor/hvorfor ikke?
10. Hvis flere barn: Har dere løst det på samme måte med alle?
11. Hva pleier du å gjøre sammen med barna dine? Kan du fortelle om ting dere pleier å gjøre sammen?
 - a. I hverdagen?
 - b. På fritiden?

Fase 3: Arbeidslivssituasjon

1. Du fortalte at du jobbet. Hvor mye jobber du i en vanlig uke?
2. Har du valgt arbeidstiden, hvor mye du jobber, selv?
3. Kunne du tenke deg å jobbe mindre eller mer, eller er du fornøyd sånn som det er nå?
4. Jobber din kone?
5. Hvis ja:
6. Med hva?
7. Hvor mye jobber hun i en vanlig uke?

8. Kunne hun tenke seg å jobbe mindre eller mer eller tror du hun er fornøyd?
9. Endret arbeidslivssituasjonen hennes seg etter at dere fikk barn? Hvorfor/hvorfor ikke?
10. Hvis nei: Er dette noe dere har valgt, eller kunne hun tenke seg å jobbe?
11. Hvor mye jobbet du og din kone før din kone ble gravid (første gang)?
12. Hvor mye jobbet du/hun mens hun var gravid?
13. Hvis dere har fått flere barn; har dette vært likt alle gangene?

Fase 4: Arbeid i relasjon til familielivet

1. Hvordan kombinerer du arbeid og familie? Er det lett/vanskelig?
2. Er du fornøyd med løsningen dere har valgt? Hvis du hadde muligheten, ville du gjort noe annerledes? Jobbe mindre, jobbe mer, at kona jobber mer eller mindre...?
3. Har det at du har fått barn påvirket deg på noen som helst måte i jobben (mulig oppfølgingsspørsmål til 4.1)?
4. Hvordan ble det mottatt på jobben at du fikk barn?
5. Av sjefen?
6. Av kolleger?
7. Hvilke rettigheter opplevde du at du hadde som far på din arbeidsplass?
Permisjonsrettigheter og lignende.
8. Påvirker jobben din rolle i familien? Eller påvirker jobben din familien som helhet?

Fase 5: Foreldrepermisjon og fedrekvote

Denne fasen bør være påbegynt senest 30 minutter ut i intervjuet. Husk å innlede her (for å unngå å "eksaminere" informanten med kunnskapsspørsmål): Lovverket for foreldrepermisjon er veldig komplekst, og mange synes det er vanskelig å få oversikt over hvilke rettigheter de har. Her blir det et spørsmål hvorvidt vi skal forklare regelverket for informanten eller ikke.

1. Hvilken erfaring har du med foreldrepermisjon? Kjenner du til reglene for foreldrepermisjon?

2. Kjenner du til fedrekvoten?

Kjenner ikke til fedrekvoten/foreldrepermisjon:

3. Tok du fri fra jobben i forbindelse med at din kone var gravid eller hadde født?

4. Fikk du lønn da?

5. Var det stort sett din kone som var hjemme med barnet etter fødselen?

6. Diskuterte dere om du også skulle være hjemme?

7. Hvorfor valgte dere som dere gjorde?

8. Tenkte du noen gang på at du hadde lyst til å ta fri fra jobben for å være sammen med barnet? Hvorfor/hvorfor ikke?

9. Ville du valgt annerledes hvis du får et barn til? Ville du tatt permisjon om du kunne?

Kjenner til /kjenner litt til fedrekvoten/foreldrepermisjon:

10. Har du tatt permisjon en eller flere av gangene dere har fått barn?

Ikke tatt ut permisjon:

11. Var dette ditt ønske? Hvorfor ble det slik? Hva tror du påvirket valget om å ikke ta ut permisjon?

12. Hvordan tror du at forholdet til barna dine ville vært hvis du hadde tatt ut permisjon? Likt/annerledes?

13. Ville du tatt ut permisjon dersom du hadde muligheten?

14. Hva måtte vært annerledes for at du skulle tatt ut permisjon?

- a) Økonomi
- b) Bedre kjennskap til regelverket
- c) Konas ønsker
- d) At fedrepermisjonen kom i tillegg til mors permisjon
- e) At jobben var mer velvillige

▪ *Tatt ut permisjon:*

15. Hvilke(n) permisjonstype benyttet du deg av?

- Omsorspermisjon
- Fedrekvote

- Foreldrepermisjon

16. Hvordan fikk du vite om dine rettigheter til å ta ut permisjon?
17. Hvorfor valgte du å ta ut permisjon? Var det viktig for deg? Hvorfor?
18. Ble det en diskusjon hjemme omkring uttak av permisjon? Var du og kona di enige om hvordan permisjonen skulle brukes?
19. Hvilke argumenter kom eventuelt fram? Hvilke argumenter veide tyngst?
20. Hva har tiden i permisjon betydd for ditt forhold til barnet?
21. Tok du permisjon samtidig med mor, eller alene? Hvordan fungerte dette?
22. Hvordan opplevde du permisjonstiden? Beskriv en vanlig hverdag.
23. Hva tror du er poenget med fedrekvoten?
24. Er fedrekvoten viktig? Hvorfor/hvorfor ikke?
- 25.

Fase 6: Farskap

Husk å informere: Nå vil vi bevege oss over til å snakke om farskap. Vi er nysgjerrige på din personlige mening, og hva du selv føler og tenker om å være far. Det finnes ikke noe som er rett og galt her, vi er opptatt av å få vite hva du synes.

1. Hva tenkte du da du holdt barnet ditt for første gang? Kan du beskrive hvordan det kjentes å bli pappa?
2. Hva er det beste du vet å gjøre sammen med barnet/-a?
3. Har du forandret deg etter at du ble far? Hvordan?
4. Hva legger du i å være en god far?
5. På hvilken måte er du selv en god far?
6. Hvordan vil du beskrive en dårlig far?
7. Vil du si at din måte å være far på er lik eller forskjellig fra din egen far? På hvilke måter?
8. Hva tenkte du om det å være far før du fikk barn?

9. Var det å få barn som forventet?
10. Har du venner som er fedre? Møtes dere sammen med barna noen ganger? Hva gjør dere da? Snakker dere med hverandre om hvordan det er å være far?
11. Kjenner du til noen som har tatt ut fedrekvote? Hva var grunnen til at de tok ut/ikke tok ut?
12. Har du et religiøst livssyn?
13. Hvordan har du lært deg å være far? Hvor henter du inspirasjon, råd eller idealer fra når det gjelder det å være far? (Her er det greit å tenke over hva man skal si hvis spørsmålet ikke forstås.)
 - a. Din egen far?
 - b. Venner?
 - c. Annen familie?
 - d. Tradisjon?
 - e. Religion?
14. Du som har flerkulturell bakgrunn; opplever du at det er motsetninger mellom tradisjonelt norske og tradisjonelt idealer for hvordan man er en god far?
 - a. Kan du gi et eksempel på dette?
 - b. Har du opplevd konflikter på grunn av dette?
 - c. Er det noen forskjeller i tradisjoner når det gjelder barneoppdragelse?
15. Hva vil du at dine barn skal lære av deg?
16. Er forholdet ditt til barna dine som du ønsker? Er det noe du helst vil skal være annerledes i forholdet ditt til barna dine?

Fase 7: Farskap i forhold til moderskap:

1. Mener du det er forskjell på det å være mor og det å være far? På hvilken måte?

2. Har du og din kone forskjellige roller/oppgaver i familien? Hvordan er disse rollene? Hvorfor tror du det er slik?
3. Hva gjør din kone til en god mor?
4. I din familie: Er det forskjell på hva du gjør sammen med barna og hva din kone gjør sammen med barna?
5. Hvordan fordeler dere ansvaret for barn og husarbeid?
6. Har du et annerledes forhold til barna enn din kone har til barna?
7. Hvor ofte er du alene sammen med barna (uten mor)?
8. Er det viktig for deg å ha tid alene med barna?

Fase 8: Omsorg og maskulinitet

Her må intervjueren ha klart for seg hva vi mener med omsorg, slik at vi kan forklare hva vi sikter til omsorg er et generelt og abstrakt begrep, så vi må være klare på hva vi mener med det.

1. Hva legger du i uttrykket "en ekte mann"?
2. Hva forbinder du med ordet "omsorg"?
3. Kan en mann gi omsorg?
4. Kan det være mandig/maskulint å gi omsorg?
5. Er det forskjeller på hvordan menn og kvinner gir omsorg?
6. Hvordan viser du omsorg for dine barn? Beskriv en situasjon der du gir omsorg.
7. Har det å bli far endret ditt syn på hva det er å være mann?

Fase 9: Likestilling og farskap

1. Hva forbinder du med ordet *likestilling*?
 2. Er likestilling viktig for deg?
 3. Kan du beskrive noen du kjenner/vet om som har likestilling/lever likestilt/praktiserer likestilling?
 4. Kan du beskrive noen du kjenner/vet om som ikke har likestilling/lever likestilt/praktiserer likestilling?
 5. Har du diskutert likestilling med din kone?
- Til de av fedrene som har "etnisk norske" koner:*
6. Opplever du forskjeller i synet på menn og kvinner, farskap, likestilling og familie?

7. Har dere kommet til en enighet om disse tingene, dersom det har vært uenighet?
8. Har du diskutert likestilling med venner?
9. Har du ”etnisk norske” venner?
 - Hvis ja: Opplever du forskjeller i synet på farskap, likestilling og familie?
10. Har du diskutert likestilling på arbeidsplassen?
11. Norske myndigheter mener at det at fedre tar mer del i omsorg for små barn, fører til økt likestilling mellom kvinner og menn i samfunnet. Hva tenker du om dette? Tror du fedrekvoten bidrar til likestilling? Har myndighetene rett til å involvere seg i slike ting som hvordan man bruker permisjonstiden?
12. Hva syns du om myndighetenes tilrettelegging for at menn skal kunne kombinere arbeid og familie, for at menn skal kunne være gode fedre? Er den god nok? Er det noe myndighetene kunne gjort for at menn kan være gode fedre for barna sine?
13. Hva synes du om forslaget om tredelt foreldrepermisjon?

Her kan det bli nødvendig å forklare litt om forslaget: Arbeiderpartiets kvinnenettverk har foreslått å tredele foreldrepermisjonen, etter modell fra en løsning de har på Island. I denne løsningen skal permisjonstiden deles i tre like store deler, hver på 4 måneder. En del er øremerket far, en del er øremerket mor og den siste delen velger familien selv hvordan de vil fordele. Det vil bli som med fedrekvoten, at dersom far har rett til permisjon vil det bli vanskelig å overføre hans permisjon til mor. Mens hvis far ikke har rett til permisjon tilfaller disse månedene mor, slik at den totale permisjonstiden blir like lang. Forslaget innebærer ikke noen utvidelse av permisjonen slik det ser ut i dag.

14. Noe du vil tilføye?

Husk å avslutte intervjuet på en hyggelig måte! Det er lurt å spørre informantene om han gir tillatelse til at vi kontakter han dersom det blir nødvendig å ta noen av spørsmålene igjen, for å utdype eller greie opp i misforståelser.

Informasjon om deltakelse i undersøkelsen

Vi er studenter ved UiO som tar Humanistisk Prosjektsemester, et arbeidslivsrettet semesteremne. Her skal studenter gjennom prosjektoppdrag fra organisasjoner eller bedrifter utenfor UiO utarbeide en forskningsrapport. Vi jobber på oppdrag fra **Reform - Ressurssenter for menn**, et kompetansesenter som arbeider for likestilling ut fra et mannsperspektiv. Reform er organisert som en politisk uavhengig stiftelse.

Bakgrunnen for dette prosjektet er at **Reform** ønsker å utarbeide en prosjektrapport som skal gi større kunnskap om minoritetsmenns forhold til, og oppfatninger av, **foreldrepermisjon** og **farskap**. Vi ønsker også å se på hvordan myndighetene tilrettelegger for fedres ønsker og rettigheter i forhold til sine barn. Dette er et område man har lite kunnskap om, og derfor ønsker å kartlegge. Vi skal utarbeide en rapport basert på kvalitative intervjuer. Det går i hovedsak ut på at vi vil foreta dybdeintervjuer på maks to timer, for å kunne vise hver enkelt persons historie og fokusere på det unike fremfor det generelle. Disse intervjuene vil legge grunnlaget for rapporten vi utarbeider, som vil bli offentliggjort i begynnelsen av juni.

All informasjon du deler med oss i intervjuene vil bli anonymisert. Det betyr at alle navn og andre gjenkjennelige trekk ved deg og ditt liv ikke vil bli gjort kjent i rapporten. All informasjon om deg vil også bli behandlet konfidensielt. Alle dokumenter med kontaktinformasjon om deg og annen gjenkjennelig informasjon du gir oss vil bli lagret slik at utenforstående ikke skal få tilgang til dette. Vi vil ikke på noen som helst måte dele denne informasjonen med noen utenfor arbeidsgruppen. Når du deltar i denne undersøkelsen vil du til enhver tid ha mulighet til å trekke deg når som helst, mens arbeidet pågår. Dette gjelder også etter at intervjuet er gjennomført.

Skulle du på noe tidspunkt angre på det du har sagt, eller deler av det du har sagt, føler at du sa kom ut feil, kan du når som helst trekke det tilbake eller endre uttalelsen forandre eller slette denne uttalelsen. Det er viktig for oss at du føler deg komfortabel med din deltakelse i prosjektet. Er det noe som helst du lurer på utover det du får vite om i dette skrevet, må du bare ta kontakt med oss, så skal vi svare etter beste evne.

ERKLÆRING OM INFORMERT SAMTYKKE

Jeg erklærer herved at jeg er innforstått med bakgrunnen for HumPro og Reforms prosjekt om farskap og foreldrepermisjon blant småbarnsfedre med ikke-vestlig minoritetsbakgrunn. På dette grunnlaget sier jeg meg villig til å være informant. Jeg gir tillatelse til at mitt bidrag vil bli brukt som kilde til en analyse som skal inngå som en del av den endelige projektrapporten. Jeg forutsetter at datamaterialet blir behandlet konfidensielt og i tråd med forskningsetiske retningslinjer. Herunder omfattes full anonymitet av min person i rapportens fremstilling og at datamaterialet destrueres ved prosjektperiodens slutt. Jeg er kjent med at jeg kan trekke meg når som helst underveis i prosessen, både under og etter intervjuet. Jeg forbeholder meg også retten til å trekke enkeltstående uttalelser.

Signatur og dato

	Sajid	Majid	Erfan	George	Khalid	Abshir	Sheraz	Thanujan	Leo
BAKGRUNN	Pakistansk opprinnelse	Marokkansk opprinnelse	Iransk opprinnelse	Kenyansk opprinnelse	Pakistansk opprinnelse	Somalisk opprinnelse	Pakistansk opprinnelse	Sri Lankesisk opprinnelse	Brasiliansk opprinnelse
GENERASJON	2. generasjon	1. generasjon	1. generasjon	1. generasjon	1. generasjon	1. generasjon	1. generasjon	1. generasjon	1. generasjon
ÅRSÅK TIL INNVANDRING	Arbeids- Innvandring på 70- tallet	Giftet seg med 2. generasjons innvandrerkvin- ne fra Marokko	Politisk flyktning	Utvexling	Arbeids- innvandring	Asylsøker	Kom med familien som liten, arbeidsinnva- ndring	Politisk flyktning. Opphold på humanitært grunnlag	Kom med familien (først til Sverige), ble sammen med norsk kvinne
KONE/SAMBOER	Gift med 2. generasjons innvandrerkvinne med samme etniske bakgrunn	Se over	Gift med etnisk norsk kvinne	Samboer med etnisk norsk kvinne	Gift med kvinne fra Pakistan	Separert fra sin kone med samme bakgrunn	Gift med kvinne som har samme bakgrunn (ikke født i Norge)	Gift med kvinne fra Sri Lanka	Samboer med etnisk norsk kvinne
ANTALL BARN OG ALDER	3 barn. 5, 3 og 1 år.	Et barn på 5 år	To barn 8 og 3 år	Et barn på 8 måned	Tre barn på 5, 3 og 1.	Seks barn mellom 13 og 2 år	Et barn på 10 mnd	To barn i barnehage og barneskoleal- der	Et barn på 5 mnd
FEDREKVOTE	Har ikke tatt ut	Har ikke tatt ut	Har tatt ut. Første barn i 3 mnd, andre barn i 2 mnd	Skal ta seks uker. Har tatt to uker	Har ikke tatt ut	Har ikke tatt ut	Har ikke tatt ut	Tatt ut fire uker to ganger	Skal ta ut seks uker
OMSORGSFORM	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	uvisst	uvisst	Ja